

Toimittanut
Rauni Virtanen

Irman tarina

Kanadansuomalaisen Irma Kuprin matka Kanadasta
Neuvostoliittoon ja Venäjältä Suomeen

Siirtolaisuusinstituutti | Erikoisjulkaisut

Irman tarina

SIIRTOLAISUUSINSTITUUTTI, TURKU 2012

Sisällys

Esipuhe. Ismo Söderling; Karjalan kuumetta amerikansuomalaisten keskuudessa	3
Toimittajan esipuhe	6
Juuret – kuka olen syntyisin ja mistä lähtöisin	8
Amerikan-kuumeessa	15
Ontarion sydänmaille	19
Lapsena Kanadassa	22
Koulutielle	24
Meitä suomalaisia tarvitaan!	26
Martti-veljen vaiheet	32
Karjalan mailla	35
Koulua vai elämäkoulua?	39
Rabfak	42
Irma ja Uljas	45
Terrorin vuodet 1937 – 1938	48
”Ihmiset, älkää tappako toisianne!”	55
Turvattomat	58
Uraliin, Uraliin	62
Polvivaavaa ja nälkää	66
Soittoa Tsheljabinskiin	75
Takaisin koto-Karjalaan	78
Niin jäätiin henkiin	81
Yksi Antti tuli Norilskista	86
Tiedon lähteillä Leningradissa	94
Taas kotiin Kontupohjaan	99
”Minä niin nautin”	106
Martti-veli Moskovassa	109
Siltana kulttuurien välillä	111
Irman eläintarha	115
Taikuutta avuksi	120
Poikamme Sergei	121
Kuinka sitten kävikään	126

Esipuhe

Karjalan kuumetta amerikansuomalaisten keskuudessa

Pohjois-Amerikkaan muutti maastamme vuosina 1870-1930 kaikkiaan noin 400 000 henkeä. Heistä pääosa eli reilut 300 000 muutti Yhdysvaltoihin. Viimeiseksi suureksi amerikansiirtolaisuuden vuodeksi jäi vuosi 1923, jolloin maastamme muutti liki 12 000 henkeä. Kun USA pienensi suomalaisten kiintiöitä 1920-luvun alussa, suuntautuivat muutot Kanadaan. Sinne on muuttanut Suomesta kaikkiaan noin 80 000 henkeä. Amerikansiirtolaisuutta on pidetty pääosin pohjalaisena ilmiönä. Tämä on totta, sillä yli puolet Amerikkaan lähtijöistä oli Vaasan läänistä.

Suomeen Amerikan kuume tuli selvästi myöhemmin kuin muihin Pohjoismaihin. Tämä johtuu Suomen hitaammasta ja myöhäisemmästä teollistumisesta 1800-luvun loppupuolella. Teollistumisen synty keskittyi paikkakunnille, joilla oli metsää ja koskivoimaa. Samalla teollistuminen toi vaurautta myös lähialueilleen. Pohjanmaalla ei teollistumisen edellytyksiä juurikaan ollut. Pitääkseen aikaisemman korkean elintasonsa, oli pohjalaisten muutettava. Monen matka suuntautuikin ulkomaille. Suurin osa lähtijöistä meni Pohjois-Amerikkaan, mutta muina kohteina oli mm. Ruotsin itärannikon ns. sahavyyöhyke, Pohjois-Norja ja Pietari.

Koska suomalaisten amerikankuume toteutui muita Pohjoismaita myöhemmin, olivat parhaat farmimaat jo menneet läntisille veljillemme. Suomalaisille oli enää tarjota kaivos- ja metsätöitä tai maanviljelystä vähemmän kannattavilla alueille. Voidaan sanoa, että suomalaiset tavallaan ”myöhästyivät” USA:n tarjoamasta vaurastumisen kierteestä. Esimerkiksi kaivoksilla raskain ja vähiten arvostettu työ oli trammarin eli malminlastaajan työ. Tämä tehtävä lankesi usein suomalaisille.

Yhdysvalloissa julkaistiin paljon suomalaisia lehtiä - kiitos Venäjän harrastaman sortopolitiikan Suomessa. Sen seurauksena useat lehtimiehet ja kirjailijat joutuivat vainotuiksi, ja he siirtyivät sitten rapakon taakse jatkamaan omaa ammattiaan. Korkean perussivistyksen omanneina suomalaiset lukivat paljon lehtiä ja kirjallisuutta, saaden siten tietoa yhteiskunnallisista epäkohdista ja niiden poistamiskeinoista. Siirtolaistemme keskuudessa liikkui myös paljon suomalaisia agitaattoreita, jotka edistivät suomalaisten poliittista järjestäytymistä.

Suomalaisten poliittinen radikalisoituminen johti 1920- ja 1930-luvuilla poliittiseen hajaannukseen. Eri poliittiset liikkeet ja ammattijärjestöt taistelivat verisesti keskenään. Viranomaiset kielsivät järjestöjä tai muuten vaikeuttivat niiden toimintaa. Vähitellen poliittinen aktiivisuus väheni, tämä liittyi myös ensimmäisen polven ikääntymiseen. Toinen polvi oli jo amerikkalaistumassa, ja sitä ei poliittinen liikehdintä kiinnostanut samassa määrin.

Amerikoista Karjalaan

Pohjois-Amerikkaan menneistä joka viides palasi, eli tulijoista oli noin 20 %. Kaikki eivät toki palanneet Suomeen. Pettyminen Pohjois-Amerikan oloihin aiheutti mm. poliittista radikalisoitumista, kuten edellä totesin. Kun suuri lama alkoi vuonna 1929, oli se viimeinen pisara Amerikan "ihanuudesta" monelle suomalaiselle.

Samaan aikaan kun USA:ssa talous kompuroi, saatiin Neuvostoliitosta tietoa, että siellä tarvitaan työvoimaa. Esimerkiksi karjalaisissa lehdissä ilmoitettiin vuonna 1931, että lisää työvoimaa tarvittaisiin noin 30 000 – 50 000 henkeä. Erityisesti Neuvosto-Karjalassa olevat suomalaisjohtajat halusivat amerikkansuomalaista työvoimaa alueelleen. Neuvosto-Karjalasta puuttui sekä metsäteollisuuteen liittyvää tekniikkaa, että asiansa osaavia ammattimiehiä. Vaikka usein on mainittu, että amerikkansuomalaisia "huiputettiin" matkaan, on dokumenttia myös siitä, että tulijoita varoitettiin tulevista vaaroista: lähtijöiden tuli olla valmiita 'luomaan kapitalistinen nahkansa' ja heidän tuli suhtautua ymmärryksellä niihin vaikeuksiin, joita oli edessä, kun luotiin sosialistista yhteiskuntaa'. Kuitenkin amerikkansuomalaisissa lehdissä olleet ilmoitukset olivat asiallisuudestaan huolimatta värväysilmoituksia, jotka nostivat Karjalan kuumetta.

Kaikkiaan Neuvostoliittoon meni amerikkansuomalaisia noin 5 000 – 6 000 henkeä, heistä noin puolet Kanadasta. Petyttyään Neuvostoliittoon suurin osa Pohjois-Amerikasta tulleista pyrki palaamaan joko Suomeen tai takaisin Atlantin taakse. Kuten Irma Kuprin perheen kohtalo osoittaa, joutuivat myös amerikkansuomalaiset Stalinin vainojen kohteeksi.

Eräs Kanadassa pienen omaisuuden koonnut ja sen Neuvosto-Karjalassa menettänyt totesikin, että "se oli järjen köyhyyttä, kun innostuttiin lähteen, kun

siitä puhuttiin hyvää paljon”. Joka tapauksessa erityisesti Kanadasta tulleet suomalaissiirtolaiset toivat Karjalaan uusia työkaluja ja työmenetelmiä, ja saivat sitä kautta metsätalouden tuotantoa nostettua Karjalassa. Esimerkiksi paikallinen lehti useaan otteeseen mainitsi amerikkansuomalaisten hyvistä työtuloksista. Niinpä Punainen Karjala julkaisi uutisen 2.2.1931: ”Kanadan suomalaisten työtulokset esimerkiksi kelpaavia”.

Sodan ja sittemmin Stalinin väistyttyä koittivat helpommat ajat myös amerikkansuomalaisille siirtolaisille. Kuten Irma Kuprin elämäkerta osoittaa, oli elämänmeno rauhallista jo 1960-luvun lopulta. Neuvostoliiton ovet aukenivat vähitellen, ja yhteysmahdollisuudet esimerkiksi Suomen suuntaan lisääntyivät. Kun tasavallan presidentti Mauno Koivisto keväällä 1990 vapautti Neuvostoliitosta tapahtuvaa muutttoa Suomeen, koski päätös inkeriläisten ohella myös maassa asuvia amerikkansuomalaisia ja heidän jälkeläisiään.

Tämä kirja kertoo yhden tarinan, joka on päättynyt paluuseen. Kirjalla teemme kunniaa Irma Kuprille ja lukemattomille muille suomalaisille, jotka ovat hakeutuneet uusiin oloihin turvatakseen oman ja perheensä elannon. He ovat kokeneet paljon. Onneksi on Irman tapaisia, jotka haluavat kertoa kokemuksensa jälkipolville. Kirjan aineistonkeruusta ja toimitustyöstä on vastannut lehtori (emerita) Rauni Virtanen. Hänelle esitän lämpimän kiitokseni vaativasta työstä. Kirjan taitosta on vastannut kirjastonhoitaja Sisko Tampio tunnetulla ammattitaidollaan.

Ismo Söderling
Johtaja
Siirtolaisuusinstituutti

Artikkelissa käytetyt lähteet:

Kero, Reino (1981): The Canadian Finns in Soviet Karelia in the 1930s. Teoksessa: Karni, Michael: Finnish Diaspora 1, sivut 203 – 213.

Kero, Reino (1996): Suureen länteen. Suomalaisen siirtolaisuuden historia 1. Siirtolaisuusinstituutti. Korkiasaari, Jouni (1989) Suomalaiset maailmalla. Siirtolaisuusinstituutin julkaisuja.

Puhelinkeskustelu: Kanslianeuvos Laakkonen, Risto 11.5.2012

Toimittajan esipuhe

Vuosia sitten, ehkä joskus 1970-luvulla, Irma Kupri aloitti – tai pikemminkin yritti aloittaa – elämänvaiheittensa kirjaamisen vihkoon. Se jäi yritykseksi silloin, mutta vihko on tallella. Vihkon alkusivulle Irma on kirjoittanut seuraavat lauseet elämäkertansa alustukseksi:

"Alkulause

Tämä on alku elämäkerralliseen kertomukseen yhdestä aivan tavallisesta elämäntaipaleesta, tarkoitettu tyttärilleni ja lapsen lapsilleni, että tietäisivät juuristaan, sillä nykymaailman myllerryksissä ei monikaan tiedä esi vanhemmistaan mitään. Olen aina kärsinyt tästä tietämättömyydestäni ja päätin että minun jälkeläiseni tulisi tietää niin paljon kuin mahdollista, että omalla äidinkielellä saavat tiedot meistä edellä käyneistä ja eläisivät paremmin kuin me. Olen kiertänyt maita ja mantereita elämäni aikana kohtalon johdolla, joten perintöä ei jää jälkeläisille muuta kuin tämä, sillä sananlasku sanoo, että pyörivä kivi ei kasva sammalta."

Aivan tavallisesta elämänkohtalosta ei todellakaan ole kyse. Irma Kupri on elänyt Amerikan, Euroopan ja Aasian maisemissa. Hänen elämänsä on monen monta kertaa ollut hiuskarvan varassa. Sattumalta – tai hyvästä johdattuksesta – kohdalle on aina osunut hyvä ihminen, joka on avullaan ratkaissut hänen kohtalonsa.

Seuraavat muistelmat on koottu 6.4.2011 alkaneen haastattelujakson muistiinpanoista. Ne tehtiin Irman huoneessa lyijykynällä, ilman nauhurin apua. Asiasta toiseen, jopa mantereelta toiselle hyppelehtivät muistelut eivät olisi nauhurin järkevää käyttöä sallineetkaan.

Seuraavan tekstin on haastattelija Rauni Virtanen sommitellut muistiinpanojensa pohjalta, suodattaen sen ikään kuin alkuperäisen kokijan tajunnan kautta. Mahdollisuuksien mukaan olen käyttänyt muistelijan omia

*Irman ja Antin lapset;
kaksoistytöt Ljuba ja Vera, keskellä Sergei.*

sanontoja ja lauseenparsia. Niinpä teksti kulkee minä-muodossa. Se MINÄ on monet vaiheet nyt 93 vuoden mittaan läpikäynyt Irma Kupri, syntyjään omaa sukua Pohjansalo.

Toimittajan mukaan panemat, selventävät historialliset ja maantieteelliset ym. tausta- ja oheistiedot on painettu tekstiin **lihavoinnilla**, ja erotettu suluilla muusta tekstistä. Muisteluvihkon lainaukset esitetään kursiivilla sellaisenaan, stilisoimatta.

Karviassa toukokuulla 2012

Rauni Virtanen

Juuret - kuka olen syntyisin ja mistä lähtöisin

Elämäkertavihkossa on alkuesittelyksi kirjoitettuna myös kuvaukset vanhemmistani ja veljestäni.

Äitini Hilma

”Hän oli solakka ja suora kuin keihäs, siro, kaunis. Aaltoileva tumma tukka, harmaansiniset silmät. Laulu ääni kuin satakielellä. Luonteeltaan rauhallinen, ei koskaan nostanut ääntään vihasta. Käsistään suuri taituri kaikessa käsityössä, ahkera. Hän oli romanttinen, luki hirveän paljon, yökaudet ja piti kovin näyttelemisestä ja laulusta ja esiintyi mielellään. Hän oli syntynyt Norjan pääkaupungissa Osllossa, mutta sieltä hyvin pienenä lapsena, jäädessään orvoksi, hänet vei täti, äidin sisko Ouluun. Täällä hän jonkun varakkaan kauppiaan perheessä heidän tyttäriensä kanssa varttui neitoseksi. Heidän perheessään hän oppi ompelijan ammatin ja kaikkeen käsityöhän ja myös ruotsin kielen. 28 vuotiaana hän muutti Helsinkiin onneaan etsimään, ja hän löysikin onnensa, 29 vuotiaana hänelle kohtalo johti pitkän komean ikäisensä nuoren miehen hänen tielleen josta tuli hänen miehensä. Äidin nimi oli Hilma Palo-oja.”

Hilma-äitini isä oli ollut kalastusaluksen kapteeni. Hänen vaiheistaan ei ole enempää tietoa – lienee saanut merenkulkijan kohtalon. Oman äitinsä tyttö siis menetti syntyessään 4. päivänä heinäkuuta vuonna 1880. Koko nimeltään äitini oli Hilma Fredrika. Vastasyntyneestä tuli huolta pitämään menehtyneen paljon vanhempi sisar, jota Hilma-äiti nimitti musteriksi, tädiksi ruotsalaisittain. Hilmalla oli myös Heikki-niminen veli, siis minulle eno. Heikin vaimon kanssa olin sitten elämässäni jossain vaiheessa yhteyksissä. Musterin mukana äitini vauvana matkasi Ouluun, missä sai kasvatuskodissaan hyvän koulutuksen. Niin että äitini oli jo aivan alusta saakka ehtinyt liikkua maasta toiseen ja lopulta Suomeakin pohjoisesta etelään, kun muutti Oulusta Helsinkiin.

Oikealla istumassa
Hilma Palo-oja.
Tytöt näyttäisivät tutkivan
näytelmän roolivihkoa.
Kuva lienee viime
vuosisadan alkupuolelta,
Oulun ajalta.

Hilman eno Heikki Palo-oja Edith-vaimonsa ja kuuden tyttärensä kanssa. Tyttöjen puvuista päätellen kuva on ilmeisesti otettu 1920 - 1930 -lukujen taitteessa.

Irman äidin "musteri", täti, joka toi pikku-Hilman Oslost Ouluun vuonna 1880.

Hilma Palo-oja

JNA LIJEQVIST & Co

OULU

Hilma Palo-oja
(vasemmalla takana)
Oulun kasvatuskodin si-
sarten ja ystävien kanssa
kuvattuna vuosisadan
vaihteen tienoilla.
Kuvan kääntöpuolella on
Pohjanmaan vaakuna
kärppineen ja mitalikivi-
ossa tammenlehyt sekä
teksti "Maatalousnäyttelö
Oulussa 1888".

Alkuperäit

Hilma Palo-oja tyttönä
Oulussa kasvatti-
sisartensa kanssa,
Hilma seisomassa keskellä.

Oulun Uusi Valokuvasto
OULUSSA.

Irman isä Juho Pohjansalo nuorena miehenä vielä sukunimellä Pikkarainen.

Isäni Juho

”Hän oli pitkä, komea, vaalea, ryhdikäs Suomen karjalainen Pielisjärveltä kotoisin. Hän oli maalaispoika ja aivan nuorena kävi uitossa ja muisteli useasti kuinka hirsilautalla kulki Pietariin puutavaraa kuljettaen. Tiedän hyvin vähän hänen nuoruudenvaiheisesta elämästä. Muistan vaan kun hän kovan koti ikävän kourissa muisteli kaihoten Karjalan valkoisia öitä, käen kukuntaa, kokkeli piimää. Hän oli muuten oikein huumori miehiä ja hänen ympärillään oli aina mies joukko pitämässä hauskaa ja riemuisia naurun hörötystä oli aina hänen seurassaan. Työmies sekä maan mies. Piti kovasti maalaiselämästä mutta oli ammatiltaan muurari jolla hän hankki elatuksen perheelleen.”

Isän nimi oli Antti Johan (Juho eli Jussi) Pohjansalo. Hän oli siis syntynyt Pohjois-Karjalasta, Nurmekselta. Isä osasi käsillään tehdä mitä vain. Tyttären näkökulmasta hän oli kaunis, vaalea mies. Isäni oli tosin hiukan rokonarpinen. Hän oli sairastanut isonrokon, mutta siitä kuitenkin toipunut. Isä oli rehellinen, velvollisuudentuntoinen, ihailtava mies.

Isä oli alkuperäiseltä sukunimeltään Pikkarainen. Sillä nimellä hän oli syntynyt 11. huhtikuuta 1880 Pielisjärvellä. Hän ei tuota sukunimeään oikein sietänyt, kun hän sattui olemaan huomattavan kookas mies. Vanhempani varmaankin kohtasivat 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen lopulla Helsingin komealla työväentalolla. Noina aikoina sosialismin aate oli voimissaan maassamme. Suomen Sosialidemokraattinen puolue oli perustettu v. 1903 Forssassa. Työväestön yhteisöllisyys oli voimakasta, samoin toiminta ja kulttuuriharrastus runsasta.

Juho Pohjansalon ja Hilma Palo-ojan avioliiton rekisteröintitodistus on ollut papereissani tallella näihin päiviin asti. Heidät vihittiin ”molempien ensimmäiseen avioliittoon” 15.12. 1909. Isä on merkitty Helsinkiin muuttaneeksi helmikuun 22. päivänä 1908, äiti saman vuoden lokakuun 24. päivänä. Parin avioiduttua heidän yhteinen sukunimensä vaihdettiin runsaan kuukauden kuluttua komealta kalskahtavaksi Pohjansaloksi. Tämä tapahtui helmikuun 10. päivänä 1910.

Veljeni Martti

”Veljeni oli minua 8½ vuotta vanhempi, pitkä, laiha, erittäin lahjakas, hyväsydämellinen lempeä ja oikeuden puolesta kaikessa. Veljeni oli minulle epäjumala, rakastettu ja kunnioitettu kaikessa lapsesta saakka koko elämän ajan. Uskoin hänen sanaansa aina ja kaikessa.”

Veljeni oli nimeltään Martti Pellervo Pohjansalo, syntynyt 7. p:nä syyskuuta 1910 Suomessa, Helsingissä, juuri ennen Amerikan-kuumeen tarttumista vanhempiini. Hänestä tuli toimittaja jo aivan nuorena. Lapsena Kanadassa hänellä oli pieni kirjoituskone. Toisella kymmenellä ollessaan Martti toimitti ”paikallislehden”, josta teki kopioita. Naapurit ”tilasivat” lehteä ja maksoivat siitä 10 sentin hinnan.

Amerikan-kuumeessa

Nuoriin ja energisiin ihmisiin tarttui Amerikan-kuume: Atlantin takana olisi yritteliään mahdollista menestyä. Suomi tarjosi varsin vähän mahdollisuuksia ja vapautta 1900-luvun alussa.

► *Suomi oli silloin vielä osa Venäjän keisarikuntaa. Vuosisadan alun lama-aika, rakennustöiden loppuminen ja työttömyys, työpalkkojen lasku ja lopulta vielä huonot sadot vauhdittivat nuorten ihmisten muutttoa Amerikkaan, parempien elinehtojen äärelle. Lähde: Haapala, Pertti ja Hoppu, Tuomas: Sisällissodan pikkujättiläinen, s. 23.*

Niinpä vanhempani Hilma ja Jussi Pohjansalo myivät Helsingissä omaisuutensa ja valmistautuivat lähtöön. Martti-veljeni oli silloin ihan pieni, vajaa kaksivuotias. Vanhemmat olivat niitä onnekkaita, jotka jostain syystä jäivät maineikkaan Titanicin kyydistä toiseen laivaan huhtikuussa 1912.

Matkalle lähdettiin tavanmukaisesti Hangosta. Sieltä matkattiin Hullin kautta Liverpooliin ja sitten Atlantin yli Halifaxiin, Kanadan puolelle. Ilmeisesti pariskunnalla oli tuttuja, jo ennestään siirtolaisiksi lähteneitä Vancouverissa tai Torontossa. He päätyivät joka tapauksessa aluksi Torontoon. Äiti pääsi työhön Eatonin tavaratalon ompelimoon. Isä työskenteli metsurina kuten monet suomalaismiehet USA:ssa ja Kanadassa.

► *Eaton eli T. Eaton Co Limited –tavaratalon perusti v. 1869 irlantilainen siirtolainen Timothy Eaton Torontoon. Yritys kasvoi valtavaksi, yli koko Kanadan ulottuvaksi ketjuksi. Se tuli kuuluisaksi erityisesti esittelyluetteloistaan, katalogeistaan, joiden tapaisia Suomessa ilmestyy esimerkiksi Hobby Hallilta. Yritys joutui taloudellisiin vaikeuksiin ja konkurssiin v. 1999. Lähde: Wikipedia.*

Pikkutyttönä 1920-luvulla nautin katalogin katselemisesta. Selasin sitä tuntikausia, kirja oli kuin satumaaailma. Ei ollut semmoista tavaraa, mitä Eatonilta ei olisi voinut tilata. Luettelossa oli hienosti numeroituna ja kuvin esiteltynä esimerkiksi lasten, naisten ja miesten vaatteet. Siellä oli kaikkea neulasta autoon! Erikoiskauppoihin ei menty. Katalogi julkaistiinkin juuri siksi, ettei laajalla maaseudulla ollut mahdollisuuksiakaan mennä kauppoille. Kaikki tilattu tuli viikossa perille postitoimistoon tip top-kunnossa.

*Martti-veli
yhdeksän kuu-
kauden ikäisenä.
Tuolloin perhe oli
vielä Suomessa.*

*Pohjansalon
pariskunta Martti-
poikansa kanssa
parhaissaan
lähdössä Amerikan
mantereelle.*

Vuoden 1914 kesällä syttyi sitten ensimmäinen maailmansota.

► *Jo pariskunnan Kanadaan muuton vuonna Balkanin alueen sekasortoinen tilanne oli ennakoinut sota. Lontoossa kokoontui rauhankongressi. Itävalta-Unkarin kaksoismonarkia natisi liitoksissaan. Vihdoin 28.6.1914 Bosnia-Hertzegevinan Sarajevossa murhattiin Itävallan arkkiherttua eli keisarillisen kruunun perijä puolisoineen, ja ne laukaukset merkitsivät monivaiheisen suursodan alkua.*

Elokuun alussa 1914 saksalaiset vyöryivät Belgiaan, ja nyt Englanti julisti sodan Saksalle. Kun Englanti näin liittyi sotaan, se merkitsi Kanadalle mukaan joutumista, kuuluihan maa brittiläiseen kansainyhteisöön. Urhakkaasti Kanadan hallitus ilmoitti: "Jos Britannia sotii, Kanada sotii myös". Ranskan kuolemankentille vietiin sitten sotilaita Brittiläisen kansainyhteisön eri alueilta, mm. Intiasta ja Kanadasta.

Ontarion sydänmaille

Englannin liittyminen sotaan merkitsi, että myös Brittiläiseen kansainyhteisöön kuuluvassa Kanadassa värväytymistä armeijaan pidettiin velvollisuutena. Isä-Juho oli 34-vuotias, siis mies parhaassa iässään ja siten vaaravyöhykkeessä. Armeijaan värväytymisen vaihtoehdoksi hallitus tarjosi kumminkin mahdollisuutta lähteä raivaamaan ja viljelemään maapaikkaa, kylmää tilaa Ontarion valtion eteläosaan, lähelle Suurten järvien aluetta. Lähin kaupunki olisi Sudbury, joka sijaitsee pohjoiseen Huron-järvestä. Perheemme asuinpaikaksi tuli suomalaisväestöinen yhdyskunta nimeltä Beaverlake. Vanhemmilleni tarjottu tila sijaitsi kuin padan pohjalla laaksopainanteessa. Viettävät rinnepellot ympäröitiin riukuaidalla. Isä ihastui paikkaan ja teki sopimuksen. Vuosittain maksettiin osuutta lunastussummasta.

Isä rakensi perheelleen yksin talon. Äiti asui ja kävi edelleen töissä Torontossa, Martti-veli aloitteli siellä koulunkäyntiä. Talossamme oli kaksi huonetta. Niiden välillä ei ollut suljettavaa ovea; toisen huoneen hellasta lämpeni koko talo. Muistan, että keittiön lattian peittävässä linoleumimatossa oli kukkakuvioita. Valoneuvona meillä oli ns. Aladdinin lamppu, joka oli sen ajan uutuus. Lampussa poltettiin kerosiinia. Lamppui paloi niin kirkkaasti, että se valaisi molemmat huoneet. Valo loisti ikkunasta kauas uloskin. Lampun sisällä oli ns. sukka, ja päällä koristeellinen lasivarjostin.

Ehkä vuoden 1916 tienoilla perhe, isä, äiti ja Matti-poika, viimein pääsivät asumaan yhteen tilalle, uuteen taloomme. Tarkoitus oli, että perheemme eläisi maan antimilla. Lisäksi pidettiin paria lehmää. Ne olivat Holsteinin rotua, mustavalkoisia, sarvekkaita. Hevonenkin oli – ensimmäinen hevonen isällä oli iso ja musta, mutta isoruokainenkin. Sitten oli toinen, ponin tapainen, ruskeanpunainen, pullea kuin tynnyri. Kiimassa poni-tamma karkasi etsimään oritta. Yleensä tamma oli äkäinen luonteeltaan, mutta jotenkin se piti minusta. Ponin perään pantiin kiesit. Talvella käytettiin punaruskeaksi lakattua ”Santa Clausin rekeä”, jossa oli edessä nahoitettu istuin, takana toinen samanlainen.

Tilallamme isä viljeli kylvöheinän ja apilan lisäksi kauraa, ohraa ja hernettä. Kananruoan isä osti säkeitäin. Ruoka oli jotain maissin ja muun viljan sekoitusta. Sitä myytiin, kuten esimerkiksi hienoa sokeria, valkoisissa liinasäkeissä. Kanala näytti melkein lasi-ikkunaiselta huvilalta, ja siinä pidettiin pariakymmentä kanaa. Kanalan edessä kasvoi verkkoaidan sisällä pajupusikko. Pajut suojasivat kanoja

*Pohjansalon perheen koti Beaverlakessa.
Isä Juho rakensi talon omin käsin asumisen
alkajaisiksi. Edessä äiti ja Martti-veli.
Isä pitelee suitsista perheen ensimmäistä
isoa mustaa hevosta.*

haukkojen hyökkäyksiltä. Hietamaassa kanat saivat pehnata ja kylpeä. Erikseen isä räjäytti kiviä komeaksi kellariksi.

Paikka oli kaunis, ihana suorastaan. Puro juoksi alueen reunassa, sauna oli veden äärellä. Toisella puolen puroa oli lähde, jonka päälle isä teki maitohuoneen. Päivittäin lehmät antoivat neljä suurta ämpäriä maitoa. Voita äiti möi kauppaankin, se oli pidettyä. Voita varten oli yhden paunan (453 g) puumuotti, jonka kehyksestä voikuutio työnnettiin irtopohjan avulla ulos. Voipaperiin oli teksti "Butter" valmiiksi painettuna. Kun olin noin viisivuotias (1924), meille ostettiin uusimuotinen, pyöritettävä tynnyrikirnu. Separaattori oli totta kai nurkassa.

POST CARD

H. E. Poole, 91 Queen St., W., Toronto

Beaverlaken komea "haali", työväentalo.

*Isä-Juho (istumassa) kuvattiin v. 1913
komeasti parroituneena, metsätöistä
juuri palanneena uudessa kotimaassaan
Kanadassa.*

Lapsena Kanadassa

Olen syntynyt Kanadassa, Worthingtonissa 19. päivänä helmikuuta 1919. Koko nimeni on Irma Tellervo Pohjansalo. Pitkä sukunimi lyheni sitten koulussa Saloksi. Niin usein meneteltiin amerikansuomalaisten sukunimien suhteen. Venäjällä tuli taas pitempi alkuperäinen muoto käyttöön. Omakätisesti olen sen muistelmavihkonni alkuun (joka ei sen pitemmälle jatkunutkaan) kirjoittanut lapsuuteni mielikuvia seuraavasti:

”Olipa kerran pikkutyttö, joka kasvoi ja varttui kuin villiruusu laaksossa, joka oli verrattavissa paratiisiin. Kotini oli vaatimaton pieni talo jonka ympäröivät tuoksuvat heinä ja viljapellot loivilla mäenrinteillä. Nämä aaltoilevat pellot olivat täynnä lukemattomia ihania peltokukkia heinän joukossa, kaiken värisiä ja tuoksuivat päihdyttävästi. Näiden peltojen ympärillä kasvoi kaunis sekametsä.”

Muistan, että havupuita kasvoi vain läheisellä pienellä suolla. Muuten puut olivat enimmäkseen lehtipuita, koivuja, haapoja ym. Vaahteroita kasvoi talon ympäristössä paljon, tammia sen sijaan ei. Maasto oli vaihtelevaa, kallioita siellä täällä. Liiterin päässä kasvoi puun kokoisena punaherukka! Minusta oli mukava kiivetä siihen. Puussa istuessa näki maailmaa pitkälle liiterin katon yli. Sen marjat maisuivat hapahkoilta, niissä oli siemenkivi sisällä.

Heti kun lumi oli sulanut, kuljeksin koiran kanssa ympäriinsä. Kallion lähelle metsään nousi ihania liljoja: niiden varsi oli tukeva, noin sormen paksuinen, ja itse kasvulla oli korkeutta ainakin puoli metriä. Kukat loistivat erivärisinä, valkoisina, keltaisina, violetteina. Kukka oli aika iso, kolmilehdykkäinen. Keräsin kukkia sylillisen, niitä riitti kotona moneen vaasiin.

► Ilmeisesti kyseessä oli kurjenmiekkakasveihin kuuluva *Iris versicolor*, joka nimenomaan on kotoisin alkuaan itäisestä Pohjois-Amerikasta. Suomalaista nimeä kasvulla ei ole eikä sitä esiinny Suomessa ainakaan luonnonvaraisena, ks. Blamey ja Grey-Wilson 2005.

Pohjansalon perhe Kanadassa noin vuonna 1925. Irma on kuusivuotias, Martti viidentoista.

Koulutielle

Aluksi vanhemmat halusivat panna minut Beaverlaken kouluun, jota veli-Marttikin jo oli käynyt. Minä en tahtonut opiskella englantia. Veli sanoi, että täytyy! Opettaja oli veljen entinen ja tämän ystävä oikein.

Kun sitten menin siihen Beaverlaken kouluun, opettaja aloitteli tutustumista kysellen tietysti englannin kielellä. Minä en ymmärtänyt mitään enkä halunnutkaan. En edes kuunnellut, niinpä opettaja kopautti minua karttakepillään päähän. No, tietysti minä suutuin, rupesin itkemään enkä mennyt enää ollenkaan siihen kouluun.

Seuraavana vuonna sitten meninkin läheisen kaivoskylän, Worthingtonin, kouluun. Veli valmensi minua väliaikana vähän koulun tapoihin ja englannin kieleen.

Äitini ei englantia osannut, vaikka muita kieliä kyllä. Kotona puhuttiin suomea. Mutta minä opin kyllä sitä englantia helposti. Koulussa luonto nousi, niin että rupesin ihmisiksi opiskelemaan. Pääsin ihan priimukseksi, ja kunnia palautui, vaikka varsinkin ensimmäinen vuosi oli ollut takkuinen.

Pidin erityisesti matematiikasta ja oikeinkirjoituksesta. Se on englanniksi ”spelling”, sana tarkoittaa siis kirjoitustapaa, oikein kirjoittamista. Siitä pidettiin koulussa kilpailujakin. Luokka jaettiin kahteen ”joukkueeseen”, jotka kilpailivat taidossa. Englannin kielessä, toisin kuin suomessa, ääntäminen ja kirjoittaminen eroavat toisistaan kovasti. Kanadan englanti kylläkin on suomalaiselle helpompaa kuin Englannissa ja USA:ssa puhuttu, sillä ääntämys ei eroa aivan yhtä paljon kirjoitusasusta.

Se Worthingtonin kouluni oli seitsenluokkainen ns. public school. Ehdin sitä käydä Kanadassa neljä luokkaa. Koulurakennus oli iso, puinen ja keltaiseksi maalattu. Pihalla oli narukeinu. Luokassa istui oppilaita kohtalainen määrä, ei kuitenkaan liikaa. Ensimmäisen luokan opettaja ei tehnyt erityisempää vaikutusta minuun, sen sijaan yksi miesopettaja on jättänyt mukavan ja reilun muiston. Luokassa oli sekä tyttöjä että poikia. Opetuskieli oli tietenkin englanti, mutta viereisessä pitäjässä asui jo ranskankielistä väkeä. Intiaaneja en koskaan nähnyt. Ison kalenterin kuvasta muistan melovan intiaanikaunottaren. Legendan mukaan intiaanit uhrasivat kauniin tytön Niagaran putoukselle. Niagara Falls –putouksista osa sijaitsi noin 100 km:n päässä meidän seudultamme. Osa putouksista oli USA:n puolella.

Minulla oli koulussa jo yksi ihailijapoikakin.. Hänen nimensä oli Niilo Myllynen. Kun olin ikäistäni varttuneemman näköinen, niin kiinnitin hänen huomiotaan.

Vasemmalla Martti-
veli. Oikealla takana
hänen ystävänsä,
opettaja, johon Irma
koulua aloitelles-
saan sydämistyi
eikä suostunut
menemään hänen
luokkaansa.

Niilo oli minua muutaman vuoden vanhempi, itse olin kai silloin 12-vuotias. Niilo oli ensimmäinen, joka antoi suukon. Sillä tavoin vaan kevyesti.

Koulupaikkakuntani Worthington sijaitsi noin 7 – 8 kilometrin päässä farmiltamme. Kylässä oli sekatavarakauppa ja postitoimisto. Äiti pani kauppa-asiat lapulle, ja kaupasta sitten otettiin tavarat vastakirjalla. Ajoin joskus itse yksin hevosella kauppareissulle. Isä haaveili, että hän voisi maataloustuotteillaan syöttää kaivoksen työläisiä. Worthingtonin kaivoksesta nostettiin nikkeliä, kuparia, jopa kultaa. Isä kävi myös itse jonkin aikaa kaivostyössä: kun minä läksin aamulla kouluun, niin isä lähti samaa matkaa kaivokseen. Kunnes tapahtui niin, että kun oli parhaillaan vuoron vaihto ja isän piti mennä seuraavaan vuoroon alas, kaivos vuoronvaihdon aikana yhtäkkiä sortui! Iso lampi vain jäi. Kaivostoiminta loppui siihen, ja sitten isä meni viikoiksi Sudburyyn rakennustöihin.

Koulussa ei tietenkään ollut ruokailua, vaan minulla oli kuten muillakin metallinen eväslaatikko, *lunch box*. Isällä oli samanlainen. Evääksi äiti antoi voileipää sekä leikkeleitä, maitoa tai kirnupiimää pullossa. Hän osasi leipoa hyvää ruis- ja muutakin leipää.

Kuljin kodin ja koulun välin, sen 7 – 8 kilometriä, jalkaisin. Koulusta paluumatkalla äidin lähettämä koira tuli vastaan. Se oli kirjava newfoundlandilainen, yleisväri musta, kaulus ruskea, valkoinen rinnus. Säästin aina eväistä makupalan vastaan tulevalle koiralle. Koira kasvoi meillä pennusta, ja sen nimi oli Mossu. Kun talomme sitten aikanaan myytiin, koira jäi ostajaperheelle. Heillä oli kaksi lasta.

Talvisaikaan minut vietiin maanantaiaamuna hevosella kaivoskylään hoitopaikkaan, koulukortteeriin. Siinä perheessä oli äiti ja tytär. Muistan, että he nukkuivat samassa sängyssä. Vaikka hoitotäti oli hyvin kiltti, ikävöin kovin kotiin. Olin unissakävelijä, etenkin kuutamoina. Joskus minut löydettiin nukkumasta sängyn alta. Perjantaina sitten taas pääsin kotiin. Lauantaina ei kai käyty koulua.

Meitä suomalaisia tarvitaan!

Miksi perheemme päätti jättää tilan ja kotimme Beaverlakessa – ja koko Kanadan? Isä oli niin innokas sen Karjalansa kanssa! Se kokkelipiimä, kalakukko, piirakat... Hän ikävöi myös puolukkaa. Karpaloa kyllä sai Kanadastakin, sillä kotimme läheisyydessä oli karpalosuo. Ja se käen kukunta valkeine öineen. Isä muisteli haikeana Suomea, vaikkei siellä paljon mitään mahdollisuuksia ollut hänelle ollut.

Äitini ei Suomeen ikävöinyt. Hän viihtyi Kanadassa harrastaen laulamista ja näyttelemistä. Suomalaisilla oli Beaverlakessa iso, komea työväentalo, haali. Siirtolaisissa oli paljon lahjakkaita esiintyjiä, näyttelijöitä, laulajia ja soittajia. Heistä muistan nimeltä Tampereen Työväen Teatterin näyttelijän nimeltään Aaro Aarret. Hän oli komea mies. Aaro oli myös kanteleensoittaja. Hän ohjasi näytelmiä Beaverlaken teatterissa, jossa esitettiin mm. näytelmät Tukkijoella ja Nuori mylläri.

Aaro Aarretin kohtalo oli traaginen. Suomen sisällissodan Tampereen ratkaisutaistelussa huhtikuussa 1918 Aarret oli saanut jonkun valkoisen aseesta kovan iskun päähänsä, ja siitä jäi vamma. Hän lauloi joskus sydäntäsärkevän kauniisti vankileiriltä peräisin olevaa laulua: ”Siellä Hennalan kasarmilla soi soitto niin suruinen / Siellä elinkautisvangit ne soitti lohduitusta itselleen...”.

Aarret eli meillä kuin olisi ollut omaa väkeä. Päävamma kehitti jonkin kasvaimen. Hän sai sairauskohtauksen, jonka jälkeen Martti-veli järjesti hänet Sudburyyn. Siellä Aaro leikattiin, mutta hän menehtyi sitten äkillisesti. Hänen hautajaisensa olivat ensimmäiset, jotka koin.

Aaro Aarretin komea konserttikannel jäi minulle perinnöksi. Kun sen sitten huutokaupassa sain myydä omaksi hyväkseni, kuten myös veljen vanhan pienen kirjoituskoneen, sain siitä rahaa muutaman dollarin. Sain luvan lähteä erään ystävättären kanssa Sudburyyn. Isä asui siellä viikot ns. poikatalossa, joten saimme mekin sieltä yöpymispaikan. Sitten kävelimme ympäri kaupunkia.

Ostin huutokaupparahoillani mustat kengät, joissa oli ajan muodin mukaan ohut remmi jalkapöydän yli ja ihan vähän korkoa. Lisäksi ostin leningin – se oli taivaansininen, reikäompeleilla koristeltu. Sain keuhut järkevästä ostoksistani. Se oli hieno kaupunkireissu. Torontossa en ole koskaan käynyt!

1920-luvun lopun suuri lama totta kai toimi Kanadasta pois työntävänä voimana: työteliäät suomalaiset jäivät työttömiksi, rakennustöitä ei enää ollut, maalaiselämä myös vaikeutui inflaation ja pulan takia. Vetävänä voimana Karjalan suuntaan vaikutti monien suomalaissiirtolaisten yllytys ja toisaalta Neuvostoliiton

Beaverlaken kulttuuriharrastajia haalin sisäänkäynnillä 1920-luvulla.

Vehmasta kotipihan maastoa Kanadassa. Vasemmassa reunassa erottuu "huvilaa muistuttava" kanalarakennus.

*Irma isän ja äidin kanssa
Kanadan-kodin
takapihalla vuonna 1929.*

*Perheystävä, näyttelijä,
ohjaaja ja kanteletaiteilija
Aaro Aarret. Oliko nimi
oikea vai taitelijanimi,
siitä ei ole varmuutta.*

suunnasta tulleet vetoomukset ja propaganda. Jos siellä kerran tarvittiin maata rakentamaan työhaluisia ja -kykyisiä ihmisiä, niin miksi ei? Tulijoille tarjottiin sitä paitsi kahden vuoden pestiä: sopimuksen mukaan kahden vuoden jälkeen sopisi oman mielen mukaan lähteä takaisin tai ottaa Neuvostoliiton passi lopullisesti. Innostihan se lähtöön.

Kanadasta lähdettiin tosiaan hurmoksen vallassa. Lähtösatama oli Halifax Nova Scotian niemellä. Kaupunkiin mentiin Montrealin kautta. Laiva oli nimeltään Drottningholm, varustamo Swedish American Line, siis ruotsalainen laivayhtiö. Lähtöpäivän muistan, se oli 4. päivä joulukuuta 1931. Mukana laivassa oli noin 500 suomalaista. Me, Pohjansalon perhe, lähdimme kolmihenkkisenä, isä, äiti ja minä. Martti-veli jäi Sudburyyn Vapaus-lehden toimittajaksi. Hänen vaiheensa muodostuivat jännittäviksi seuraavan vuoden keväästä alkaen.

Olin Kanadasta, synnyinmaastani, lähdettäessä 12-vuotias, täyttäisin helmikuussa 13. Velihän oli ollut jo omillaan, joten minä olin pitkään elänyt ja kasvanut äidin hoivissa maalla kuin ainoana lapsena. Ajattelin elämää vakavasti, olin niin sanotusti pikkuvanha lapsi, vaikka jo täyteen pituuteeni kasvanut. Koulussa ihailijakseni osoittautunut Niilo käveli jonkun toisen pojan kanssa 25 mailia (n. 40 km.) Sudburyyn meitä matkaan lähtijöitä, erityisesti minua saattamaan. Pojilla ei kai ollut rahaa bussilippuun.

Lähtijöiden joukossa vallitsi innostunut matkakuume. Muuttajat olivat myyneet omaisuutensa. Mukaan laivaan lastattiin kaikenlaisia koneita ja työkapineita, joiden avulla piti rakennettaman Karjalaa ja torjuttaman kaikenmoista puutetta neuvostomaassa.

Matkareitti kulki jotakuinkin näin: ensin suuntasimme Halifaxista meren yli Ruotsin Göteborgiin, sieltä junalla Tukholmaan. Ruotsin pääkaupungista suuntasimme laivalla Tallinnaan, ja siitä eteenpäin junalla Leningradiin eli nykyiseen Pietariin. Valtameritaipaleella Atlantilla vallitsi osan matkaa hirvittävä myrsky ja aallokko. Matkustajat potivat meritautia, mutta äiti ja minä emme sairastuneet. Keittiöstä sain kovaa leipää suolaisen voin kanssa, sitä jyrsin enkä voinut pahoin. Mutta kun Ruotsista purjehdittiin Tallinnaan Kastelholm-nimisellä laivalla, merellä kävi ristiaallokko, ja silloin oli toista, olin kovin pahoinvoipa. Leningradista mentiin sitten junalla aina Petroskoihin ja siitä vielä pitemmällekin.

Innostus oli valtava, samoin yhteishenki oli mahtava. Kanadassa, kuten monessa muussakin maassa, kuohui. Näissä kuohuissa Martti-veli lehdentoimittajana pyristeli vuoden 1932 keväästä lähtien.

*Pikku-Irma kodin
seinustalla Beaverlakessa
1920-luvun alussa.*

*Tällaiselta näytti
Kanadan farmin maisema.
Oikealta Aaro Aarret,
äiti-Hilma, Irma,
Juho-pappa,
joku tuntematon.*

*Vuonna 1931
Neuvostoliiton matkaa
varten otettu passikuva:
Juho ja Hilma
Pohjansalo, välissä
12-vuotias Irma.*

*Irma ja 14-vuotias
Marti-veli kuvattuna
valokuvaajan komean
taustafondin edessä
v. 1925.*

Martti-veljen vaiheet

Vappuna vuonna 1932 järjestettiin suuri mielenosoitus Sudburyssa – olihan työväen juhla ja suuren laman takia syytä demonstraatioon. Veljeni Martti Pohjansalo ja toinen nuori toimittaja Arvo Vaara esiintyivät puhujina vappujuhlassa. Heidät vangittiin ja vietiin vankilaan Halifaxiin asti. Heidät vietiin umpiautolla näkymättömissä siksi, ettei villiintynyt kansanjoukko olisi estänyt pidättämistä. Veljellä ei ollut Kanadan passia, joten hänet oli mahdollista helposti karkottaa maasta.

Halifaxin vankila oli suuri yhdeksänkerroksinen rakennus. Vangitut roikkuivat sen ikkunoissa ja seurasivat ohikulkijoita. Laivoille satamaan menijät pysähtyivät vankeja katsomaan, hurrasivat ja lauloivat Internationaalia, Kansainvälistä: ”Työn orjat sorron yöstä nouskaa, maan ääriin kuuluu kutsumus...” .

Lähtijät heiluttivat punaista silkkiliinaa, laivamatkalla tervehdittiin samoin satamien kohdalla näillä punaisilla, ”aatteen värisillä” liinoilla. Halifaxin vankilassa ei sinänsä ollut erikoisen tukalaa. Puolen vuoden kuluttua pidettiin viimein oikeuskäsittely. Vangitut päätettiin lopulla vuotta 1932 lähettää kotimaihinsa. Sudburysta, poikatalosta, tuotiin vankien tavarat, ja sitten matkaan.

► *Poikataloiksi, boarding house, nimitettiin lähinnä perheettömien tai kaukana perheestään työssä käyvien siirtolaismiesten vuokrattavia majoitustiloja USA:ssa ja Kanadassa.*

Alus, jolla veli tovereineen lähti matkaan, oli rahtilaiva. Laiva pysähtyi sitten johonkin Tanskan salmen satamaan, mahdollisesti Helsingöriin.

Vangit päästettiin vapaasti jaloittelemaan maihin siksi aikaa, kun laiva seisoivat satamassa. Jälleen kerran nähtiin, kuinka sattuma ohjaa kohtaloita. Nuoria miehiä vastaan leijui tuulen lennättämänä katua pitkin pala sanomalehden sivua. Miehet huomasivat siinä lehden osoitteen. Nimestä he päättelivät kyseessä olevan työväenlehti. Niinpä he saman tien soittivat lehteen.

Toimituksesta lähetettiin heti auto poikia hakemaan. Ja niin poliittisten vankien avustusjärjestö, nimilyhenne on MOPRI, huolehti karkureista. Nämä kulkivat Tanskassa paikasta toiseen etsintäkuulutettuina puolen vuoden ajan, mutta he eivät joutuneet kiinni.

Sitten lopulta saatiin, todennäköisesti MOPRI:n kautta nuorille miehille ilmeisestikin Neuvostoliitosta passit sekä liput laivaan, jolla he jatkoivat matkaa. Miehet matkustivat ensin Moskovaan. Sieltä Martti-veli tuli Petroskoihin. Hän pääsi Petroskoissa Karjalan Radioon töihin.

*Martti Pohjansalo
käytti toimittajana
nimeä Martin Parker.*

Martti-veli noin 20-vuotiaana New Yorkissa lehtimieskurssilla. Hän työskenteli Sudburyssa Vapaus-lehden toimittajana, kunnes muutti 1930-luvun alussa Neuvostoliittoon – ensin Petroskoihin ja sitten Moskovaan toimittamaan The Moscow News -lehteä.

Karjalan mailla

Matka Neuvosto-Karjalaan oli ollut yhtä juhlaa. Leningradissa (nykyisin käytetään jälleen vanhaa nimeä Pietari) yövyimme peräti kolme vuorokautta ruhtinaallisen ylellisesti Lokakuu (Oktjabrskaja gostinitsa) -nimisessä loistohotellissa.

Perillä oli vastassa talvi. Tulijat lähetettiin ammattiryhmittäin Leningradista eteenpäin, kuka metsäkämpille, kuka muualle. Koska isä oli rakentaja ja muurari, meidät lähetettiin Kontupohjaan muiden rakentamiseen erikoistuneiden mukana. Niin matkasimme junalla suoraan Leningradista Kontupohjaan, joka ei silloin ollut sen kummempi kuin kylä. Kontupohjassa oli hyvin vähän rakennuksia, ja talot olivat matalia ja harmaita. Junalta vastaan tulleet veivät meidät lyhyen matkan hevosen ja työreen kyydissä asumukseen.

Oli pakkanen ja meitä ympäröi sadunomainen lumimaailma. Kaikki tuntui kuin seikkailulta. Talvi olikin runsasluminen, mutta kohtalaisen leppeä. Vasta rakennetussa asuinparakissamme ei ollut muuta kuin tyhjä seinät. Rakennus oli neljäosastoinen, lämmitysmuurit joka välissä. Huoneeseemme asutettiin 11 henkeä. Seinät höyrysisivät lämmitettäessä, sillä ne oli tehty uudesta sahatavaraista. Lavereille pantiin alle mitä oli. Omat tavarat tulivat raudoitetuissa kirstuissa kohta perässä.

Mukaan oli pitänyt pakata kaikkea kahdeksi sopimusvuodeksi. Isä oli ostanut pari joustinpatjaa itseään ja äitiä varten, toisen minua varten. Laverit olivat kaksikerroksiset. Siellä oli hyvä maata kuin mummun kukkarossa, paksujen villapeittojen alla. (Yksi valkoinen peite palveli vielä käyttämättömänä evakossa Uralilla vuosia myöhemmin – se myytiin ja rahoilla ostettiin ruokaa.)

Ruokapuoli oli outoa. Keskenpaistunut limppu rikkoi mahan ensi alkuun. Myöhemmin heti järjestyi ”muonitus ulkomaalaisille” eli INSNAP-systeemi. Nimitys tulee kahden venäjänkielisen sanan alkutavuista. Sanat tarkoittavat juuri ulkomaalaisten muonitusta. Annettiin kirja ja sen mukaan ostettiin ruokatarpeita perheen pääluvun mukaan. Sai ostaa tai olla ostamatta. Tämä Insnapiin normitus jatkui ainakin minun kohdallani kunnes menin Petroskoihin kouluun. Omia teitään saapuneen Martti-veljeni kohdalla ei tätä etua ollut. Hänellä oli jo nimittäin MOPRI:n kautta saatu Neuvostoliiton passi. MOPRI tarkoitti työväenjärjestöä, poliittista syistä vainottujen avustusjärjestöä. Mistä kielestä lyhenne tulee, ei ole tiedossani.

*Kontupohjan ortodoksinen
kirkko Äänisen rannalla
iltahämärässä.*

Paikalliset karjalaiset olivat jopa vähän kateellisia, kun ulkomaalaisille annettiin ”talongit”, joilla sai ostaa vaikkapa ryynejä, esimerkiksi tattaria (johon en alkuun tottunut millään). Mutta sitten he hoksasivat, että systeemistä on etua heillekin, sillä käytännöksi tuli vaihtaa tavaraa tavaraan, ja kyllä rahaankin. Tulokkailla oli muuten erikseen Insnapin kauppa, josta sai tavaraa eri tavalla kuin paikallisten omasta kaupasta. Siellä kylän kaupasta ei ollut juuri mitään ostettavaa. Muistan, että saimme kuivattuja viikunoita, tosin niissä oli paljon pieniä siemeniä sisällä. Ostin viikunoita ja keittelin niistä makealle maistuvaa lientä. Paahdoin happamen leivän muurin hiilloksella. Ruokalassa oli jaossa voita nappeina. Keräsin niitä, toin kotiin ja panin paahdetun leivän päälle ja söin sitten sen makean liemen kanssa!

Keväällä suomalaiset tulokkaat perustivat arttelin, ”työkunnan”, kasvitarhan raivaamiseksi ja hoitamiseksi. Kukin teki, minkä jaksoi. Töistä pidettiin kirjaa. En ole missään nähnyt niin isoja, komeita kaalinpäitä. Perunaa ja porkkanaa tuli. Maa oli neitseellistä ja kasvoi hyvin. Kokonaistyötunnit oli merkitty, ja saalis jaettiin työosuuden mukaan. Isä teki kellarin mäenrinteeseen samaan tapaan kuin Kanadassa oli tehnyt.

Miehet rakensivat myös sikalan. Sinne otti joka perhe oman sian. Riitaa tai eripuraa ei tullut.

Myöhemmin asunnoksi saatiin kaksikerroksinen talo. Huoneet olivat pieniä, ja joka huoneistossa oli muuri. Molemmissa päissä taloa oli yhteiskeittiö. Useampia perheitä talossa asui, ehkä 20 – 30 henkeä yhteensä. Kukin käytti omia puitaan keittohommissa. En muista koskaan riitelyä tai marinaa – äitihän ei koskaan korottanut ääntään. Hän piti puolensa hiljaisesti tai väistyi. Kaikki riippuu ihmisluonteesta.

Talomme alakerrassa oli yhteishuone, jota nimitettiin ”punanurkaksi”. Siellä pidettiin kokouksia, tanssittiinkin, ja harrastettiin kaikenlaista yhteistä toimintaa. Pian rakennettiin myös klubirakennus ja sen yhteyteen tietysti urheilukenttä. Kentän nurkassa oli suomalaistyylinen, puuaisainen iso keinu, jonka istuinosa oli tehty lankuista neliön muotoon vanhaan suomalaisten kyläkeinujen tapaan.

Talvella valutettiin kanavasta kentälle vettä käsipumpun ja letkun avulla. Näin saimme luistinradan. Ennen sota-aikaa minulle ostettiin ihanat pitkävartiset, mustanahkaiset luistimet.

Iloinen tyttöjoukko Karjalassa. Noin 13-vuotias Irma on vasemmalla pitkissä housuissa! Asu oli noihin aikoihin, vuonna 1932, tytöllä harvinainen vaateparsi. Kuva on otettu sähkölaitoksen liepeillä, takana näkyy Äänisen lahti.

Koulua vai elämänkoulua?

Kontupohjassa käytiin koulua vain neljänteen luokkaan asti. Enempää ei luokkia koulussa ollut, koska se oli vain alkeiskoulu. Me tulokkaiden lapset olimme kovin eri-ikäisiä. Itse olin 12-vuotias, mutta ikäistäni edistyneempi, äkkiä kasvanut. Toisilla oli ikää jopa 15 – 18 vuotta.

Olin käynyt Kanadassa jo puolet neljännestä luokkaa. Menin Kontupohjassa siis kouluun, mutta ikävystyin siellä. En oppinut mitään uutta senkään takia, ettei ollut mitään järjestystä, kun lapset hilluivat pöytien päällä. Opettajana oli joku nuori tyttö, osasikohan hän itsekään mitään?

Alkuun oli tarkoitus pitää yhteyttä kirjeitse taakse jääneisiin Kanadan-ystäviin. Aluksi kirjeitä kyllä kulki entisten koulutovereiden välillä, mutta sitten kulku tuntui hidastuvan. Kun viesti Kanadasta viimein tuli perille, se oli niin sotkettu, ettei tahtonut saada selvää. Kirjeet kulkivat nimittäin sensuurin kautta, ja siellä oli viivailtu ilmeisesti vaarallisiksi katsottuja lauseita ja sanoja. Kun ei oikein mistään saanut selvää eikä kannattanut itsekään mitään kirjoittaa, oli parempi lopettaa. Myöhemmin ulkomaan tuttaviin yhteydenpito oli kiellettyäkin.

Harva Karjalaan muuttaneiden tulokkaiden lapsista ja nuorista muuten osasi suomea. Monet eivät kotonakaan olleet puhuneet suomea, he olivat tottuneet koulussa englantiin. Nuoret puhelivat seurassa englantia keskenään. Minä taas puhuin suomea kuin vettä vaan. Kotona olin opetellut lukemaankin aapisesta suomeksi. Karjalan kouluissa oli kumminkin kaikkien puhuttava suomea. Petroskoin koulussani myöhemmin johtajaopettajakin (nainen nimeltä Forssten) oli kotoisin Suomesta. Englannin kielen opettaja oli kyllä Kanadasta tulleita. Oikeaa karjalan kieltä sai kuulla kaupungilla maitomummoilta.

Muutamat vanhemmat tytöt, noin 15 – 18-vuotiaita, innostuivat ajatuksesta pyrkiä työhön!

Kontupohjassa toimi iso paperitehdas, kombinaatti. Puuta uitettiin Äänisen rantaan, ja selluloosankeiton haju tuntui kaikkialla. Laitos oli nimetty Sergei Kirovin mukaan Kirovaksi. Tehtaan koneet olivat Suomesta tuotuja, Wärtsilän tekoa. Tuotettu paperi oli ruskehtavaa.

Tehtaan yhteyteen perustettiin uusi kirjapaino. Minähän menin muiden tyttöjen mukana kirjapainoon työtä etsimään. Pääsin latojaoppilaaksi, kun kouluakaan ei voinut käydä. Muut päätyivät kuka minnekin. Joku tytöistä pääsi painopuolelle, siellä oli pieni painokone.

Laivaretkellä Äänisen lahden yli Petroskoista Solomanniin vuonna 1934. Irma oikealla.

Ladonta tapahtui tuonaikaiseen tapaan käsin. Esimerkiksi tehtaalaisten oman lehden latominen ja taittaminen oli sitten minun vastuullani. Olin toista vuotta kirjapainossa töissä.

Martti-veli tuli vihdoin keväällä 1933 "harharetkiltään" Karjalaan. Hän kävi tapaamassa myös vanhempiamme. Havahduin eräänä aamuna toisesta huoneesta kuuluvaan keskusteluun ja oudomman kuuloiseen ääneen. Veli oli tullut kotiin! Hän kauhistui, kun kuuli, etten ollut koulussa, vaikka pitäisi! Martti "puhui" minut sitten Petroskoihin kouluun, siellä se tietysti oli jo seitsenluokkainen. Lukuvuoden 1933 – 34 kävin koulua, ja asuinkin sitten Petroskoissa. Koulu sijaitsi Kirovin torin laidalla, suuren, myöhemmin räjäytetyn ortodoksikirkon vieressä.

Menin Petroskoissa ensiksi viidennelle luokalle. Koulunkäynti tuntui kuitenkin turhalta, kun osasin jo kaiken, mitä luokalla opetettiin. Minut siirrettiinkin pian kuudennelle, ja opin kaiken edelleen helposti. Seitsemänteen luokkaan se koulu sitten päättyi. Mutta niitten "loikkausten" takia jäi ainakin prosenttilasku minulta oppimatta. Siitä oli minulle haittaa myöhemmin elämässä.

Alkuun asuin oppilaskodin yhteisasuntolassa. Kun Martti sai oman huoneen, hän otti minut asumaan luokseen. Marttihan ei siis saanut Insnapin tulokkaille tarkoitettuja normiannoksia, vaan pelkästään tavallisen leipänormin. Minä joka sain syödä Insnapin ruokalassa, varasin siellä leivän väliin voinappeja. Vein eväät kotiin, ja keitin puuron veljelle lisukkeeksi.

Kontupohjassa toimi monia kulttuuri- ja harrastuspiirejä, mm. laulukuoro, jota johti Schneider-niminen muusikko. Kuvassa kuorolaisia retkellä Svirstroin voimalaitokselle, jota rakennettiin Volhova-jokeen.

Suomalaiset passittomat rajaloikkaarit rakensivat Svirstroin voimalan Leningradin lähelle. Irma 15-vuotiaana (toisena vasemmalta harmaassa puvussa) laulukuoron retkellä työmaalle vuonna 1934.

Rabfak

Koska olin ollut jo työssä kirjapainossa, pääsin työssä olleille nuorille tarkoitettuun instituuttiin valmentavaan kouluun. Olen tottunut käyttämään siitä nimitystä Rabfak, joka on lyhenne koulun venäjänkielisestä nimestä. Rab tulee työläistä merkitsevästä venäjän kielen sanasta 'rabotnik'.

► *Neuvostoliiton koulusysteemiin kuului erityinen yliopisto-opintoihin valmentava, jo työelämässä toimineille nuorille tarkoitettu opisto, RABFAK. Sellainen oli Petroskoissakin. Opiston nimi kuuluu suomennettuna suurin piirtein "Petroskoin pedagoginen työläisfakulteetti". Fakulteetti merkitsee oikeastaan tiedekuntaa.*

Rabfakin aikana asuin internaatissa, joka sijaitsi Kirovin aukion laidalla. Isoon huoneeseen asutettiin kymmenen tyttöä. Kullekin oli varattuna rautasänky, jossa oli olkipatja ja karhea peitto. Kotoa sai tuoda tietysti millaisia sänkyvaatteita halusi. Mutta kaikki piti kuitenkin rahdata kotiin pestäväksi. Kapsäkin kanssa käveltiin asemalle.

Junamatkan kotiin piti kestää periaatteessa vähän yli tunnin. Mutta kun haloista oli aina pula, puuta ei ollut vaunujen lämmitykseen eikä sen puoleen veturin höyryn nostatukseenkaan. Välillä junan piti seistä odottamassa, että veturiin saatiin voimaa. Saatoimme seistä esimerkiksi Sunun asemalla, joka on vain noin 20 kilometrin päässä Kontupohjasta. Petroskoin ja Kontupohjan väli on 60 kilometriä ja matkalla on kuusi – seitsemän asemaa. Nykyisin matka on lyhentynyt 50 kilometriin.

Vaunuissa vallitsi pimeys ja kylmyys. Kun matkalle oli lähdetty klo 18, niin perillä oltiin usein vasta 22:n – 23:n aikaan. Kotiin piti vielä kävellä pari kilometriä.

► *Vuosi 1934 on sikäli merkittävä, että joulukuun alussa Neuvostoliiton keskeisiin bolshevikkeihin kuulunut Sergei Mironovitsh Kirov murhattiin Leningradissa. Hän oli Stalinin lähin apuri ja niin vaikutusvaltainen, että huhuttiin hänen kansansuosioistaan huolestuneen Stalinin järjestäneen murhan. Teon toteuttaja oli muuan Leonid Nikolajev. Teoria Stalinin osuudesta on nyttemmin hylätty. Tosiasia on kuitenkin, että ns. Stalinin puhdistukset alkoivat Kirovin murhasta. Katso lähemmin: http://fi.wikipedia.org/wiki/Sergei_Kirov.*

Rabfak oli kolmivuotinen. Pääsin suoraan toiselle vuosikurssille, sillä tiedot testattiin tentissä ja ne riittivät siirtymiseen. Näin hyppäsin yli ensimmäisen vuoden. Siten säästy yksi vuosi, kun kävin Rabfakia vain kahden lukuvuoden ajan. Rabfakista on muistona komea koulukuva luokkamme oppilaista.

Kuvan tekstit ovat venäjänkieliset, koska Moskovan hallituksen kieliuukaasi vaikutti jo lukuvuoden 1936 – 37 lopun eli päästöluokan virallisiin dokumentteihin. Opetus tapahtui kolmannella luokalla vielä enimmäkseen suomeksi. Tosin muutamissa aineissa, mm. matematiikassa, opetettiin venäjäksi. Alempia kahta luokka-astetta opetettiin vain venäjäksi.

Petroskoissa koulun opetuskieli oli ollut suomi. Yliopistoon ei taas voinut päästä, ellei osannut venäjää. Petroskoin yliopistossa käytettiin vain venäjää, vaikka sekin oli alun perin ollut suomenkielinen.

Rabfakin opetuskieli oli ollut suomi aina vuoteen 1937. Silloin tuli vuoden alusta voimaan määräys, että suomen kielen käyttö kielletään kaikkialla eli kouluissa, virastoissa, lehdistössä ja radiossa. Tämä yleinen päiväkäsky luettiin radiossa ja painettiin julki lehtiin. Kaksikieliset laitokset muutettiin yksinomaan venäjänkieliseksi, koska ”lahtarien ja spioonien” pelättiin Suomen puolelta vaikuttavan ja toimivan. Joka puolella Neuvostoliittoa alkoi vainoharhainen kiihkomielisyys vallata alaa. Karjalaisen neuvostotasavallan nimikin muutettiin Karjalais-suomalaisesta tasavallasta Karjalan tasavallaksi.

Samana vuonna Martti-veli pääsi tuttavien avulla työskentelemään Moskovaan englanninkielisen The Moscow News –lehden toimitukseen.

Kävin veljen luona jokusen kerran Moskovassa 1930-luvulla. Lähetin lähtiesäni telegrammin, ja ilmoitin millä junalla tulen. Niin minua oltiin vastassa. Mieleeni on jäänyt muistikuva eräästä lähtiäisjuhlasta, jota vietettiin joukolla. Tavan mukaan juhlittiin ja ryypättiin kunnolla. Tämä lienee tapahtunut n. vuonna 1936. Neuvostoliitosta lähti silloin vapaaehtoisia Espanjan sisällissotaan tasavaltalaisia auttamaan. Lähtijät olivat täynnä intoa ja voitontahtoa. Martti vaimoineen juhli mukana.

Minulle aika kävi pitkäksi, joten lähdin omin päin pois, suurkaupungin aamu-yöhön. En ollut oikein varma Martin asunnon suunnasta. Etsin ja etsin – liikennettä ja vastaantulijoita ei juurikaan ollut. Vain yksinäinen taksinkuljettaja torkkui asemapaikallaan ja havahtui kysymään, mitä etsin. Hyväuskoinen viattomuus suojelee ihmistä, ja nuori, mukava taksimies oli kai pitkästynyt odotteluun. Kun kerroin osoitteen, hän tarjosi kyydin piittaamatta siitä, että ilmoitin olevani rahaton. Hän vei minut portaiden eteen, enkä häntä sen koommin nähnyt.

Irma koulukuvassa 18-vuotiaana vasem-
 malla ylärivissä: opiskelija Pohjansalo
 Irma Ivanovna. Kuvan ylälaidassa lukee
 "Karelskij pedrabortak".
 Keskirivissä neljän pedagogin, siis
 opettajan, kuvat. Keskellä direktor,
 rehtori neljäntenä. Stalinin ukaasi oli
 muuttanut myös koulut Karjalassa
 yksinomaan venäjänkielisiksi vuoden
 1937 alusta. Suomalainen nimi on
 kuvan 17 oppilaasta ainakin 11:llä.

Irma ja Uljas

Vuoden 1937 kevätpuolella Rabfakin luokkatoveriamme katosi yhtäkkiä pari n. 20-vuotiasta poikaa kahdeksi kuukaudeksi jonnekin. He palasivat laihtuneina, varuillaan ja vähäpuheisina. Pojat olivat pelokkaita, mutta jotain kuulusteluista ja pahoinpitelystä sekä aivan järjettömistä syytöksistä pojat kertoivat. He varoittivat, että on paras olla puhumatta mitään. ”Kaikille tulee aikansa”, sanoivat pojat. Koulussa emme oikein ymmärtäneet, mistä oli kysymys. Myöhemmin samat pojat katosivat lopullisesti. Paha aika oli alkanut, jonkinlainen hulluus valtasi maan. Ihmisiä hävisi noin vain.

Olin 18-vuotias neitokainen, juuri Rabfakin opintoja lopettamassa. Kesäkuussa palasin kotiin Kontupohjaan. Minulla oli ihailija, kuutisen vuotta minua vanhempi kookas, vaalea, urheilullinen, voimamies. Hänen nimensä oli Uljas Ulvi. Teloitetujen memoriaalikirjassa hänestä käytetään väärää etunimeä Eljas.

Uljas syntyi perheeseen, joka tuhansien muiden punaisten kanssa pakeni Neuvostoliittoon keväällä 1918. Suomen sisällissodan päättyessä valkoiset aloittivat armottomat kostotoimet. Uljaksen äidin kerrottiin kahlanneen pienen Rajajoen yli lapset sylissä. Uljas oli silloin viisivuotias.

Uljas oli ujo, ei mikään tyttöjen kanssa vehtaaja. Minä taas olin iloinen ja utelias, yltiöpäinen, en mikään urheilija, mutta liikunnallinen. Hän kai löysi minusta heti ihannetyttönsä, kun näki minut vastatulleena 13-vuotiaana. Hänen ihailunsa ja ihastuksensa oli puhdasta, semmoista leikittelevän palvovaa. Vastaan tullessa Uljas usein nosti minut vyötäröstä ilmaan ja kyseli, että ”koskahan olen tarpeeksi kasvanut hänelle...”. Klubitalolla toimi sekakuoro, jota johti vanha mies nimeltä Schneider. Uljas ei kuoroon kuulunut, mutta kuunteli minun harjoituksiani. Kulttuuriharrastus talolla oli monipuolista, sillä siellä oli puhallinorkesteri ja Malmi-niminen ballerina tanssia harjoittamassa.

Minä ihailin Uljasta, sillä hän oli viisas, jo aikamies ja rahakas. Hänellä oli myös kunnan ammatti ja sähköinsinöörin koulutus. Uljas toimi opettajana paperitehtaan ammattikoulussa. Hänen perheensä oli myös varoissaan, sillä heillä oli lehmäkin.

Uljas sai minulta tietää Rabfakin kummallisella tavalla kadonneista pojista. NKVD:n miilisit olivat kuulustelleet myös Uljasta ja hänen vanhempiaan. Uljas alkoi houkutella minua tulemaan yhteen kanssaan. Joku tuttu oli tarjonnut hänelle Moskovan suunnalta työpaikkaa. Hän aavisteli pahaa. Uljas puhui, ettei hän muutenkaan kestä olla samalla paikkakunnalla kuin minä, ellen suostu hänelle.

► *NKVD = Neuvostoliitossa sisäasiain kansankomissariaatti eli nykyhallinnossa sisäministeriötä vastaava elin, jonka hallinnonalaan kuului mm. poliisitoimi.*

Minulle tuli hätä: mistä minä tuommoisen pojan saan, jos nyt en tuota ota. Ihailin hänen kookasta olemustaan ja viisauttaan. Niin kerroin vanhemmille, että minua nyt kositaan. Isä ja äiti kauhistuivat ensin, mutta sitten isä totesi, että olenhan minä järkevä tyttö ja tiedän, mitä teen. Vaikka aivan liian aikaista se oli hänen mielestään. ”Mutta tulkoon kosija, mikäs siinä” – tuumasi isäni. Niin minä kerroin Uljakselle, että isä ei ole vastaan, vaan hänelle saa tulla puhumaan.

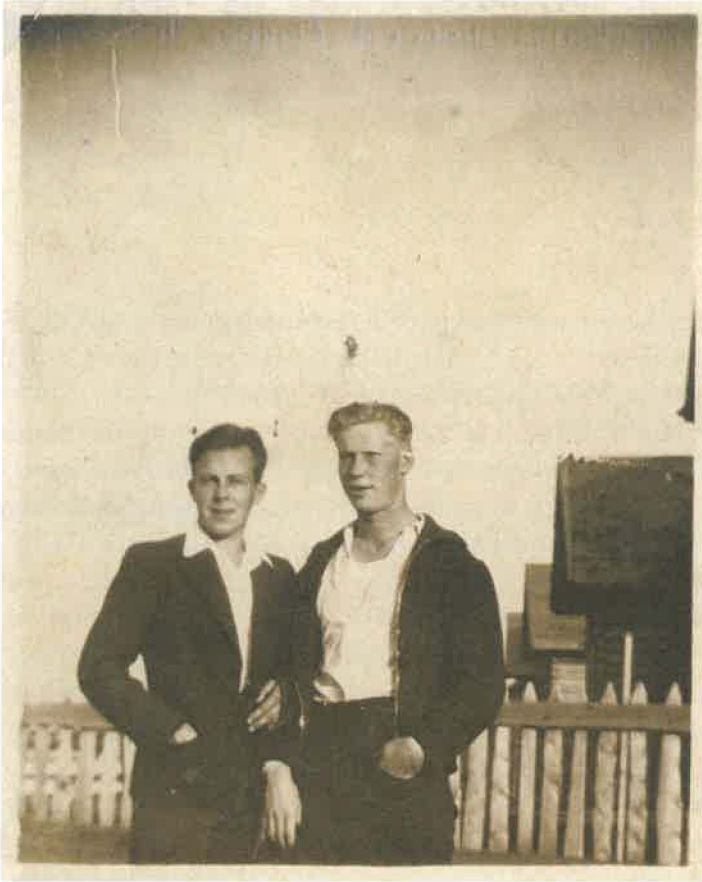
Niin päätettiin mennä yhteen ja pitää häät. Uljas löysi vanhan ja riittävän suuren tummansinisen puvun vihkipuvuksi. Uljaksella oli sisko Leningradissa. Sisaren aviomies oli arvossapidetty urheilumies, jolla oli suhteita. Niin Uljas kirjoitti sisarelleen pyytäen leninkikangasta ja kenkiä. Sisar lähetti kankaan, kevyen, jossa oli vaaleansinisiä kukkia. Äitini teki kankaasta yksinkertaisen ja kauniin, kelloheltaisen leningin. Kangaskengät olivat aivan sopivat avokkaat.

Aviopuolisoiksi julistaminen tapahtui kaupungintalolla keskustassa. Virkamiehen edessä kirjoitimme nimemme rekisteripaperiin. Pidin oman sukunimeni, Pohjansalon.

Saimme lahjoja, mm. kokonaisen kanadalaisen serviisin. Häätjuhla pidettiin Uljaksen vanhempien asuintalossa. Hänen vanhempiansa omistusasunto oli alakerrassa. Meidän asuntomme taas oli yläkerrassa – Uljas oli ostanut sen omaksi. Alakerrassa keiteltiin kahvit ym. tarjoamiset, yläkerrassa tarjottiin. Esimerkiksi ryypättävää oli monenvärisinä likööreinä. Uljas halusi vieraille tarjota, muttei itse juomalla juonut. Samppanjaa ei muistaakseni silloin ollut.

Hääpäivämme oli heinäkuun 28. vuonna 1937. Siihen asti oli ollut kaunis kesäsää, mutta hääpäivänämme ilma muuttui ihan hirveäksi. Yhtäkkiä puhkesi kauhea kaatosade, vettä tuli kuin olisi ämpärillä kaadettu. Portailla ylös toiseen kerrokseen saakka ulottui uusi valkoinen huopamatto, paperitehtaalta saatu. Sateen jälkeen se oli ihan musta, kun nuori väki hyppäsi portaissa edestakaisin. Mattoa yritettiin myöhemmin puhdistaa, mutta ei se entiseksi tullut.

Luulin, että se sade olisi tuonut onnea, kuten uskotaan. Mutta jälkeinpäin ajattelin, että siinä sateessa valuivat jo minun vuolaat kyöneleeni etukäteen tulevaan murhetta ennustaen. Olin syntymäpäivänäni helmikuussa lapsellisesti arvaillut, kuinkahan onnellinen olisin sitten, kun seuraavan vuoden 19. päivänä helmikuuta täytän 19 vuotta. Mutta silloin olin jo itkevä leski.

Tämä on ainoa säilynyt kuva Irman ensimmäisestä miehestä Uljas Ulvista (oik.), jonka kanssa hän avioitui 18-vuotiaana. Irman avioliitto kesti Uljaksen kanssa heinäkuusta joulukuuhun 1937. Vasemmalla hanuristi Rauni Jäppinen.

Uljaksen äiti eli Irman anoppi Saimi syöttää tyttärentyttä Nellaa.

Terrorin vuodet 1937 -1938

Asetuimme Uljaksen kanssa asumaan tavanomaiseen usean perheen asuintaloon. Talo oli kaksikerroksinen, ja sen toisessa pään alakerrassa omassa asunnossaan asuivat Uljaksen vanhemmat. Me asetuiimme siis yläkertaan. Muuan ns. valuutatalossa asunut pariskunta lähti takaisin Torontoon ja myi Amerikasta tuodut hienot huonekalunsa, peilipöytänsä ja radiopöytänsä meille. Meillä oli kaksi huonetta, toinen pienempi, toinen isompi. Ne tulivat kalustuksineen olemaan meidän yhteisenä kotinamme muutaman kuukauden.

En käynyt työssä häittemme jälkeisinä kuukausina, sillä eihän minulla ollut ammattiakaan. Uljas kävi paperitehtaalla ja sen lisäksi hän opetti tehtaan ammattikoulussa. Uljas saikin kahta palkkaa, kun hän teki opettajan ja sähkömiehen työtä. Muistan, että Uljas teki noina aikoina meille komean, öljytyin puuosin ja nappuloin varustetun radion. Minä sain tehdä neuvonsa mukaan käämitykset. Radio toimi ja kuuntelimme Suomesta Dallapéta ja saksalaisia radioasemia, mm. Stuttgartia.

Sitten, peräti jouluaattona 24.12. 1937, se tapahtui. Olimme olleet hiihtämässä. Paluu kotiin venyi iltaan, koska olimme olleet tuttavissa Nikojärven takana. Miliisi ja apuri olivat kolkuttaneet ovellemme. Kun etsitty Uljas ei ollut kotona, noutajat jäivät odottamaan meitä Uljaksen järkyttyneiden vanhempien luo. Kun kotiuduin myöhemmin kuin Uljas, oli toinen noutajista alakerrassa varmistamassa, etten karkaa mihinkään. Uljaksen äidin ilmeen nähtyäni menin yläkertaan raskain sydämin.

Uljas yritti rauhoitella minua: ”Älä Irkku hermostu... Kyllä minä palaan, en ole syyppää mihinkään”. Mieheni nosti minut kuin lapsen syliinsä ja halasi. Avioliittoamme oli kestänyt runsaat neljä ja puoli kuukautta. Eikä siitä pidempää tullutkaan. En koskaan enää nähnyt Uljasta, mitään en myöskään hänestä kuullut vuosikymmeniin. Istuin sen joulun jälkeen ikkunan vieressä ja katselin ulos. Olin asunnossamme yksin, itkin ja itkin. Ystävätär Liisa Sevander tuli lohduttelemaan, hän yöpyikin luonani. Mutta mitään ei kuulunut. Kerran näin, kun noin 20 hengen vankijoukkoa vietiin katua pitkin, ja marssijat heiluttivat kättään hyvästiksi. Mutta mitään ei omaisille ilmoitettu. Vasta 20 vuotta myöhemmin sain varmuuden siitä, että Uljas oli ammuttu jo helmikuun 10. päivänä vuonna 1938.

Miliisien askelet kumisivat iltaöisin kaduilla. Ne kaikuivat kaupungin lankuista tehdyillä jalkakäytävillä kuin kuolinkellot. Kuunneltiin ja pelättiin, mihin taloon ne nyt poikkeavat. Yleensä miehiä oli kaksi, miliisi ja apuri. Ainakin toisella oli mukanaan kivääri.

КОПИЯ

СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ

№ 992712

Похороны

Иван-Иван Иванович / И.И. Иванов

Умер (на) 26го апреля тысяча девятьсот сорок первого года (26/IV-1941)

Причина смерти От воспаления легких

Возраст 57 лет, пол мужской, место смерти 31

Место смерти город, область, уезд

Место погребения Контопухский Райдеро Завод СССР

Дата захоронения 31 мая 1957 г.

Подпись и печать врача

Подпись и печать свидетелей

Karjalais-Suomalainen Sosialistinen Neuvostotasavalta / Карело-Финская Советская Социалистическая Республика

KUOLINTODISTUS / СВИДЕТЕЛЬСТВО О СМЕРТИ

ЦЮ № 095512

Kuolintodistuksen № 992712 on laadittu... / Удостоверение в смерти № 992712 составлено...

on kuollut 19 päivänä huhtikuuta... / умер 19 апреля...

kuoleman syyksi on ollut... / причиной смерти послужило...

on tehty vastaava merkintä... / сделано соответствующее замечание...

Kuolintodistuksen laadinnasta vastaa... / За удостоверение в смерти отвечает...

Allekirjoittanut... / Подписавший...

Allekirjoittanut... / Подписавший...

Allekirjoittanut... / Подписавший...

© Kirjall. (Karjalainen) s. Helsinki, 1947.

Kopio Juho Pohjansalon kuolintodistuksesta. Leimassa lukee suomeksi "Kontupohjan piirin valtionnotaarion toimisto".

Uljas Ulvin kuolintodistus: Kansalainen Ulvi Uljas Oskarovitsh on kuollut. Todistus on saatu vasta rehabilitoinnin jälkeen vuonna 1958. Todistus on jälleen molemmilla tasavallan virallisilla kielillä.

Melkein heti NKVD:n miehet ajoivat minut pois asunnostamme. Miehenihän oli nyt kansanvihollisena pidätetty, eikä minulla siis ollut oikeutta pitää asuntoa. Menin Uljaksen vanhempien luo alakertaan. Asuin siellä kolme kuukautta, ja odotin Uljasta palaavaksi. Hänethän oli jo teloitettu, vaikka en sitä vielä silloin tiennyt. Uljaksen isä oli vanha kombinaatin paperimestari, mutta sydänvaivainen. Hänen äitinsä oli todellinen monitaituri. Saimi-anoppini teki mm. tossuja huovasta. Mutta pian tuntui omien vanhempien koti oikeammalta paikalta, ja muutin sinne takaisin. Uljaksen ja minun pienen kodin kalustus ja muu tavara jäi seuraavalla asujalle.

Terrori tuntui täysin järjellä käsittämättömältä. Se sai voimansa pelosta ja pelon siivittämistä panettelun sekä valehtelun ilmapiiristä. Perättömät ilmiannot toivat miliisit kenen tahansa ovelle. Uljaksen isäkin vietiin kesällä. Vangitut ahdettiin kulttuuritalon kellariin tai lyhytaikaiseen säilytykseen koulujen kellareihin ja liitereihin, koska miliisilaitoksen tilat eivät riittäneet. Naiset yrittivät viedä vängituille paketteja, minä olin tietysti myös mukana. Joskus paketit otettiin vastaan, joskus ei. Joskus oli paperissa vangitun vastaanottajan allekirjoitus, joskus ei. Paketti meni kai sitten parempiin suihin.

Kaupungilla naiset ja vielä vapaalla jalalla olevat miehet yrittivät vaania, milloin alettaisiin isompaa vankijoukkoa kuljettaa eteenpäin jonnekin. Vankeja lähdettiin aina välillä viemään marssirivistönä pitkin Kauppakatua (nykyistä Proletarskajaa) asemalle. Jos juna sieltä lähti pohjoiseen, se meni Karhumäkeen. Silloin lähdettiin viemään paketteja sinne, kuka mitäkin vähästään pani, jalkineita, villasukkia yms.

Juniin oli vaikea saada lippua. Lähdin erään vangin vaimon kanssa yöjunalla, ja aamulla olimme Karhumäessä. Paketit otettiin vastaan, niiden perillemenosta ei tosin ollut tietoa.

Minä olin kahdesti naisten mukana, kun osasin jo auttavasti venäjää. Toiset täysin kielitaidottomat tarvitsivat apua. Matkaa oli yli 200 kilometriä. En halunnut näyttää vartijoille pelkoani. Esitin koppavaa enkä turhan sivistynyttä. Vartijat silmäilivät minua kaunaisesti, kuin ivailen, että ”annas olla, kyllä sinullekin vielä voi vuoro tulla...”

Sitten tuli toinen isku. Kesällä 1938 isä ja äiti viettivät kesäloma-aikaa poissa kaupungista, kulkivat veneellä Nikojärven (se on pieni Ääniseen kanavalla yhdistetty järvi sen pohjoispuolella) saarissa ja rannoilla. Isän piti sitten jo palata työhön. Äiti oli pahaa aavistaen rukoillut, että isä ei vielä menisi töihin. Mutta tämä oli vain todennut, ettei hänellä, rehellisellä työtä tekevällä miehellä ole syytä pelätä ja pakoilla. Työhän on velvollisuus. Ja niin palattiin kaupunkiin, ja isälle tulivat noutajat siis vielä kesällä 1938. Uljaksen isä oli muuten viety vajaata viikkoa aikaisemmin.

Teloitettujen venäjänkielisen memoriaalikirjan (Karelija 37 Ideologija i praktika terrora) luetteloista selviävät faktat:

POHJANSALO, Antti Johan; s. 1880, ei puolueen jäsen, muurari. Petroskoi 20.7.1938; § 58:n perusteella NKVD:n troikka tuomitsi 10.10.1938, ammuttu 14.10.1938. Rehabilitoitu 7.3.1957.

ULVI, Eljas (p.o Uljas) Oskarovitsh; s. Sortavala 1913, ei puolueen jäsen. Sähköasentaja, pid. 24.12.1937; kom. tuom. 21.1.1938 § 58; ammuttu 10.2.1938 Sandarmohissa; rehabilit. 20.11.1957.

ULVI, Oskar Karlovitsh, s. 1883 Suomessa, ei puolueen jäsen; pid. 16.7.1938; tuom. 10.10.1938 § 58.6; ammuttu Petroskoin lähellä 14.10.1938; rehabilitoitu 30.10.1958.

► *Rehabilitointi merkitsee "kunnianpalautusta", tuomion vääräksi toteamista. Päivämääristä näkyy, että se oli mahdollista vasta Stalinin kuoleman jälkeen, 1950-luvun puolimaista alkaen.*

Terrorin aika kesti Karjalassa toista vuotta. Loppukesästä v. 1938 saappaiden korot lakkasivat kopisemasta öisin lankkukäytävillä.

Kohtalokas 58. pykälä

Vuonna 1998 ilmestyneen laajan murhattujen memoriaaliteoksen liitteenä on terrorin vuosina 1937 - 1938 tavallisimpana pidätys- ja teloituspäätöksienä käytetty pykälää 58. Se on vuodesta 1926 Neuvostoliitossa sovelletun rikoslakikoodeksin osastosta "Valtiolliset rikokset". Vastavallankumouksellista rikollista toimintaa koskeva 58. § käsittää 12 alakohtaa (ja niissä kussakin on vielä useita alamomentteja).

Seuraavat selvitykset perustuvat Irma Kuprin haastattelijalle suomentamiin lainkohtiin.

"Vastavallankumoukselliseksi toiminnaksi katsotaan lain mukaan kaikki teot, joiden tarkoitus on vähentää kansan valtaa, heikentää Neuvostoliiton sotilaallista voimaa ja valtion koskemattomuutta.

Siis esimerkiksi:

vakoilu ja vakoilussa avustaminen, avunanto vastavallankumouksellisiin hankkeisiin millä tahansa tavalla, yritys muuttaa kommunistista järjestelmää kapitalistiseksi tai kaataa neuvostojärjestelmä, kapinan tai kansanliikkeen nostattaminen, sotasalaisuuksien luovuttaminen vastavallankumouksellisille aineksille, vahingon aiheuttaminen sosialistiselle rakennustyölle, tuhotyön tekeminen rautateille, vesijohdoille ja yleensä valtion omaisuudelle, agitaatio ja propaganda sekä sellaista ainesta sisältävän kirjallisen materiaalin säilyttäminen ja levittäminen, ulkomaisen porvariston avustaminen, neuvostojärjestelmän moittiminen..." Ja niin edelleen.

Kuten edellisestä ilmenee, rikosnimikkeiden erot ovat hiuksenhienoja ja tulkinanvaraisia. Lisäksi syyllisyys ulotettiin perheenjäseniin ja omaisiin, ystäviin ja tuttaviiin, jotka mahdollisesti olivat rikolliseksi katsotusta toiminnasta tietoisia. Vaikka rangaistusta ei olisi omaiselle luettukaan, riitti leimaaminen kansanvihollisen tai tuholaisen perheenjäseneksi vaikeuttamaan ratkaisevasti elämää: "Kansanvihollisen lapsiin ei voi luottaa..."

Entä sitten rangaistukset? Tavanomaisesti korkein (ja myös yleisin) rangaistus oli ampumalla teloittaminen. Lieventävien asianhaarojen (jotka tuntuvat varsin epämääräisiltä) vallitessa saattoi saada 10 tai 5 vuotta vankeutta. Siperiaan karkotus useaksi vuodeksi saattoi tulla kyseeseen. Kaikissa tapauksissa tuomitun omaisuus määrättiin kokonaan tai osittain takavarikoitavaksi, ja äänioikeus ym. kansalaisoikeudet menetettäviksi.

Alle kolmen vuoden ei tuomittu näköjään päässyt lieventävien asianhaarojenkaan vallitessa. Sotatilan vallitessa tietenkin syyllistyminen mihin tahansa pykälän 58 mainitsemista lukemattomista rikollisiksi määritellyistä teoista katsottiin raskauttavien asianhaarojen vallitessa tapahtuneeksi.

Lyhytkin rangaistus merkitsi matkustuskieltoa ja muutto-oikeuden menettämistä tai rajoittamista.

Kanadasta Karjalaa rakentamaan muuttaneiden paperityöläisten ja rakentajien toteaminen "spiooneiksi", ulkovaltojen vakoojiksi ja tuholaisiksi, tuntuu todella mielettömältä.

► *Pykälään 58 oli helppo vedota lähes tilanteessa kuin tilanteessa. Sen vainoharhainen sisältö selittynee ainakin osin Neuvostoliiton 1920-luvun alkuvuosien ja siis lakitekstin laatimisen aikaisilla vaikeilla oloilla, kun koko ympäröivä maailma tuntui olevan vastahangassa ja vihamielisessä suhteessa "maailman ensimmäiseen sosialistiseen valtioon". Neuvostoliitto itse oli juuri toipumassa julman sisällissodan kurimuksesta.*

Biistetyt

Vähitellen tuntui, että kaikki perheenpääät oli viety. Jäljelle oli jäänyt vain eri-ikäisiä naisia tulemaan yksin toimeen. Tavallisesti naiset heitettiin asunnostaan ulos heti kun heidän miehensä oli vangittu kansanvihollisina. Niin kauan kuin isä vielä oli kanssamme – minähän asuin Uljaksen katoamisen jälkeen jo myös vanhempieni luona – me äidin kanssa koetimme auttaa turvattomiksi jääneitä naisia. Meillä asui isossa olohuoneessamme neljä – viisi mummelia, kunnes he saivat jostain työtä ja asuinpaikan.

Moskovan hallituksen ukaasin mukaan vangittavien ja tapettavien kiintiöksi oli Karjalassa määrätty 4500. Koko "tapettavien normikiintiö" tuntuu ajatuksena mielettömältä. Lukumäärä nousi siitä vielä kaksinkertaiseksi eli n. 9000:ään. Noin 15 terrorikuukauden aikana teloitettiin ampumalla kaikkiaan noin 12 000 – 13 000 henkilöä.

Luettelo Karjalan paikkakunnista, joissa massa-ampumiset tapahtuivat vuosina 1937 – 1938

Paikkakuntien nimet on lueteltu pohjoisesta alkaen. Suomennetun nimen perässä on ammuttujen lukumäärä. Luettelo on lainattu Ivan Tshuhinin venäjänkielisen memoriaaliteoksen Karelija 37 – Ideologija i praktika terroran karttakuvasta.

Kantalahti	139
Uhtua	1
Vienan Kemi	346
Sorokka	23 + 62
Sosnovets	54
Ed. eteläp. leiri	26
Rukajärvi	182
Repola	80
Segezha	211
Urosjärvi	16
Vedenjakaja (ven.nimi)	245
Sandarmoh	4956 + 1111
Kontupohja	15 + 1
Petroskoi	3777
Puudos	377
Aunus	158
355 hengen ampumispaikkaa ei tiedetä	

Ammutuista muualta kuin Karjalasta peräisin olleita oli seuraavasti:

Arkangelista	1
Kalininin oblastista	1
Leningradista	280
Moskovasta	4
Solovetskin vankileiriltä	1111

Terrori yltyi järjettömäksi. Syksystä 1937 ensimmäisiä tapettavaksi vietyjä oli mm. Kontupohjan suuren paperikombinaatin Suomesta aikanaan tullut johtaja Järvimäki. Laitos oli oma maailmansa, ja se toimi hienosti. Tehtaassa oli kolme paperikonetta, yksi niistä tuotti pahvia ja käärepaperia. Laitokseen kuului mm. maatila, marjatarhoja, klubi ja tanssisali. Toiminnassa ei ollut moitteen sijaa. Vastavallankumoukselliseksi leimattuina vaino kumminkin vei vuorollaan Aaltosen, Gyllingin, Hirvosen, Hyppisen, Järvimäen, Kalskeen, Mattssonin, Rovion, Saksmanin, Useniuksen, Vilmin ja niin edelleen. Heidät oli muka lähetetty Suomesta valmistelemaan hyökkäystä, että Neuvosto-Karjala ”vapautettaisiin”. He siis olivat tuholaisia ja ”spiooneja”.

Memoriaalikirjan maininta johtaja Järvimäestä kuuluu:

JÄRVIMÄKI, Hans Henrikinp., s. 1891 Suomessa, suomalainen, ent. puolueen jäsen, johtaja paperikombinaatissa, vangittu 17.6.1937; NKVD:n komission määräyksestä: 24.1.1938 tuomittu § 58:n mukaan ammuttavaksi 21.3.1938 Petroskoin läheisyydessä. Rehabilitoitu NL:n korkeimman oikeuden päätöksellä 18.7.1956.

Totta kai naisia myös vietiin. Jotkut heistä tosin tuomittiin vain esimerkiksi 10 vuodeksi vankeuteen. Vankeustuomio ei välttämättä merkinnyt hengissä selviämistä. Perheenäidiltä jääneet lapset vietiin uudelleen kasvatettaviksi lastenkotiin. Lapsen nimi vaihdettiin venäläiseksi. Joskus sattuman kauppaa lapsi saattoi myöhemmin saada selkoa alkuperästään. Karjanhoitajilta saattoivat jäädä kolhoosin eläimet silleen, hoidotta, kun työväkeä vietiin kuin viikatteella.

Terrori piti lopettaa kesäkuun 10. päivä vuonna 1938, mutta ei sitä suinkaan lopetettu vielä silloin. Oma isänikin uskoi, että oikeus voittaa, mutta joutui kumminkin koneiston hampaisiin vielä samana kesänä. Jotkut pelasti sattuma. Muuan Strengin pariskunta oli lähtenyt juuri ennen terrorin puhkeamista Kaukoitään, Kiinan rajalle ns. novostroikan eli uudisrakentamisen hengessä Komsomolskin kaupunkia kehittämään. Pari halusi päästä takaisin Amerikkaan.

► *Komsomolsk na Amure, nykyisin n. 300 000 asukkaan kaupunki, sijaitsee nimensä mukaisesti Amurin keskijuoksulla, lähellä Ohotanmeren rantaa. Lähin venäläinen kaupunki on Habarovsk, samoin Amurin rannalla. Kaupunki on perustettu v. 1860, ja se on elänyt metalli- ja öljyteollisuudesta. Vuonna 1936 sinne perustettiin telakka. Kaupungin kehitykseen vaikuttivat sitten novostroikan hengessä Komsomol-nuorisojärjestön jäsenet – siitä kaupungin nimi. Entinen nimi oli Permskoje.*

”Ihmiset, älkää tappako toisianne!”

Sandarmohin joukkohauta-alueen esittelyteksti Irma Kuprin käännöksen mukaan:

”Tällä alueella ammuttiin ajalla 27.10 – 4.11.1937 yhteensä 1 111 Solovetskin vankileirin vankia. Asiakirjojen mukaan alueelta on löydetty 236 hautapaikkaa, joukkohautoja, kaikkiaan 7,5 hehtaarin alalta, vanhalta hiekkakivannolta.”

Tänne on ammuttu yli 7 000 syytöntä ihmistä: tiedemiehiä, runoilijoita, virkamiehiä, upseereja, metsureita, talonpoikia, professoreita, opiskelijoita, kalastajia, lääkäreitä, opettajia, pappeja. Niitä, jotka olivat maamme voima, läheltä ja kaukaa ulkomailta tulleita.

Heidät tapettiin tällä vähäisellä tilkulla Karjalan maata, jolla on nimenä Sandarmoh. Alue on monikansallinen ja kansainvälinen muistelupaikka. Täällä elämä päättyi kansalaisilta, jotka edustivat 60 eri kansakuntaa ja 11 eri uskontoa.

Valheellisesti panetellut, vainotut, räkätyt, ammutut pyytävät haastaen eläviltä: Ihmiset, älkää tappako toisianne!

► Sandarmoh sijaitsee noin 200 km Kontupohjasta pohjoiseen Karhumäen lähitöllä. Toistuva teksti muistokivissä ja kylteissä kuuluu: ”Ihmiset, älkää tappako toisianne!”. Paikalla on hoikkaa mäntymetsää, ortodoksiristejä ja muita ristejä, muistokiviä, muovikukkia, muovikukista solmittuja isoja, soikionmuotoisia seppeleitä nojallaan muistokiviä ja obeliskeja vasten.

Matka muistojen polulle

Irma Kuprin parkanolaisessa Ylä-Satakunta-lehdessä keväällä 2011 julkaistu muistelma käynnistä Sandarmohin joukkohauta-alueella:

”Viime kesänä (2010) teimme tyttäreni kanssa vierailun Karjalaan, Kontupohjan kaupunkiin. Olen yksi harvoista vielä elävistä, Kanadaa Suomesta muuttaneiden ja sieltä Neuvosto-Karjalaa rakentamaan lähteneiden suoma-

laisten jälkeläisistä. Vuonna 1931, 80 vuotta sitten, suuren laman vallitessa suomalaisia muutti Kanadasta ja USA:sta joukoittain värvättyinä Neuvostoliittoon, niin että Kontupohjaan saapui satoja perheitä rakentamaan "onnelaa".

Suomessa on kansa elänyt vaikeita aikoja menneinä vuosikymmeninä, mutta kuitenkin kotimaassa, ja saavuttanut hyvän elämän. Nuoriso on kasvanut hyvissä oloissa, eivätkä monetkaan nuoret käsitä elämänsä helppoutta, eivät myöskään arvosta sitä täysin. Siksi tahtoisin, että ihmiset käsittäisivät, miten vaikeaksi on elämä voinut käydä tuhansille kotimaansa jättäneille kansalaisille vierailta mailla, siis meille aikanaan Neuvosto-Karjalassa. Terrori riisti elämän enemmistöltä meren takaa tulleista.

Niin meni minun ensimmäinen aviomieheni, samoin isäni ja satoja nuoria poikia sekä heidän isiään ja äitejään. Omaiset eivät tienneet vietyjen kohtalosta mitään aina terrorin vuodesta 1937 vuoteen 1990, jolloin Neuvostoliitto lakkasi olemasta. Vasta silloin saimme laajan muistoteoksen, paksun kirjan, johon on kaikkien teloitettujen ja ammuttujen tiedot painettu luetteloksi.

Karjalassa lähellä Karhumäen kaupunkia on synkkä metsäalue. Sinne teloitettavia vietiin ammuttavaksi ryhmä kerrallaan. Nyt tuohon metsään on laitettu ikään kuin puistohautausmaa, missä omaiset saavat käydä. Niin mekin vihdoin matkustimme tuohon muistelupuistoon. Kävelimme siellä honkametsässä tietäen, että allamme joka paikassa lepäävät jäännökset rakkaimmistemme. Tilanne liikutti kovin tunteitamme. Mutta samalla jotenkin tuntui helpottavalta, että olimme nyt käyneet niillä paikoilla. Otimme näkymistä kuvia. Haluaisimme myös teidän, hyvät lukijat, ottavan osaa tähän surkeaan menneisyyden tragediaan."

Irma Kupri käymässä Sandarmohin muistolehdossa kesällä 2010.

*Irma Kupri huoneessaan
selaamassa "raamattuaan",
terrorin aikana teloitettujen
venäjänkielistä luetteloa,
Ivan Tshuhinin memoriaalikirjaa
"Terrorin ideologia ja praktiikka".*

Turvattomat

Kun isäni oli heinäkuussa 1938 viety, äitini ja minut pantiin asunnostamme pihalle. Mikä nyt neuvoksi? Ajattelimme ruveta elämään remontoidussa sikalassa, joka olisikin ollut ihan käypä asumus. Mutta onneksi ahdinkomme huomattiin. Metsän siimeksessä oli muutaman miehen rakentama ns. poikatalo, kanadalaiseen tyyliin perheettömien miesten yhteisasumus. Yksi rakentajista oli vanha valkopartainen Silanderin vaari, jonka hänen Venäjän armeijassa palveleva poikansa oli lähettänyt Kontupohjaan asumaan. Osakkaina oli kolme muuta miestä, oma isänikin oli ollut mukana talon rakentamisessa.

Talossa oli useita huoneita: keittiö ja iso keskihuone, missä ruokailtiin ja seurusteltiin. Kun miehet saivat kuulla isäni kohtalosta, he tarjosivat yhden huoneistaan äidille ja minulle. Siinä poikatalossa asuimme sitten vuosina 1939 – 40. Kaikki asukkaat viihtyivät siellä. Talossa vietettiin hauskaa seuralämää, nuoria kokoontui yhteen, tanssittiinkin. Yksi nuorista miehistä oli taitava hanuristi, hän veteli palkeet suoriksi. Tämä isokokoinen musikanntti oli amerikansuomalainen Aarre Eskolin, punatukkainen ja vihreäsilmäinen. Hänenkin isänsä oli viety. Aarren äiti asui myös poikatalossa. Myöhemmin Aarre joutui Neuvostoliiton armeijaan.

Minä itkin ja surin Uljasta. Aina välillä vetäydyin sivuun häntä murehtimaan. Toiset tytöt tulivat hakemaan seuraan. Liisa Sevander sanoi, että ”heitä helkkarissa tuo murehtiminen, eihän se sillä tule takaisin”.

Kulttuuriharrastuksia meillä oli ollut koko ajan, eivätkä ne edes terrorin kaudella kadonneet. Kontupohjassa oli omakin teatteri, mutta 1930-luvun lopulla Leningradista komennettiin ”näyttelijäprikaati” koko talveksi esiintymään. Näyttelijöillä oli oma talo asuttavanaan. He esiintyivät sekä kaupungissa että kiertueella. Toiminnan järjestelijänä, tavallaan impressaarina, toimi Aura Immonen. Hänenkin miehensä oli vangittu, ja meillä oli molemmilla ikävä. Tosin Auran miehellä oli edelleen USA:n passi, joten häntä ei teloitettu. Hän oli vangittuna toista vuotta ja selvisi hengissä.

Meille molemmille oli toisistamme siinä tilanteessa lohtua, ja minä sain hänen kanssaan kulkea näyttelijöiden harjoituksia ja esityksiä seuraamassa. Jotkin näytelmät katsoin moneen kertaan. Esityksistä on jäänyt mieleeni mm. Mustalaisruhtinatar. Liput olivat näytelmiin ja konsertteihin kalliita, mutta minä pääsin Auran mukana ilmaiseksi.

Myös Petroskoin teatteri kävi kiertueella Uhtualla saakka. Keväällä ja kesällä se esitti mm. Nuorta mylläriä.

Kontupohja oli tuohon aikaan täynnä sotilaita, sillä talvisotaa käytiin Suomen ja Neuvostoliiton välillä. Ajankulukseen armeijaan komennetut kävelivät kaupungilla. Heissä oli Neuvostoliiton eteläosista tulleita, kauniita, tummia, ryhdikkäitä miehiä. Miehillä oli kesävarusteet, ja kesäkengissä he kulkivat hirmupakkasessa. Juttelin silloin tällöin jonkun kanssa muutaman sanan. Kerrankin menin portaille katsomaan, ja kohdalle pysähtyi komea, pitkä mies. Heilläkin oli nälkä, kun ruokavaroja oli yhä niukemmin. Minua he säälittivät kovin. Näitä kesävarusteissa sotimaan lähetettyjä sitten jäätty talvisodan hirveissä pakkasissa kuoliaaksi Suomen rintamalla.

Toimeentulo huoletti koko ajan. Mutta vaikka nurkan takana itkettiin, niin tanssimassa käytiin kulttuuritalon klubilla, nuoruus auttoi elämään. Joskus tietysti jotkut venäläisetkin tanssittivat. Kerran yksi venäläinen, siinä 30 – 40-vuotias johtavassa asemassa oleva, yliopistossa opiskellut mies haki tanssimaan. Tanssiessamme hän kysyi, että mitä minun elämäni kuului. Kerroin olevani työtön. Äitinikään ei voinut ompelutöitä tehdä: verojen takia se ei olisi kannattanut ja salaa ei mitenkään sopinut.

Mies osoittautui olevan paikallisen Pegmatiittitehtaan suunnitteluosaston päällikkö. Hän kuunteli ystävällisesti, ja pyysi sitten käymään konttorilla. Hän voisi ottaa oppilaan. Menin tapaamaan tanssikaveriani heti seuraavana päivänä - olisin hädässäni mennyt vaikka puuhun. Suunnitteluosaston päällikkö ottikin vastaan, ja heti menimme johtajan, päätirehtöörin luo. Tämä oli Solotov-niminen, mahdollisesti juutalainen, vanha jyhkeä herra. Solotov oli sydämellinen ihminen. Tehdas valmisti sähköjohtojen pistorasioita ja linjojen eristimiä varten keramiikkaa.

► *Pegmatiitin päämineraali on kvartsi; pegmatiitit muistuttavat hyvin karkearakeista graniittia, väriiltään ne ovat vaaleita, punervia, kellertäviä. Pegmatiittijuonista voi löytyä jalokiviä. Sitä jalostetaan käytettäväksi keraamisissa massoissa, esimerkiksi vanhanaikaisissa sähkölinjojen eristimissä.*

Selostin johtajalle tilanteeni. Työtä olisi saatava, mutta venäjäntaitoni oli vajavaainen. Lukea ja puhua osaisin, mutta en kirjoittaa. Solotov suhtautui myönteisesti yritteliäisyyteeni, ja hän lupasi 200 ruplaa oppilaanpalkkaa. Aloitin työt seuraavana päivänä.

Suunnitteluosaston päällikön apulainen Ragatshev puhui suomea, sillä hän oli syntyjään karjalainen. "Älä tyttö huolehdi, kyllä minä opetan!" Niin tein tilastoja, statistiikkaa, tuotantoluvuista ja tuloksista kirjaapito-osastoa varten. Samoin tein raportteja ja tilityksiä Moskovaan vuoriteollisuusministeriöön. Käytin mallina vanhoja papereita, ja niistä opin käytännöt. Opin kirjoittamaan ja melkein ajattelemaankin venäjäksi! Näin pääsin uudestaan elämän alkuun. Vain pari kuukautta

Uljaksen viemisen jälkeen Irma koetti lohduttautua kulttuuria harrastavien ystävien parissa. Kuvassa "impessaari" Aura Immonen (avioituneena Lång) lapsineen.

olin oppilaana, sitten jo sain ekonomistin palkan eli 300 ruplaa kuukaudessa. Näin päästiin vuoteen 1941.

Pegmatiittitehdas (Karjalan Graniitti) oli työpaikkani 27.8.1941 asti. Silloin tehdas pakattiin ja pantiin junaan vietäväksi Uralille. Jäin vielä hetkeksi Kontupohjaan, sillä lähetin kuorma-autoja ym. väliaikaisesti syyskuun puoliväliin saakka. Tätä vaihetta ei ole merkittynä työkirjaani.

► *Saksalla oli Stalinin kanssa hyökkäämättömyyssopimus voimassa vuoteen 1941. Kesäkuussa Saksa kuitenkin hyökkäsi Neuvostoliittoon leveällä rintamalla. Hitlerin sanoin Saksa tarvitsi Venäjän alueelta lisää elintilaa, Lebensraumia. Suomalaiset etenivät samoin voitollisesti itään päin. Moskova määräsi kaikki tärkeät tuotantolaitokset pakattaviksi junaan ja rahdattaviksi etenevän vihollisrintaman tieltä turvaan Ural-vuoriston taakse. Karjalan neuvostotasavallassa seurasi noin 2,5 vuoden mittainen suomalaisten miehityskausi.*

*Pegmatiittitehtaan väkeä
Kontupohjassa noin vuosina 1938 – 41.
Irma Pohjansalo on keskirivissä neljäs
vasemmalta hattu tyylikkäästi kallellaan.
Hymyilevä lakkipäinen mies hänestä
kuvassa vasempaan on työtoveri ja
opastaja Ragatshev.*

Uraliin, Uraliin

Neuvostoliiton Karjalan asukkaille Suomen armeijan lähestyminen aiheutti kii-reellisen siirtymisen itään päin. Evakuointi alkoi 17. syyskuuta 1941. Määräys lähtöön ilmoitettiin edellisenä päivänä. Perhekuntaa kohden sai olla 40 kiloa tavaraa mukana säkissä, ei enempää. Kontupohjaan kuului kuinka Petroskoita pommitettiin. Suojun silta tuntui olevan tärkein kohde. Pieniä kaksitasoisia len-tokoneita lenteli taivaalla. Ne tiputtelivat lentolehtisiä, joissa agitoitiin sotilaita ja Karjalan asukkaita siirtymään suomalaisten puolelle.

► Kesäkuussa 1941 juhannuksen aikaan suomalaiset sotilaat ylittivät välirauhan rajan. Heinäkuussa Suomen armeija ylitti saman rajan Aunuksessa. Puhuttiin Suur-Suomesta ja "Karjalan heimon vapauttamisesta". Elo-syyskuun vaihteessa suoma-laiset saavuttivat vanhan, vuoden 1939 rajan. Vallattuaan lokakuun alussa Petros-koin Suomen hallitus nimesi sen uudestaan Äänislinnaksi. Oma lukunsa on ns. siir-toleirien perustaminen Itä-Karjalan alueelle syksyllä 1941. Ne oli tarkoitettu alueen "epäkansalliselle" eli ei-suomensukuiselle väestölle, toisin sanoen kansallisuudel-taan venäläisille, sekä poliittisesti epäluotettaville henkilöille kansallisuuteen kat-somatta. Suuri osa leirien asukeista oli naisia ja lapsia. Leirit olivat aluksi keskitys-leirejä. Nimitys muutettiin vuonna 1943 siirtoleiriksi.

Evakkoon lähdettiin Belomorskin asemalta, karjalaisittain Sorokasta Vienanmeren rannalta. Kontupohjasta oli sinne matkaa noin 300 kilometriä. Matka suuntautui Uralille, nykyisen Jekaterinburgin alueelle. Silloiselta nimeltään kaupunki oli Sverdlovsk. Kaupunki sijaitsee itään Uralvuorista eli Aasian puolella. Rata oli uusi, mutta heikosti pohjustettu suon päälle. Niinpä junaa piti ajaa varoen ja hitaasti. Höyryveturin perässä saattoi olla 20:kin raskasta vaunua.

Matka kesti 16 vuorokautta. Matkustimme tavaravaunuissa, joissa laverit olivat molemmilla sivuilla ja käytävä keskellä. Tosin käytävää ei paljon edes erottanut tavarapaljouden ja väkimäärän (50 henkeä vaunussa) takia. Äidillä oli amerikkalainen matrassi, se oli otettu mukaan rullalle käärittynä. Patja levitettiin tavaroiden päälle, ja äiti sai siinä levätä.

Päämaaliksi meille ilmoitettiin paikka nimeltä Novaja Ljalja. Se ei ollut nimenä minulle ihan outo paikka, sillä Uljaksen isä oli aikoinaan ollut värväytyneenä sinne paperimestarin töihin.

Uralin ylitystä ei juuri huomannutkaan, sillä vuoristo ei ole erityisen korkea. Väitettiin, että vuoret olivat niin magneettisia, että kengitettyjen hevosten kulku oli siellä vaikeaa.

► *Novaja Ljalja on pieni kaupunki n. 300 km Jekaterinburgista pohjoiseen Uralin takana, siis Aasian puolella. Kaupunki kuuluu Sverdlovskin oblastiin eli alueeseen. Ural-vuoristo muodostaa Euroopan ja Aasian välisen luonnollisen rajan. Novaja Ljalja on saanut nimensä kaupungin läpi virtaavasta Ljalja-joesta, joka on Obin sivujoia. Asutus on syntynyt 1700-luvulla kuparisulaton ympärille. Tehdas suljettiin kuitenkin jo vuonna 1744. Sittemmin kaupunki on elänyt selluloosa- ja paperiteollisuudesta. Seutu kärsii nykyään muuttotappiosta. Vuonna 2002 asukkaita oli n. 14 600. Lähde: http://nl.wikipedia.org/wiki/Novaja_Ljalja.*

Matka Uralille oli pitkä ja rasittava. Matkaan oli otettu mukaan ruokatarvikkeita. Lähdön edellä oli kiireessä teurastettu lehmiä ja hevosia, joten jotain lihanpuoltakin oli jyrstävänä. Monet kerrat seisottiin kauan jollain asemalla. Aina junan seistessä piti hankkiutua kiireimmän kaupalla vettä etsimään! Sitä piti hakea keinolla millä tahansa. Leipänormikin piti jostain aseman jakelupaikasta noutaa – säännöstely astui voimaan Uralin-matkan alkaessa.

Vesisäiliötä ei vaunussa ollut, eikä sen puoleen isoja astioitakaan mukana. Asemalla piti rientää usein toisen seisovan junan läpi, ryömiä alta tai kiivetä portaitse. Pelottikin konttia ratojen yli asemalle päin. Ja missä voi hankalissa paikoissa pitää vesiastiaa? Asemilla oli isot säiliöt keitettyä vettä, joskus se oli kuumaakin vielä, usein kuitenkin haaleaa tai kylmää.

Vedenhaussa aina jännitti, ehtiikö palata vaunuun ennen junan lähtöä. Kerran omaa vaunua ei enää löytynyt kun palasimme erään kombinaatissa työskennelleen kirjanpitäjän kanssa vettä noutamasta. Hirveä sokki! Minulla oli äidistä kova huoli. Meidät yritettiin aina laittaa mahdollisimman nopeaan junaan, jotta saavuttaisimme oman junamme. Tavoitimmekin junamme kuin ihmeen kautta puolen vuorokauden kuluttua, vaikka välillä tuntui kuin olisimme etsineet neulaa heinäsuovasta.

Liikennettä oli radoilla paljon, koska voitiin käyttää vain pohjoisen Venäjän ratoja. Etelän suunta oli jo kokonaan saksalaisten vallassa syksyllä 1941. Muurmannin rataa ei myöskään samasta syystä voinut käyttää. Mieleeni on erityisesti jäänyt junamatkalta Buin suuri asema. Se sijaitsee Moskovan pohjoispuolella. Siellä junamme seisoivat monta vuorokautta. Paikan tunnelma oli jotenkin synkkä ja autio. Rakennuksia ei ollut näkyvissä, vain pelkkää ratapihaa ja raiteita.

► Bui on nykyään pienenpuoleinen asemapaikkakunta Pietarin – Vjatkan radan varrella. Kaupungissa on noin 25 000 asukasta. Alkuaan seutu on suomensukuis-
ten merjalaisten, muinoin suurehkon, mutta nyt jo kokonaan hävinneen kansanryh-
män aluetta. Bui on tunnettu ns. ”Buin leiristä”, jonne muodostui Suomen sisällis-
sodan lopulla maasta paenneiden punaisten siirtokunta. Alun perin Buissa oli en-
simmäisen maailmansodan aikana vankileiri tsaarin armeijan ottamia itävaltalaisia,
unkarilaisia ja saksalaisia sotavankeja varten. Vangit vapautettiin Brest-Litovskin
erillisrauhansopimuksen mukaan. Leiri tyhjeni, mutta tuli kohta majoittamaan ke-
vällä 1918 n. 6000 Pietarista paennutta punaista suomalaista. Toukokuussa 1918
punaisia pakolaisia asui leirissä noin 3 000. Määrä väheni nopeasti, ja heinäkuus-
sa heitä oli enää n. 500. Lopullisesti suomalaisasutus hävisi Stalinin puhdistuksis-
sa. Lähde: http://fi.wikipedia.org/wiki/Buin_siirtola.

Vaunuun nousemisen ja sieltä laskeutumisen vaivan lisäksi riesana oli tarpeitten tekemisen hankaluus, ”pissahomman” järjestäminen avoimilla ratapihoilla. Se oli kovin vaivalloista etenkin äidille, joka oli kaino ja häpeili kovin asiaa. Soittajapojat, jotka myöhemmin Uralilla joutuivat työarmeijaan Tsheljabinskiin, auttelivat äidin alas ja koettivat antaa hänelle asioittensa toimittamiseen suojaa.

Kun matkamme päämäärä lähestyi, juna menikin ensiksi 18 km pohjoiseenohi Novaja Ljaljan. Saavuimme Lobwan metsäpunkttille, hakkuuasemalle. Sinne jäi osa väestä. Asemalla oli yhteiskeittiö ja asuinparakkeja. Me nuoret emme halun-
neet jäädä metsäpunkttille, vaan lähdimme kävelemään samaisen 18 kilometriä
takaisin päin Ljaljaan. Joukossamme oli ainakin yksi opettaja ja eri alojen ammat-
timiehiä. Soittajia olivat mm. Akseli Sokolov (saksofonisti – hän ei muuten ollut
maahanmuuttaja, vaan suomalaisen äidin ja venäläisen isän poika ja hirmuisen
hyvä kultaseppä), Kauko Haapalainen (pasunisti), Valter Manner (viulisti) sekä
Rauni Jäppinen (hanuristi). Sää suosi siinä kävelymatkalla meitä. Ympärillä kasvoi
haapaa, leppää ja hoitamatonta sekametsää. Totta kai kävely väsytti, mutta viimein
olimme perillä evakossa Uralin takana.

Uralin taakse evakkoon, mutta sittemmin Tsheljabinskiin työleirille, joutuivat myös Kontupohjan soittajapojat. Kuvassa heistä hanuristi Rauni Jäppinen ja pasunisti Kauko Haapalainen.

Viulisti Valter Manner vaimoineen vierellään Robert-poikansa. Kuva on Petroskoista vuodelta 1954, eli kauan evakkovuosien jälkeen.

Polvivaivaa ja nälkää

Evakkomatalla ratapihojen ylittämistä sekä junien läpi konttimista vaikeutti vanha polvivaivani, jonka olin hankkinut noin 15-vuotiaana Petroskoin koulussa. Meillä oli voimistelussa Sulo Kokko-niminen opettaja. Helsinkiläiset Sulo ja Matilda Kokko olivat muuttaneet lapsineen ensin Kanadaan ja sieltä sitten USA:han. Neuvosto-Karjalan Nizhni-Novgorodiin he tulivat Ruotsin ja Suomen kautta. Sulo Kokko oli etevä painivalmentaja ja urheilumies. Hänet vangittiin sitten Gorokin kaupungissa v. 1938.

Kokko oli ankara ja vaativa opettaja. Hän syytti minua pelkuruudesta, kun en pystynyt hyppäämään voimistelutunnilla kaikilla telineillä. Päätin sisulla mennä illalla urheilusalille kavereiden kanssa harjoittelemaan. Koulumme sijaitsi Kirovin aukion laidassa, kirkon vierellä. Kirkko toimi tosin silloin kapakkana, toisessa kerroksessa eli lehtereillä oli pöytiä ja tuoleja, mutta ei kai paljon muuta ollut tarjottavana kuin olutta. Ajattelin, että nyt harjoittelen! "Hevonen" oli asetettu pitkittäin, ja sen ylittäminen menikin hyvin. Mutta sitten innostuin liikaa! Poikkipäin asetetun hevosen yli ei vasen jalkani mennytkään. Minä pötkähdin alas, ja polvestani kuului vain räsähdys.

Onneksi vanha venäjänopettajani oli tullut katsomaan puuhailujamme. Hänen avullaan kaverit vetivät minut makaamaan, sillä olin menettänyt tajuni. Opettaja järjesti kylmät kääreet, ja joukolla he saattoivat minut yhteisasuntolan sänkyyn. Sitten vain makasin monta päivää. Lääkärinapua ei ollut saatavilla. Polvi rauhoittui kuitenkin hiukan, mutta jalka ei kestänyt astua. Toverit hankkivat kainalosauvat. Niin sanotussa väliparakissa asui Kanadasta tuttu Elsi Ketola. Minut vietiin kelkan ja sauvojen avulla hänen luokseen, ja Elsi sitten hoivasi minua. Martti-veli järjesti lopulta minulle "izvossikan", ajurin kuljetuksen kotiin Kontupohjaan. Kuukauden makasin, ja lopulta turvotus laski. Sitten pääsin junaan ja takaisin kouluun. Totuin kainalosauvoihin, ja kävin niiden avulla koulua. Muutaman vuoden päästä evakkomatalla polvivaiva kyllä muistutti itsestään. Moni kivi jätti jälkensä polveeni.

Uralin suojassa

Tulimme Uralille talvea vastaan, marraskuussa 1941. Olimme siellä sitten kaksi ja puoli vuotta.

Perillä tuntui kuin olisimme olleet laajassa painanteessa. Vuoret siinsivät sinisinä lännen suunnalla, iltaisin ne näkyivät erityisen selvästi. Luonto tuntui jylhältä. Talvella pakkanen oli kova. Maassa oli paljon lunta. Mutta kun kevät koitti, se ryntäsi päälle raivokkaasti. Kesäisin oli kauheita ukkosenilmoja. Vuoret vetivät niitä magneetteina puoleensa. Salammat lensivät räiskyen kuin olisi sodassa ollut! Vettä satoi hirveästi. Sateen jälkeen kaupungin kaduilla vesi virtasi kuin jokena. Parin tunnin päästä kaikki oli taas kuivana.

Ruoasta oli ainainen huoli. Evakkomatikalla oli jo vallinnut säännöstely, oli määrättyt normit. Minun normini oli 400 grammaa leipää päivässä, koska olin toimistotyöläinen. Huollettavan äitini normi oli pienempi, vain 200 grammaa. Leipä oli leivottu akanoista ja muusta silkosta. Leipä oli taikinaista, sellaisena se painoi enemmän. Leipän sai hakea kaupungintalolta. Minulla oli työkirja näytettävänä. Kirjasta näki työtehtäväni, jonka mukaan normi määräytyi. Jaoimme yhteiset 600 grammaa leipää siten, että kumpikin meistä sai saman verran.

Mukaan Uralin-matkalle kapsäkkiin pakatuista vaatteista oli nyt suuri hyöty. Hienot vaatteemme auttoivat elämään: vaihtokaupassa saimme jotakin hepenettä vastaan leipäkortin tai perunaämpäriin. Martin Amerikkaan takaisin karkotettu ensimmäinen vaimo Paula oli lähettänyt lähtiessään kaikki hienot vaatteensa minulle. Ne olivat kevyitä hepeneitä ja sellaisenaan haluttua vaihtotavaraa.

Luonnonantimista ei paljoa tiedetty. Vaapukanlehtiä keräsin teeaineeksi, samoin mustaherukan lehtiä ja mansikkaa. Metsät olivat pelottavia ja jylhiä. Yritin mennä metsään marjaan, mutta ei sieltä juuri mitään löytynyt. Pelotti, että eksyn.

Tehtaalle oli joskus aikaisemmin tuotu puutavaraa pistoraidetta myöten. Kun raidetta pitkin käveli, niin ei eksynyt. Mutta kun siinä pyörin ajatuksissani ja etsin noukittavaa, en äkkiä tiennytkään, mihin suuntaan piti mennä kotiin. Istuin ja rauhoituin, panin tupakaksi – ja kohta löysinkin radan. Retki ei saaliin puolesta kannattanut.

Sieniä ei tunnettu, eikä niitä olisi osattu saatikka uskallettu käyttää. Kaloja ehkä olisi joesta saanut, mutta ei ollut kalastajia. Kontupohjassa oli toisin, kun siellä tukkinippujen välistä ongittiin. Mutta nokkosista tehtiin ruokaa. Äiti lähti neljältä aamulla, ettei kukaan muu olisi ehtinyt ennen. Kori käsivarrellaan hän tarkasteli kadunvieriä, josko sinne olisi noussut lankkukäytävän raoista joku nokkosen latva. Lasillinen ruisjauhoja maksoi torilla 100 ruplaa. Niitä jauhoja ripoteltiin silpuksi hakatun nokkosen päälle, jotta "lätty" pysyi koossa. Ne leb-joshkat, leipäset, paistettiin hellamme valurautaisella levyllä.

Mutta eihän tuollainen ruoka riittänyt. Nälkä on kyllä kauhea asia. Jos yhteiskeittiössä, kuten metsäpunktilla oli, ei koko aikaa seissyt patansa vieressä vahtimassa, varmasti hyökkäsivät naapurit lusikkansa kanssa kuin susi siitä ottamaan. Ajattelin, että hyvä Jumala, korjaa minut pois, ennen kuin tulen tuommoiseksi.

Talveksi kun tultiin Novaja Ljaljaan, niin ei ollut keväällä 1942 mitään maahan istutettavaa. Mutta seuraavana keväänä sitten jo olikin. Metsäkombinaatin johtaja sääli meitä, kyseli, että eikö olisi syytä panna vaikka perunaa maahan. Niin laitos antoi pläntin kovaa savimaata ja kaksi ämpärillistä perunoita. Maa piti kääntää lapiolla. Jok'ikisen perunan halkaisin, jotta saisin itusiementä tarpeeksi. En edes kesällä yrittänyt "varastaa" uuden perunan mukuloita kesken kaiken!

Syksyllä äitikin jaksoi taas liikkuu. Nostimme perunasaaliin ylös, ja veimme sen keittiön alla olevaan kellarikuoppaan. Sinne mentiin lattialuukusta rappuja alas. Evakkoon lähtiessä äiti oli ollut sairas, mutta oli silti kotona pakannut kaikkia tarvikkeita kaksin kappalein.

Huollettavanani olevien mummujen kanssa laitoimme sunnuntaisin yhdessä uuniperunaa. Mummut olivat työarmeijaan vietyjen poikien äitejä. Perunat pestiin hyvin ja paistettiin uunissa. Mummut ja me nuoremmat saimme kukin kaksi–kolme perunaa. Istuimme pöydän ympärillä, kullakin oli oma norminmukainen leipäpala höyteenä. Keitimme lopuksi kahvia. Ja minä vielä povasinkin mummujen iloksi, hyvää ennustin tietysti vaan.

Tupakkaal

Tupakanpoltto auttoi nälkään, jos kessua jostain vain sai hankituksi. Maa Ljaljan alueella oli yleensä huonoa, kovaa savimaata. Mutta asuntomme keittiön ikkunan alla oli muutaman neliön suuruinen ala pehmeää, mustaa multaa. Siihen sain kasvamaan yhtä ja toista, esimerkiksi porkkanaa ja tupakkaa. Esimies antoi hyppysellisen siemeniä.

Tupakka kasvoi. En ollenkaan tiennyt, miten tupakkakasvia oikeaoppisesti käsitellään. Mutta otin varsia vähitellen ja ripustin kuivamaan. Leikkasin lehdet erikseen. Kun lehdet olivat kuivuneet, niin musertelin niitä käsissäni. Varret pa-

lastelin terävällä veitsellä, jonka äiti teroitti kiven avulla. Varret ensin halkaistiin ja sitten pilkottiin pienen pieniksi palasiksi.

Tupakka oli kitkerän väkevää, tosin se ei haissut kuin mahorkka. Mutta niin vahvaa se oli, että ei tehnyt mitään mieli, kun tupakkaa oli polttanut. Tupakka vei ruokahalun sekä nälän, ja meni päähän kuin paraskin huume.

Oma konstinsa oli tupakan polttamisessakin. Sopivaa paperia oli vähän. Mutta esimerkiksi sanomalehdestä tehtiin tuutin muotoinen kääry. Paperi taitettiin keskeltä tiukkaan kuin piipuksi pystyyn, ja taitettuun torvipäähän tungettiin tupakkaa murusina. Ja tuutin kapeasta päästä sitten imettiin savua.

Toinen kosnti oli tupakkatruutin sytyttäminen. Tulitikkujen puutteessa oli turvauduttava tuluksiin. Kivenpalaan lyötiin toisella kivellä. Valkoinen ja kuiva naava syttyi kipinästä, ja naavasta tuli siirrettiin kiireesti tupakkaan. Näin piti menetellä kotosalla, työpaikalla tulen tupakkaansa sai muilta.

Katon alle

Oli siis lokakuu, kun tulimme perille Uralin taakse Novaja Ljaljaan. Kyläkunnittain Siperiaan karkotetut Volgan saksalaiset olivat rakentaneet kaupunkiin yksikerroksisia taloja. Ne olivat hirsirakenteisia, tarkoitettut kahdelle perheelle kukin. Asunnossa oli yksi huone ja keittiö. Keittiössä oli hyvä hella ja iso leivinuuni. Jonkinmoinen hylly toimi keittiön pöytänä.

► *Saksalaisia muutti Venäjän alueelle keisarinna Katariina Suuren aikana 1700-luvulla. Keisarinna oli itsekin saksalainen syntyään. Nykyisen Volgogradin, ent. Stalingradin seutu Volgan rantamailla on alkuperäistä Volgan saksalaisten asuma-alueita. Neuvostoliiton muodostuttua Volgan saksalaiset saivat oman neuvostotasavalan. Toisen maailmansodan sytyessä Stalin määräsi heidät kansallisuutensa vuoksi epäilyttävinä pakkosiirrettäväksi mm. Kazakstaniin ja Siperiaan. Nyky-Saksan paluumuuttolain nojalla Volgan saksalaisia on muuttanut historialliseen kotimaahansa, vaikka moni ei osaa puhua alkuperäistä äidinkieltään. Lähde: http://fi.wikipedia.org/wiki/Volgan_saksalaiset.*

Lobwasta kävellen ruokatavaraa vaihtamaan tulevat tuttavat saivat yöpyä uunin pankolla, koska he olivat täisiä ja likaisia. Keittiössä oli ohutta, valkoista paperia olevat tapetit. Niiden alta ilmaantui torakoita. Luteita ei talossa ollut, kun ei ollut juuri huonekalujakaan.

Muuten saksalaistalot olivat hyvätasoisia. ”Pikkulakin” oli eteisessä. Tullessa meille annettiin rautasänky – hetekan tapainen – kullekin. Panimme äidin kanssa sängyt vierekkäin, meillä oli kevyt patja mukana rullalle käärittynä. Se levitettiin sängyn päälle. Sänkyvaatteista olimme mukaan ottaneet kaksi amerikkalaista

mohairista tehtyä villapeittoa. Toinen pantiin alle ja toinen päälle, ja nukuimme äidin kanssa saman peiton alla. Huonetta kohden asutettiin kaksi perhekuntaa. Meidän kanssamme asui kontupohjalainen nainen poikansa kanssa.

Torakka, huil

Yleensä inhoan kaikenlaisia itikoita, hämähäkkejä ym. Lapsena pelkäsin kuviakin niistä. Kun muutimme saksalaistaloon, siellä siis oli torakoita. Niitä ei näkynyt päivällä. Mutta kun yöllä sytytti valon, niin suhina vain kuului, kun miljoonat torakat menivät piiloon seinäpaperien alle. Meillä oli sähkövalo, kaupunkipaikassa kun olimme. Meillä ei ollut keinoja torakoiden hävittämiseksi. Pakkanen kyllä olisi ne tappanut, mutta sitten olisimme itsekin paleltuneet.

Joku neuvoi sitten konstin, että lasin reunaan kun sivelee rasvaa, niin torakat menevät sinne. Äidillä oli säästettynä kasviöljyä. Tehtiin niin kuin oli neuvottu, ja aamulla oli lasi täynnä torakoita. Kun yöllä kävi tyhjentämässä lasin välillä, niin taas kohta se oli täysi. Pihalla niitä oli kappakaupalla lumen päällä. Hävisivät ne lopulta, niin etteivät häirinneet. Karjalassakin torakoita kyllä oli ollut, samoin Kanadassa, mutta niiden kanssa taisteltiin menestyksekkäästi.

► *Torakka eli russakka on litteä, tavallisesti ruskea, n. 2 – 5 cm pitkä hyönteinen, jolla on pitkät ohuet tuntosarvet. Siivekäs torakka elää asunnoissa, leipomoissa ja panimoissa. Eläin käyttää ravinnokseen orgaanisia aineita, esim. ruokatavaroita.*

Äiti osasi aikoinaan Kanadassa keittää saippuaa sian ym. rasvasta. Mutta nyt ei ollut rasvoja saippuaksi. Lipeää sen sijaan oli. Äiti keitti tuhkasta lipeää. Kun lie mi seiso i kauan, niin se kirkastui. Saunaankin lipeää otettiin pullossa mukaan ja sekoitettiin veteen. Lähellä asuintaloamme oli kaupungin ylläpitämä maksullinen sauna, banja. Sinne piti usein jonottaa, vaikka se oli suurenpuoleinen laitos.

Työkirja kertoo

Minulla on 1930-luvun lopulta säilyneenä neuvostoliittolaistyyppinen työkirja, joka on passin näköinen dokumentti. Siihen on merkittynä päivämäärineen, allekirjoituksineen ja leimoineen jokainen työpaikkani ja työnantajani, samoin huomionosoitukset ja ansiot työelämässä.

Ensimmäiseen työpaikkaani pegmatiittitehtaaseen menin 29.1.1939 vielä juuri ja juuri 19-vuotiaana. Pegmatiittitehdas Karjalan Graniitti ”konservoitiin” siis sodan jaloista 27.8.1941 Uralille. Seuraava lyhytaikainen työni oli kuormien

Työkirja seurasi Irmaa
kaikki hänen työelä-
mänsä vuodet.
Kuvassa kirjan kansi.

Evakkokauden työteh-
tävät Novaja Ljaljassa
Uralin takana ovat
vuosilta 1941 - 44.

СВЕДЕНИЯ О РАБОТЕ

Дата			Сведения о приеме на работу и увольнении	работу, перемещениях по (с указанием причин)	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
Год	Месяц	Число			
1	2	3	4	5	6
1942	VIII	28	Принята в 4-й кадетский корпус в качестве студента.	Министерство НКВД	Приказ 3 от 28/VIII-42
			Имен. фр. П. Павл.		
1942	IX	5	Переводится эконом. эти	на должность технич. Управ. НКВД	Приказ 1124 от 5/IX-42.
1943	IX	18	Переводится на должность эконом. эти.	допомощника	Приказ 1156 от 18/IX-42.
1944	V	15	Увольняется по собственной воле в связи с переездом на другую работу.	Кавказ. фр. НКВД	Приказ 11 от 15/V-44.

lähettämistyö. Siitä ei työkirjassa ole merkintää. Sitten jo alkoikin evakkotaipaaleeni Uralin taakse.

Novaja Ljaljaan asetuttuani minun piti kiireesti löytää työpaikka. Pääsinkin Sverdlovskin alueen kauppaosaston ruokalaan hinnoittelijaksi 25.11.1941, eli melkein heti savuttuamme. Sitten Moskovasta siirrettiin lähestyvien saksalaisten joukkojen tieltä Ljaljaan asetehtaita, ja niin pääsin samaan työhön asetehtaan alaisuuteen. Avustin kirjanpito-osastoa 24.4.1942 lähtien.

Mutta kun minut pian "keksittiin" kansanvihollisen epäilyttäväksi omaiseksi, niin sain potkut heinäkuun alussa 1942. Minun käskettiin mennä miliisiosastolle. Siellä NKVD:n mies vaati ja painosti minua tuntikausien ajan ryhtymään ilmiantajaksi. Revolverikin oli esillä. Etuja lupailtiin, kuuta taivaalta ja tähdet sen lisäksi. En minä voinut suostua pitämään muka silmällä asetehtaassa ym. töitä tekeviä "vanhoja evakkoämmiä", vaikka uhattiin antaa "musta passi", niin etten ikinä saa mitään työtä. Jos taas ei työtä ollut, ei saanut leipäkorttiakaan. NKVD:n miehet uhkailivat, että "kyllä tämän muistat...".

Lopulta minut laskettiin minut menemään kuin koira. Kotona sain itkukohtauksen, itkin tuntikausia ja kerroin äidille, että nyt on meillä nälkäkuolema edessä. Äiti koetti rauhoitella tietysti. Menin seuraavana päivänä kuitenkin taas ruokalaan. Ruokalan emäntä, joka oli moskovalaisen pääkirjanpitäjän vaimo, neuvoi tekemään anomuksen, että minut vapautettaisiin työstä. Tein anomuksen. Sitten 10.7.1942 ruokalan emäntä meni kaaderitoimistoon anomukseni kanssa. Tulos: "Vapautetaan työstä ja tehtävästä perheasioiden takia". Minulla oli ns. puhdas paperi, eli olin ilman mainintaa kansanvihollisuudesta!

► *Kaaderiosasto oli neuvosto aikaan työhönotosta, työntekijöiden testauksesta ja työstä vapauttamisesta / erottamisesta vastaava osasto, jollainen oli joka laitoksessa, pienessäkin.*

Ljalja-joen toiselle rannalle

Kaupungin läpi virtasi Ljalja-joki. Toisella rannalla asusti kylällinen Stalinin kulakkeina karkottamia ukrainalaisia. Heidän talonsa olivat pieniä ja valkoisiksi kalkittuja.

Yritin etsiä kaikenlaista työtä – mitä vain. Ruokalan varastossa työskenteli karkotuksessa olevia ukrainalais-naisia, joista yksi lähestyi minua. Hän sanoi, ettei "häätä ole tämän näköinen, täällä on kokonainen kaupunginosa hyljeksittyjä. Me olemme kaikki sen kärsineet jo!". Nainen kehotti menemään joen "mustalle puolelle" eli karkoitettujen puolelle, metsäteollisuuskombinaatin johtajan luo. Siellä tarvitaan luku- ja kirjoitustaitoisia ihmisiä. Menin kombinaattiin ja selitin

toivottoman tilanteeni. Olin yli kuukauden etsinyt työtä, ja huollettavanani vanha äitini. Johtaja oli venäläinen, komea keski-ikäinen mies. Hän otti minut vastaan kuin taivaan lahjan. Pääsin näin metsäpункtin pääkonttoriin. Aloitin laskuttajana kirjanpito-osastolla elokuun lopulla vuonna 1942. Olin hyvä laskemaan, ja tein tilinpidon avustustehtäviä hetken aikaa.

Syyskuun alusta suunnitteluosaston johtaja sai tiedon, että hän joutuu huulisyövän vuoksi leikkaukseen. Niin minä jouduin yhtäkkiä ekonomisti-statistikon tehtäviin noin vain leikkaukseen joutuvan johtajan tilalle. Olin aluksi sormi suussa, mutta rupesin sisukkaasti töihin. Syyskuussa sain jo ekonomistin palkkana 600 ruplaa. Olinkin istunut yötä päivää tutkimassa papereita ja opettelemassa töitä. Katsoin entisistä papereista mallia. Ihminen oppii hädässään mitä vain.

Karkotettuja saksalaisia oli lähetetty kaatotöihin kombinaatin metsäpункteille, joita oli ainakin neljä-viisi useiden kilometrien päässä. Yhteys konttorin eli minun ja punktien välillä toimi puhelimitse. Puoluekomitealle piti joka päivä antaa raportti kaatonormin täyttämistä. Se oli minun tehtäväni.

Puhelinyhteys oli kurja. Myös kielen kanssa oli vaikeuksia, sillä en osannut vielä venäjää kunnolla. Koskaan en tavannut metsäpункtien tiedottajia. He olivat enimmäkseen vanhempia miehiä. Aluksi suhtautuminen oli ikävää. Mutta kun selitin, että ”minut on tähän pakotettu, ja luotan apuunne ja ihmisyyteenne, että neuvotte”. Niin minuun luotettiin. Arvovaltani ja itseluottamukseni vähitellen kasvoi. Olin ihan sankari! Se oli minun yliopistoni venäjänkielessä.

Ah, Isä Jumala varmaan traktorilla veti minut läpi tämän työvaiheen! Kaikista työkokemuksista tämä oli raskain – ei ollut keltä kysyä. Joskus menin puhumaan tilanteesta kombinaatin pääjohtajalle, ja hän puhutteli minua aina lempeästi ja kannustavasti.

”Stalingradskaja bitva”

► Marraskuun 19. päivänä 1942 neuvostojoukot onnistuivat saartamaan mottiin kenraalisotamarsalkka Pauluksen johtamat saksalaiset silloisen Stalingradin, nykyisen Volgogradin luona Etelä-Venäjällä, Volgan alajuoksulla. Tämä osoittautui sodan käännekohtaksi. Stalingradin motti laukesi saksalaisten antautuessa 3.2.1943. Lähde: http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_Caucasus.

Stalingradin taistelun rahoittamiseksi kaikki kombinaatissa komennettiin urakoimaan. Työtä tehtiin vuorotta. Kombinaatin konttorilaiset olivat yötöissäkin lastaamassa pöllejä lämmitykseen. Syyspuolella vuonna 1942 tehtiin siis töitä kuukauden verran Stalingradin avuksi. Olen siten ollut metsätöissäkin. Konttorilaisista nuoremmat lähetettiin metsään. Sahasimme valtavan kokoisia siperian-

lehtikuusia tukeiksi kahden hengen sahalla, justeerilla. Puuaines lehtikuudessa oli kauniin punertavaa. Johtaja oli minun parinani ennen leikkaukseen menoaan, hän oli vanha metsuri. Johtaja osasi auttaa raskaassa sahaustyössä. Kun johtaja oksii rungot, minä keräsin oksat.

Lunta oli valtavasti. Minulla oli jalassa vanhat isot huopikkaat, päässä lentäjänlakki, päällä toppatakki, hihat napilla kiinni. Hiihtohousuni olivat Kontupohjan ajoilta. Pian housut repeilivät palkeenkielille takertuessaan oksiin. Äiti paikkasi niitä, ja kohta ne muistuttivat klovnin housuja.

Punktille kuljettiin hevosella, ja joka päivä palattaessani toin meille polttopuiksi keloja. Niitä oli helppo pilkkoa, sillä ne olivat kuivaa puuta. Siten saimme ilmaista polttopuuta. Myös uittotöihin pantiin konttorin tyttöjä, ainakin keväällä 1944. Niinivirsut saatiin työpaikalta. Kastuessaan ne olivat niin liukkaat tukiin päällä keksin kanssa tasapainoillessa, että virsut piti riisua pois. Uitossa vesi oli tietysti jääkylmää. Paljaat varpaat takertuivat tukkiin kuin apinan varpaat.

Joskus meitä lähetettiin myös työvoimaksi apotalouksiin, esimerkiksi viikoksi auttamaan perunannostoon. Silloin tuli jo lunta. Muistan kuinka yksi raajarikko, toiskätinen nainen nosteli yhdellä kädellään ämpäreitä aikansa. Sitten hän lähti parakille ja vei perunoita mennessään. Hän pesi perunat, lämmitti uunit ja pani perunat hiilien alle paistumaan. Saimme perunapaistikkaita! Ne tuoksuvat pihalle asti! Suolaa vain päälle, ja leipänormi lisäksi. Ihana tunne, kun sai enemmän lian pestyksi pois, syödä itsensä kylläiseksi ja sitten mennä laverille maata. Tunsimme itsemme kuin loppuun rääkäytyiksi hevosiksi. Mutta nuoruus kai pelasti.

Soittoa Tsheljabinskiin

Kontupohjasta evakkoon Uralille lähetettyjä suomalaispoikia ei otettu Neuvostoliiton puna-armeijaan. He eivät epäilyttävinä kelvanneet sinne, vaan heidät lähetettiin työarmeijaan Tsheljabinskin kaupungin lähellä olevaan työleiriin. Kyseessä oli tosiaan varsinainen keskitysleiri. Vartiotornit olivat leirialueen laidalla, ja vartijoilla oli koirat. Leiriin joutuneet kontupohjalaispojat olivat soittajia. Heidän soittopekinsä – pasuunat, haitarit, viulut, saksofonit – jäivät kotiin Novaja Ljaljaan. Leiriläiset työskentelivät kivilouhimolla. Työ oli soittajapojille liian raskasta, eivätkä he sitä jaksaneet. Ei leiri kumminkaan ollut tuhoamisleiri. Sieltä tulikin eräänä päivänä sotilashenkilö Ljaljaan noutamaan poikien soittimia, sillä soittajista olisi hyötyä ja viihdykettä leirillä.

Minä ja eräs Helmi (joka muuten oli saksofoninsoittajan vaimo) saimme yllättäen tehtäväksi kerätä soittopeleit poikien perheistä. Sitten saimme töistä vapaata, ja lähdimme junalla Tseljabinskiin sotilaan kanssa. Pysähdyimme Sverdlovskissa ja monilla muilla asemilla. Sotilasvartija hommasi syömistä ja antoi meidän vähän kuljeskella katselemassa paikkoja. Olimme kuin retkellä, ja teimme pilaa saattajastamme hänen selkensä takana.

Matka kesti ainakin pari viikkoa. Perillä leirillä kauhistelin ääneen näkemääni ja itkin, puhuin vahdeille. Meidän pojathan eivät ole mitään rangaistusvankeja! Vähäksi aikaa meidät päästettiin leirin sisäpuolelle. Pojat saivat vuorotellen tulla hakemaan soittoimensa ja äitiensä lähettämät tuliaiset. He olivat laihtuneita ja huonon näköisiä. Soittajapojat muuten kyllä selvisivät hengissä leiriltä. He kulkeutuivat sitten orkesterissa musikanteina kauas Venäjälle, mm. Ferganan kaupunkiin. Siellä on upseerikerhon esiintymistilaisuudessa otettu yhtyeestä komea kuva hienoissa esiintymisasuissa, soittimineen.

► *Fergana on kaupunki Kirgisiassa, Aral-järveen laskevan Syrdarja-joen rantamalla.*

Leiriltä lähdimme paluumatkalle kävellen kohti Tsheljabinskin asemaa. Ilma oli kuuma ja kävelimme paljain jaloin. Emme jaksaneet pitää kenkiä jalassa. Asfaltti aivan pehmeni helteessä.

Asemalla näky oli surkea. Nälkäisiä ja kurjia, eläviä luurankoja makaili siellä odottelemassa junaa. Heidät oli kirjoitettu ulos työleiriltä, kotiin kuolemaan – näin heistä ei olisi hautaamisen vaivaa.

Meidän piti itse hommata liput junaan, sillä nyt ei ollut saattajaa. Nuorta naisväkeä kai katsotaan aina vähän sillä silmällä – niin meitäkin. Ja toisin päin. Asemalla oli ryhmä nuoria miehiä. Nuo neljä – viisi miestä olivat joitain geologeja palaamassa tutkimusretkeltä. Menin haastelemaan ja kysyin heiltä kotiinpäin menosta. Miehet käskivät liittyä joukkoon. Heillä oli paljon tavaraa, meillä pelkät selkäreput. Mehillä oli myös komennuspaperi matkaa varten, eikä siinä ollut mainintaa ryhmän pääluvusta! Niin me tytöt pääsimme mukaan. Olimme hyödyksikin, kun vahdimme miesten tärkeitä tavaroita ja välineitä. Se oli onnenpotku! Miehet jatkoivat vielä Sverdlovskista jonkun matkaa samaa rataa meidän kanssamme pohjoista kohti.

Kolumbialaista kahvia

Sverdlovskista pohjoiseen on radanvarsikaupunki nimeltä Nizhni Tagil. Juna seisoj asemalla ja me lähdimme kaupunkia katselemaan. Löytyi jonkinmoinen sekatavarakauppa, ja poikkesimme sisään. Ei siellä ollut juuri mitään tavaraa myytävänä.

Huomiomme kiinnittyi kaupan nurkassa seisovaan kahteen säkkiin. Ne olivat melkein kuin isoja koreja, niinestä punottuja, kiinalaista tekoa.

Oi ihmettä! Säkit osoittautuivat olevan täynnä vihreitä, paahtamattomia kahvinpajuja. Pajujen isosta koosta päätellen säkeissä oli kolumbialaista kahvia. Miten ne kahvinpavut sinne olivat joutuneet? Sikäläiset ihmiset juovat teetä kuten venäläiset yleensä. Niitä kai jotkut olivat yrittäneet ostaa ja sitten keittää, mutta eihän siitä mitään juotavaa eikä syötävää syntynyt. Hinnaksi ilmoitettiin 4 ruplaa 10 kopeekkaa kilolta. Ostimme riemuissamme selkäreppumme täyteen raakoja kahvinpajuja.

Se kahvi pelasti henkeni moneen kertaan. Vein Ljaljaan palattuamme kahvinaineksia soittajapoikien äideille, itselle jäi osa. Pajuja paahtoimme sitten painannulla pikkuisen kerralla etteivät palaneet. Ympäristön ihmiset ihmettelivät pavuista lähtevää ihanaa tuoksua. Kun pavut olivat tarpeeksi paahtuneet, ne pantiin sanomalehden sivujen väliin ja murskattiin pyörittämällä pulloa lehden päällä. Kahvia keitimme aamuksi. Ostimme vastapäätä asuvalta naiselta, jolla oli yksi lehmä, uunissa paistettua maitoa. Se oli kuin kermaa. Sitä sitten kaadettiin hiukan kahvin joukkoon. Neljänneslitran votkapullollinen, tshekuska, maitoa maksoi 100 ruplaa. Äiti pienensi leipää kuin sokeripaloiksi suuhun. Sitten kahvia ja maitoa! Sillä jaksoi taas.

*Soittajapojat selvisivät
Tsheljabinskin pakkotyöleiriltä hengissä.
Kuva on otettu Kirgisian Ferganassa,
jatsiorkesterin esiintymisestä jollain upsee-
rikerholla. Kuvassa ovat ainakin pasunisti
Kauko Haapalainen, hanuristi Rauni Jäppinen
sekä saksofonisti Akseli Sokolov.*

Takaisin koto-Karjalaan

- *Leningradin marraskuusta 1941 tammikuulle 1944 jatkunut 900 päivän saarto oli päättynyt saksalaisten vetäytymiseen. Tämä merkitsi sodan lähestyvää loppua.*

Työkirjani mukaan työntekoni ja elämistemme Novaja Ljaljassa päättyi 15.5.1944. Tuolloin otin lopputilin ”omasta halusta matkustaakseni toiseen paikkaan”, kuten työkirjassa venäjäksi lukee.

Taas oli edessämme pitkä junamatka, nyt länteen päin. Suuntasimme kohti Belomorskia eli Sorokkaa ja Viananmeren rantaa. Matkasimme jälleen 16 vuorokautta härkävaunussa. Junaliikenne oli taas takkuilevaa ja hidasta. Junat seisoivat asemilla pitkään, sillä meidän piti väistää sotilas- ja sairasjunia.

Evakosta palaajille myönnettiin matkaevääksi ns. komennusnormit leipää. Saimme siis äidin kanssa yhteensä kokonaisen kilon leipää päivässä, koska jokaiselle annettiin 500 grammaa. Mutta ei se runsaus paljoa auttanut, kun kunto oli mennyt huonoksi! Suurilla asemilla oli keittiöt ja ruokalot, joista jaettiin yleensä kaalikeittoa. Sitä sai tavallisesti kauhallisen henkeä kohti. Soppa ei ollut lihanmuruakaan nähnyt.

Belomorskissa evakot jaettiin ryhmiin. Määrättiin, mihin kukin jatkaa matkaansa. Lopulta puolivälissä kesäkuuta 1944 saavuimme Segezhaan. Siellä sijaitsi suuri selluloosa- ja paperitehdas.

- *Segezha, suomalaisittain Sekee, on kaupunki Uikujärven länsirannalla, Muurmannin radan varrella. Paikkakunta on pitkään ollut leimallisesti metsäteollisuuden keskus; siihen kuuluu myös satama Viananmeren – Itämeren kanavan varrella. Segezhassa on ollut asutusta jo 1500-luvulla. Rautatieasema paikkakunnalle perustettiin vuonna 1914, lähinnä I maailmansodan sotilaallisiin tarpeisiin. Vuonna 1939 aloitettiin sellu- ja paperitehtaan rakentaminen. Sodan alettua tehtaat tuottivat sotatarvikkeita, mutta selluloosan ja paperin tuotanto aloitettiin jälleen vuonna 1943. Toisin kuin Kontupohja ja Karhumäki, Segezha ei joutunut suomalaisten miehittä-mäksi, vaan siitä tuli partisaanitoiminnan tukipaikka.*

Tulopäivä oli kaunis ja aurinkoinen, kello oli aamulla neljän, viiden välillä. Kaupunki oli saksalaisella vankityövoimalla rakennettu. Talot olivat pieniä ja punakattoisia. Kattojensa takia kaupunki näytti kukkatarhalta. Asema oli alempana

maastossa, ja koko pieni kaupunki mäenrinteellä loisti väsyneen silmiin kuin valokuva. Tuntui kuin olisin tullut vapauteen.

Selluloosan haju kyllä tuntui mahtavana, tehdas oli lähellä Uikujärven rantaa. Tehtaan piippu oli matala, joten haju jäi leijumaan kaupungin päälle. Tehdas valmisti ruskehtavaa pakkauspaperia, pahvia ja moninkertaisia paperisäkkejä. Tavalliset ihmiset kerättiin heti työhön, mutta ammattitaitoisia ei niin vain löytynytkään tehtaaseen. Työ piti oppia paikan päällä. Minustakin on vuosien mittaan tullut melkein joka alan spesialisti.

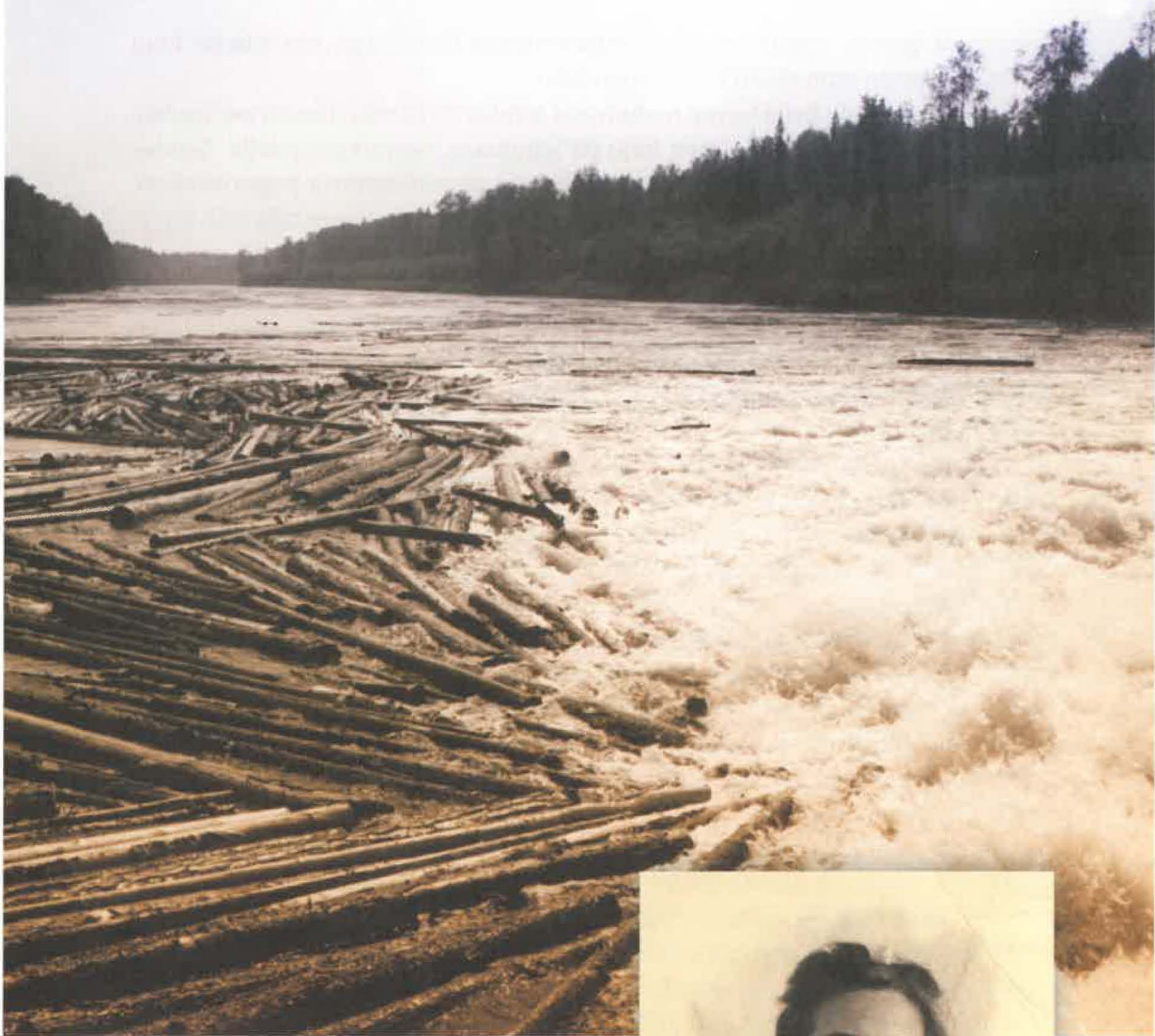
Paluutulokkaita tarvittiin heti uittotöihin siirtelemään tukkeja. Noihin aikoihin tukkeja uitettiin missä vain joki tai puro liris. Koskissa oli tukkiruuhi uittoa varten. Olin huonossa kunnossa, työn ja matkan jälkeen loppuun kulunut, henki vain vähän pihisi.

Segezhan työni alkoi 16.6.1944. Olin kävelen matkalla tehtaan kaaderiosastolle työhön ilmoittautumista varten. Vastaan tuli kadulla tutun näköinen mies. Sehän oli se Pegmatiittitehtaan juutalainen hankintapäällikkö Kontupohjan ajalta! Muistin, että häntä oli jotenkin vieroksuttu, kuten yleensä juutalaisia. Hän oli kauppamies, ja siksi paljon matkoilla. Minä kun yleensä pursuin hyvää tahtoa, niin suhtauduin aina kohteliaasti häneen siellä pegmatiittitehtaalla. Juutalainen käyttäytyi myös ystävällisesti. Hänellä oli aina karamellejä taskussaan, ja hän tarjosi niitä aamuisin tavatessamme. Kun tehdas siirrettiin Uralin taakse evakkoon, hankintapäällikkö katosi saman tien näköpiiristä. Nyt kun törmäsimme Segezhan kadulla, tervehdin, mutta hän ei tuntenut minua! Olin tietysti laiha ja kurja ja paljon muuttunut.

Selitin: "Minä olen pegmatiittitehtaan Irma." Hän: "Mistä tähän tipahditte? Miten se on mahdollista, että ihminen noin muuttuu! Mihin olette menossa?" (Hän teititteli, venäjän kielessä teitittelään kaikkia, paitsi lapsia ja aivan läheisimpiä perheenjäseniä). Vastasin, että olen menossa kaaderiosastolle, pääsen tukkeja siirtelemään. Mies järkyttyi ja otti kädestä sanoen, etten voi semmoiseen työhön mennä. Hän vei minut pääkirjanpitäjän luo (joka osoittautui oikein ilkeäksi mieheksi). Seuralaiseni oli kumminkin arvossapidetty henkilö, ja hän sanoi tuovansa aarteiden: "Tämä likka oppii vaikka mitä!". Hän ylisti minua, sanoi tehneensä työtä kanssani. Juutalainen pani kaikkensa kehumiseen – niinhän se on, että poljetut pitävät yhtä, suomalaiset ja juutalaiset.

Mutta pääkirjanpitäjä sanoi, että hänellä on paljon alaisia. Vapaita paikkoja ei kuulemma ollut ja työmääräyskin puuttui. Silloin juutalaiseni sanoi, että nyt mennään natshalnikin luo (natshalnik tarkoittaa johtajaa). Sielläkin oli juutalainen virassa, ja hän lupasi järjestää minut kaaderiin osastolle, joka huolehti muonituksesta tehtaalla ja yleensäkin kaupungissa.

"Pelastajaani" en koskaan myöhemmin tavannut. Onnekas sattuma auttoi hänen kauttaan taas minut elämään.

*Uittokuva Sunujoelta, n. 25 km
Kontupohjasta pohjoiseen päin.*

*Irma Pohjansalo passikuvassa
1940-luvun loppupuolella.*

Niin jäätiin henkiin

Niin minusta tuli kalkulaattori, hinnoittelija kaupungin ruokaloihin. Varastosta annetun materiaalin tarkastus, hinnoittelu sekä laskutus jäi minun tehtäväkseni. Laskutoimitukset tapahtuivat helmitaulun avulla. Se on oivallinen laskukone, kun sitä osaa käyttää.

Ruokaloita oli ainakin viisi, ja jokaisessa kiersin tarkastuksella. Ja joka paikassa sain ruokaa!

Aluksi olin nälkätautinen: mikään ei pysynyt sisällä, vaan minulla oli alituinen ripuli. Vaikka ruoan tarve kalvaa koko ajan, silti heikkenee eikä pääse voimistumaan. Minä siis kuitenkin paranin. Minunkin normileipäni jäivät nyt äidilleni, yhteensä 600 g.

Minä taas söin puuroa ja auringonkukkaöljyä. Sian sillä olisi voinut lihottaa, ja niin minäkin kävin lihavaksi. Leipä oli kallista, sillä se maksoi 10 ruplaa kilolta. Leipää sai ostaa ilman korttiakin vuoden 1945 aikoihin, tosin normit olivat voimassa edelleen.

Nälkä hellitti pikkuhiljaa, ja tolkuton ruoan himo loppui. Saimme Amerikasta ns. apupaketteja, ja niitä annettiin työssä erikoisesti ansioituneille. Paketeissa oli mm. makkaraa ja lihasäilykkeitä sekä ns. lentäjien suklaata (lentäjille annettiin evääksi näin ”tiivistä” ravintoa”). Kun ensimmäinen Amerikan-paketti tuli minulle, vein sen kotiin ja söin yhdellä istumalla sen puoli kiloa suklaata. Sen koommin en ole suklaata himoinnut.

Aloin laihtua ja siroastua, enkä sittemmin ole koskaan ollut lihava. Himot taasaantuivat, ei semmoista ahneutta enää ollut kuin silloin nälkäaikana. Ja työssä minä vaan monipuolistuin. Työ tykkää ihmisestä!

Segezhasssa ensimmäinen asuntomme oli kaksikerroksisen talon alakerran likainen huone. Sitä olivat käyttäneet ilmeisesti partisaanit ja muut sotilaat lepopaikkanaan. Mummut lapioivat paskan ulos, paikat pestiin ja aloimme asua. Makasimme sanomalehtien ym. tilapäisen alustan päällä. Äidillä ja minullahan oli ne patjamme.

Junamatkalla Uralilta Segezhaan oli huollettavanani ollut mm. Robert Mannerin isoäiti Olga ja muitakin evakkomuoreja. Olga oli hirmuisen hyvä kokki, toimen ihminen korkeaan ikäänsä asti. Hän valmisti aikanaan itse oman 80-vuotispäivänsä tarjoamiset. Olga oli ollut Amerikoissa jonkun miljonäärin emännöitsijänä. Yksi mummuista, yksinäinen nainen, kuoli nälkätautiin sairaalassa. Olga-mummon

Kauppaosaston päällikkö Morozov, jonka vastasyntyneen lapsen hengen Irma ja Olga Manner pelastivat vuonna 1944.

Karjalan Sanomien päätoimittaja Edvard Manner äitinsä Olgan kanssa.

vein yhteen ruokaloista avuksi pesemään kattiloita. Enimmät tähteet hän kaapi kattiloiden pohjalta. Tähteet pantiin pussiin ja vietiin kotiin toisillekin syötäväksi. Se auttoi nälkätautiin.

"Mummuarmeijani" monitaitoisen Olga Mannerin järjestin auttajaksi ruoka-huollon kauppaosaston päällikölle Morozoville. Hänen vaimonsa oli juuri synnyttänyt, mutta ei pystynyt imettämään. No, Olga-mummo jäi syöttämään lasta. Keittiön alkovissa hänelle oli sänky. Lapsi voimistui Olgan hoivissa. Mummu keitti kauraryyneistä lientä, siivilöi sen, pani puoliksi lisää maitoa ja hitusen sokeria. Lapsi oli kauniin juutalaisen äitinsä näköinen, sievä lapsi. Tämän hengenpelastusavun järjestämisen jälkeen minun arvoni nousi, vaikken tätä hyväkseni käyttänytkään.

► *Olga Mannerin pojanpoika Robert Manner oli Karjalan Sanomien päätoimittaja Petroskoissa vv. 1992 – 2010.*

Sotatila ei juurikaan tuntunut muuten. Lehtiä en nähnyt. Tosin Martti-veli antoi Moskovasta jotain valistusta ajankohtaisista tapahtumista. Kirjoitimme kirjeitä, koko ajan englanniksi. Englannin kielen taito säilyi siten minullakin. Kuitenkin muistan, kuinka heinäkuun puolenvälin tienoilla vuonna 1944 hävittäjät yöllä nousivat vonkuen ilmaan läheiseltä Segezhan lentokentältä. Tuntui, että katot

taloista lähtevät mukaan. Tiedettiin, että sieltä mentiin pommittamaan Helsinkiä. Meneillään oli siis suomalaisittain nähtynä jatkosodan lopun venäläisten suurhyökkäys.

Rauha, rauha!

Aikaisin aamulla toukokuun 9. päivänä 1945 tuli radion ja katujen varsilla olevien kaiuttimien kautta tiedotus rauhasta! Ilma oli kaunis, ihmiset tanssivat ja riemuitsivat, sirmakka soi! Ravintolan johtaja järjesti illatsun, jossa oli runsaasti sapuskaa ja votkaa. Salissa lykättiin pöydät yhteen, laulettiin sekä ryypättiin ja taas laulettiin: ”Juokaamme Stalinin kunniaksi, juokaamme isänmaan kunniaksi, ryypätään ja kaadetaan uudestaan maljat täyteen...” Kombinaatin väki piti iloa tyyppilliseen venäläiseen tapaan kello kolmeen – neljään asti. Pakettiautolla kaikki kynnelle kykenivät lähtivät vielä ajelemaan, minä tietysti myös mukana! Miten suloista oli hengittää vapaasti!

► *Sittemmin toukokuun 9. päivää, Berliinin ja saksalaisten antautumispäivää, on juhlittu Neuvostoliitossa ja edelleen juhlitaan nyky-Venäjällä suurena isänmaallisena juhlanä, Voiton päivänä. Veteraanit kulkevat kunniamerkkirivistöt rinnoilla, kaikkialla liehuu banderolleja ja seinille on ripustettu iskulauseita. Kukkia viedään haudoille, mm. Pietarissa Piskarjevskojen joukkohauta-alueelle, jonne on haudattu n. 500 000 Leningradin piirityksen aikana nälkään kuollutta kaupungin asukasta. Lähde: <http://finnish.ruvr.ru/2009/01/27/286190.html>.*

Kiitos puolalaisten karkotettujen torilla myymien hepeneiden, pitsikaulureitten ym. hienouksien, sain jo minäkin taas vähän hienostella. Minulle tehtiin juhlapuku isän vanhasta tummanharmaasta villakankaisesta puvusta. Tein siihen pitsistä röyhelökauluksen.

Työkirja kertoo rauhanajan töistäni Segezhassa:

- 20.6.1946 minut siirrettiin vanhemmaksi kirjanpitäjäksi. Alaisiakin minulla oli pari kolme.
- 29.3.1948 olin jo vastaava vanhempi kirjanpitäjä.
- 7.9.1948 minut siirrettiin ekonomistiksi suunnitteluosastolle, ja vuonna 1953 olin ruokalan keittiöpuolen vastaava kirjanpitäjä.

Kaikkiaan olin Segezhassa 11 vuotta.

Minulla oli kuitenkin koko ajan oli kova kaipaus takaisin Kontupohjaan! Mutta työpaikasta ei laskettu menemään. Tuolloin vallitsi vielä työvelvollisuus. Työtehtäväni olivat tärkeitä, ja niihin ei ketä tahansa voitu sijoittaa. Vasta vuonna 1956

oli mahdollista saada ero työpaikasta. Samaan aikaan tuli käytännöksi kahden viikon irtisanomisaika.

Kerrottakoon vielä yksi vaihe työuraltani. Martti-veljeni työskenteli siis The Moscow News -lehden toimittajana Moskovassa. Saksalaisten hyökkäyksen edessä vuoden 1941 lopulla aina vain syvemmälle Neuvostoliiton alueelle, myös Moskovassa ilmestyvät lehdet evakuoitiin turvaan. Martin työpaikka siirrettiin muistaakseni ylemmäs Volgan varrelle Saratoviin. Sieltä käsin veljeni toimi rintamakirjeenvaihtajana jonkin aikaa raportoiden saksalaisten liikkeistä.

Kun sitten Stalingradin motti laukesi, lehden toimitus muutti takaisin Moskovaan. Martti etsi eri toimistoista ja rekistereistä meitä, äitiä ja minua. Lopulta hän löysikin olinpaikkamme Novaja Ljaljan. Osoitteemme saatuaan hän kirjoitti, ja lupasi kutsua minut Moskovaan. Siellä tarvittaisiin kielitaitoisia ihmisiä. Kutsu tuli, mutta paikalliset NKVD:n toimitsijat kieltäytyivät antamasta lupaa lähtöni. Niin odotinkin turhaan. Viranomaiset tekivät minulle kiusaa. Mutta kirjeenvaihto Martti-veljen kanssa jatkui taas, kun osoitteet olivat selvillä puolin ja toisin.

Karjalaan palattuamme olin ajatellut, että nyt on sieltä helppo päästä Moskovassa käymään. Mutta mitä vielä. Viimein, kun rauha oli tullut, niin minulle annettiinkin hyväntahtoisesti työpaikalta komennus Moskovaan raporteja ja suunnitelmaehdotuksia ministeriöön viemään. Tuolloin ei ollut täyttä luottoa postinkulkuun.

Juna oli niin täynnä, etten tahtonut mahtua mukaan. Työnjohtaja ja muita harteikkaita miehiä oli saattamassa minua junalle; olihan suuri sensaatio, kun pääsin käymään Moskovassa. Miehet kirjaimellisesti nostivat minut vaunun ikkunasta sisään pienen kapsäkkini kanssa. Nukuin matkalla hattuhyllyllä. Kun matkan varrella ihmisiä jäi pois, niin tuli tilaa ja vaihdoin paikkaa. Eväänäni oli voileipiä ja juotavaa pullossa. Tämä Muurmanskin ja Moskovan väliä kulkeva juna lähti Segezhasta kello neljän aikaan iltapäivällä. Moskovaan se saapui seuraavan päivän aamuna kello kuusi.

*Segezhan työtovereita ryhmäkuvassa
20.3.1948. Keskirivissä oikealla Irma.
Hänen vieressään on kauppasaston
pääjohtaja Boris Jefimovitsh Peresetskij.*

Мир, мир!

Yksi Antti tuli Norilskista

Antti Kupria oli kohtalo 1930 – 1940-lukujen vaihteessa heitellyt sinne tänne. Kun hän vuoden 1950 alkupuolella ilmestyi Segezhaan käymään, hänellä oli takanaan jo 10 vuotta Siperian vankileiriä. Sinne hän oli päätenyt tuohon aikaan tavanomaisen kotokylän nuorison puukkotappelun johdosta; joku ryypyspäissä puukotettiin, ja syypääksi nähtiin Antti. Hänet vangittiin ja sai siis rangaistukseksi reissun Siperiaan. Antti oli ollut ilmeisesti Vorkutassakin ja myöhemmin jo vapaana miehenä myös Norilskissa.

► *Vorkuta sijaitsee Komin tasavallassa, Uralin pohjoispäässä, kivihiihikentillä. Pakkotyöllä ylläpidetyt kaivokset perustettiin v. 1930. Pakkotyöleiri alkoi toimia vuonna 1932.*

Norilsk on Siperian pohjoisin kaupunki, Krasnojarskin oblastissa. Kaupunki on runsaiden malmivarojen synnyttämä, siellä on runsaat esiintymät nikkeliä, kuparia, kobolttia, platinaa sekä hiiltä. Norilsk perustettiin v. 1935 vankileiriksi. – The Moscow News kirjoitti 23.6.2011 otsakkeella ”Tarinoita Venäjän likaisimmasta kaupungista” seuraavasti. ”Norilsk on Venäjän saastunein kaupunki; saastekuorma on liki 2 miljoonaa tonnia vuodessa. Svetlana, joka on asunut Norilskissa 20 vuotta ennen kuin muutti Moskovaan, kertoo: Joskus kun oli kaasupäästöjä, tuntui makea kaasun maku suussa, ja joskus sade jätti läiskiä vaatteisiin”. Ennen ihmisille maksettiin paljon rahaa ja he saattoivat lähteä pitkille lomille. Mutta nyt on etuja vähennetty. Ihmiset eivät siellä elä vanhoiksi. Niin pian kuin mahdollista, he ostavat talon tai mökin ja muuttavat ulos, ”mantereelle”, kuten he sanovat. Verrattuna Norilskiin Moskova on puhdas”. – Käännös RV. Lähde: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Vorkuta>).

Antti oli sisukkuutensa ja voimiensa ansiosta selvinnyt kuin ihmeen kaupalla hengissä. Vankileirin näännyttävissä oloissa hän ei tyytenyt kohtaloonsa, vaan teki suorastaan lakon, jos oli liian kurjaa ja kylmää. Leirille oli ajautunut tietysti myös roistoja, jotka kuitenkin syystä pelkäsivät Anttia. Hänellä oli kourat kuin terästä.

Antti ei tupakoinut, ja tupakkanormit hän käytti rahana. Yleensä Antti oli pidetty mies. Taidoistaan ja työstään hän sai palkkaa ruokatavarana. Ruokaa hänellä olikin aina, ja hän auttoi muitakin antamalla omastaan. Lopulta Antti oli päätenyt vankileiriltä vapauduttuaan Norilskin kaivoskaupunkia rakentamaan. Leirillä oli kaikenlaista väkeä: oli paljon hyvin koulutettuja insinöörejä ja tekni-

Antti Kupri passikuvassa.

Antti Kupri sotilas-asussa.

koita Moskovasta ja muualta – siis varsinaista yhteiskunnan kermaa. Heiltä Antti oppi lisää ammattitaitoa. Hän suorastaan imi oppia kuin sien! Norilskissa Antti rakensi ilmastointilaitteita Pohjoisen jäämeren kautta tuoduilla ko-

neilla kalustettuihin tehtaisiin. Hyötyä oli siitä, ettei hän pelännyt kiivetä korkealle. Antti oli oikein hyvä ilmastointiasentaja, peltiseppä ja yleensäkin metallimies. Hän osasi tehdä kaikkea – jopa neuloja, kun niitä ei saanut mistään ostaa.

Antti Kuprin äiti oli Itä-Suomesta, ja isä taas Inkerinmaalta. Hän oli syntynyt vuonna 1915 Pietaria ympäröivällä Inkerinmaalla Koussula-nimisessä kylässä. Alue on vanhastaan ollut Pietaria ruokkivaa maaseutua. Koussula sijaitsee pienen Suida-joen rannalla noin 10 kilometrin päässä viimeisten keisariperheitten asuinpaikasta Hatsinasta. Antin isä oli kupariseppä, ja häneltä Antti oppi ammatin ja metallimiehen perustaidot.

► *Hatsina on kaupunki keskellä Inkerinmaata, n. 45 kilometriä Pietarista. Pietari on vaihtanut nimeään useaan kertaan. Vuodesta 1703 kaupungin nimenä oli Pietari Suuren antama Sankt Peterburg. Neuvostoliiton aikana kaupunki oli Leningrad, kunnes nimi jälleen 1990-luvulla muutettiin muotoon Sankt Peterburg, suomalaisittain Pietari. Inkerinsuomalaisia asui 1900-luvun alussa Pietarin alueella yli 100 000. Vuosina 1942-43 heitä karkotettiin Siperiaan n. 20 000 – 30 000 henkeä. Lähde: <http://fi.wikipedia.org/wiki/Hatsina>.*

Kun Antti sai ensimmäisen työlomansa Norilskista, hän lähti etsimään omaisiaan. Alkumatkan Antti matkusti jokilaivalla pitkin Jeniseitä etelään päin. Laivalla pääsi mukavasti Krasnojarskiin asti. Sieltä taas saattoi hypätä Moskovaan menevään junaan. Siellä Antti meni keskusrekisteriin saadakseen selville omaistensa osoitteet. Hän saikin tietää, että yksi sisar asui Vyiritsassa.

Laki kielsi Antin kaltaisia entisiä rangaistusvankeja tai kansanvihollisia oleskelemaan suurissa kaupungeissa 24 tuntia pitempään! Yleensä piti pysyä 100 kilometrin etäisyydellä kaupungin rajalta. No, Antti matkusti Vyiritsaan. Sehän on ihan lähellä hänen vanhaa kotikyläänsä Koussulaa, mutta sijaitsi alle sadan kilometrin etäisyydellä Leningradista. Antti meni heti saavuttuaan ilmoittautumaan miliisiin. Saman tien hän sai tiedon, että hänen toinen siskonsa asui Segezhasssa (joka ei ollut lähellä mitään suurta kaupunkia).

Siispä Antti Kupri päätti matkustaa Segezhaan. Siinä oli asemalla mies hevosen kanssa. Antti pyysi kyytiä sisaren osoitteeseen. Tällä sisarella oli mies, kolme poikaa ja tytär. Kun Antti astui sisään, sisar ei tuntenut veljeään. Tämä oli kai pitkälti yli kymmenen vuoden kuluessa muuttunut. Mutta tytär tunsu ja huusi: "Se on Antti-eno!"

Perheellä oli lehmä, ja he myivät muillekin maitoa. Yksi alaisistani kirjanpito-osastolla osti heiltä joka päivä maitoa. Niinpä hän kertoikin, että "nyt on maitotalon emännän veli tullut vankileiriltä. Mennään katsomaan!" Menimme. Tottahan meistä ryhdyttiin heti paria tekemään. Olimme kumpikin nuoria ja vapaita. Siitä se alkoi. Oli pääsiäisen aika. Sisko pani pöydän koreaksi, äitini ja minut kutsuttiin myös juhlaan. Yöllä, kun pidot loppuivat, Antti lähti saattamaan minua kotiini. Hän auttoi takkia päälleni, oli huomaavainen, käyttäytyi kohteliaasti. Komeakin oli.

Myöhemmin Antti sanoi usein lapsillemme:

"Hei kun näin äidin, niin ajattelin, että siinä on minun naiseni."

Sitten Antin loma alkoi olla loppuillaan ja hänen piti lähteä takaisin pohjoiseen. Viikon tuttavuuden jälkeen päätimme mennä rekisteröitymään. Perheellisenä Antti voisi pyytää vapautusta pestistään.

Kirjoitettiin anomuksia Norilskiin, että Antti vapautuisi sieltä. Lopulta Antti kirjaimellisesti lahjoi Norilskissa kaaderiosaston päällikön antamaan "viisumin" vapautteen. Antti antoi miehelle lähes koko palkkansa lahjukseksi, hänellä olikin siellä kunnon palkka. Puoli vuotta piti vielä olla työssä, ilman lahjontaa olisi pitänyt viettää siellä kokonaista kolme vuotta pestisopimuksen mukaan. Huhtikuun lopulla Antti lähti takaisin Norilskiin. Marraskuun lopulla hän tuli sieltä takaisin Segezhaan meidän luoksemme vapaana miehenä. Vuosi oli 1950.

*Tuore aviopari Irma ja Antti keväällä 1950.
Avioliitto on rekisteröity.*

*Tyypillinen
karjalaistalo
galdareineen.*

*Antin kotikylä Koussula
sijaitsee Inkerinmaalla lähellä
Pietaria. Antti seisomassa toi-
sena vasemmalta sukulaismies-
tensä seurassa.*

Ylhäällä: Äitiä tuodaan "taksilla" sairaalasta kotiin Segezhassa.

Alhaalla: Irma ja Antti poseeraavat Segezhassa kotopihan ison kiven päällä.

*Perhe Koussulassa
kämässä 1950-luvun lopulla,
edessä Sergei-poika.*

Tiedon lähteillä Leningradissa

Tuore aviomies Antti lähti siis huhtikuussa 1950 vielä puoleksi vuodeksi tuhansien kilometrien päähän pestiinsä Norilskiin. Kuinka niin hyvin sattui, että minulle tarjoutui samaan aikaan mahdollisuus lisäopiskeluun. Ministeriöstä nimittäin tuli määräys, että kombinaatista pitää lähettää joku ekonomisti tai kirjanpitäjä-statistikko opiskelemaan lisää alastaan. Minulle se sopi: mieheni oli Norilskissa, ja huollettavanani oli vain äiti. Opiskelupesti olisi sopivasti puoli vuotta. Suostuin lähtemään Leningradiin.

Vietin mieluisen ajan huhtikuusta marraskuuhun Leningradissa. Opintotodistuskirjan mukaan opiskelin tarkkaan sanoen 2. huhtikuuta – 30. syyskuuta välisen ajan ”Leningradin kaadereita valmistavassa oppilaitoksessa”. Suurin piirtein noin sen kurssipaikan nimi kuuluu suomeksi. Melkoisen teoreettisia opetusaineita oli 12. Sain kaikista kiitettävän 5, paitsi kahdesta hyvän 4:n.

Otin opiskelun tosissani. Kun kurssin päätyttyä palasin takaisin Segezhaan, pääsin heti päälliköksi paperikombinaatin kauppaja- ja hankintapuolen suunnitteleuosastolle. Asuminen Leningradissa oli kurssin ajaksi järjestetty siten, että paikalliset asukkaat antoivat opiskelijoille oman kotinsa kortteeriksi. Itse he menivät meren rantaan väliaikaiseen majoitukseen, datshalle tai sukulaisiin. Asunnon vuokraus toi mukavasti lisätuloa vakinaisille asukkaille. Asunnossa oli yhteiskeittiö ajan tavan mukaan.

Asuin juutalaisen valokuvaajan asunnossa. Meitä oli siihen kaikkiaan kuusi majoitettuna. Asunto sijaitsi talon toisessa kerroksessa, ja talo puolestaan sijaitsi suoraan Moskovon-aseimalta pohjoiseen päin lähtevän ulitsa Vosstaniijan varrella. Kurssipaikka ja pieni ruokala olivat vain kivenheiton päässä asunnostamme, ulitsa Nekrasovan, läheisen poikkikadun, kulmauksessa.

Vapaa-aikana kävin läpi kaikki kaupungin museot. Lemmikkini oli Venäläinen museo, sillä esimerkiksi Eremitaasi on liian suuri. Venäläisen museon pienet salit täyttyvät mestarillisten taiteilijoiden kuten Aivazovskin ja Levitanin tauluista. Martti-veli kävi Moskovasta jonkin kerran luonani ja saman tien äitiä katsomassa. Martti selitti taideteoksia minulle, sivistyin aina vaan.

Paikallisjunalla ajoimme joskus Repinoon ja Terijoelle. Katselimme kaupunkia, ajelimme myös Nevalla jokilaivalla. Kirjoitin usein äidilleni, joka oli jäänyt yksin Segezhaan. Hän kyllä selvisi siellä aivan hyvin vielä. Martti-velikin auttoi häntä.

Ц С У

С С С Р

УПРАВЛЕНИЕ ПОДГОТОВКИ КАДРОВ СЧЕТНЫХ РАБОТНИКОВ
Ленинградский Учебный комбинат

УДОСТОВЕРЕНИЕ № 22140

Тов. *Похлянская Ирина Ивановна*
обучалась с *2 апреля* 1950 г.
по *30 сентября* 1950 г. на отделение повышения квалификации *Ст. бурж. ОРС и счетовод.*
Ленинградский комбинат учебного комбината
Управления подготовки кадров счетных работников
ЦСУ СССР в гор. *Ленинграде*

Ирина Ивановна Похлянская

1950 г.

Тов. *Похлянская И. И.* выполнен учебный план и сданы испытания по следующим дисциплинам:

Пор. №	Наименование дисциплины	Колич. часов по плану	Оценка успеваем.
1	<i>Должн. описание</i>	<i>100</i>	<i>5 (хорошо)</i>
2	<i>Основы сов. права</i>	<i>40</i>	<i>5 (хорошо)</i>
3	<i>Внутреннее право</i>	<i>60</i>	<i>5 (хорошо)</i>
4	<i>Основы бух. учета</i>	<i>80</i>	<i>4 (хорошо)</i>
5	<i>Акт. бухгалтерские</i>	<i>80</i>	<i>5 (хорошо)</i>
6	<i>Статистика</i>	<i>40</i>	<i>5 (хорошо)</i>
7	<i>Налоговая система</i>	<i>80</i>	<i>5 (хорошо)</i>
8	<i>Важнейшие вопросы бух. учета</i>	<i>80</i>	<i>4 (хорошо)</i>
9	<i>Торговый учет</i>	<i>260</i>	<i>5 (хорошо)</i>
10	<i>Товароведение, приемка и расход.</i>	<i>30</i>	<i>зачет</i>
11	<i>Сов. торговый оборот и отношения сов. торговли</i>	<i>40</i>	<i>5 (хорошо)</i>
12	<i>Сов. торговый оборот и отношения сов. торговли</i>	<i>25</i>	<i>5 (хорошо)</i>
13			

Тираж 11 з. 1577 М-20632

Ylhäällä: Ateljeessa Nevskin varrella Leningradissa otetun kuvan päiväys on 15.9.1950: Irma kurssitovereineen.

Alhaalla: Irma sai kurssilta erinomaisen todistuksen.

Minäkin sain koko ajan täyttä palkkaa ja komennusrahaa, joten tulimme kyllä toimeen.

Mielelläni ajoin raitiovaunulla Uljaksen äidin, Saima-mummon luo. Hän asui yhdessä tyttärensä ja tämän miehen kanssa. Mies, nimeltä Aleksejev, oli yleisurheiluvallmentaja. Alkujaan hän oli keihäänheittäjä. Aleksejev ”teki mestareita” valitsemalla lupaavat oppilaat jo lastentarhaikäisistä, ja kehitti sitten heistä voittajia. Aleksejeveilla oli vanhastaan asunto Leningradissa vanhassa, suuressa talossa. Asunnossaan heillä oli jonkinlainen ”punntrisali” valmennettavia varten. Aleksejevien asuintalo sijaitsi Leningradin Suomen-aseman lähetyvillä entisen Viipurin valtakadun varrella, aivan vastapäätä pahamaineista Krestyn vankilaa.

Uljaksen äiti oli evakkomatallaan Uralilla jäänyt asumaan Lobwaan, joka oli metsäpönttien keskuspaikka. Hän ei siis asunut Novaja Ljaljassa. Yhteyttä pidimme silti. Kun sota ja evakko loppuivat, Kaukasiassa asunut tytär otti mummun ja tämän huoltaman vunukan asumaan luokseen silloiseen Leningradiin. He lähtivät ennen minua ja äitiä, ja minä puin teini-ikäiselle vunukkatytölle viimeisen niistä kesäleningeistä, jotka Martin karkotettu ensimmäinen vaimo Paula oli lähettänyt aikanaan minulle.

► *Vunukka on kannaksenkarjalaisten ja itäkarjalaisten venäjämästä lainaama sana, joka tarkoittaa lapsenlasta.*

Martti-veli oli mennyt Paulansa kanssa naimisiin 1930-luvun alkupuolella pian Petroskoihin saavuttuaan. He muuttivat yhdessä Moskovaan, missä tekivät mm. käännöstöitä venäjämästä englantiin kääntämällä mm. Lermontovia, Pushkinia sekä poliittisia tekstejä. Paulalla oli vain USA:n passi, joten hänet karkotettiin vuonna 1940 takaisin kotimaahansa.

Uljaksen äidille käyntini oli aina suuri ilo. Kun tulin, niin mummu heti kaivoi rahan esiin ja lähetti minut ostamaan makkaraa, mustaa leipää ja hyvää voita. Mummu tiesi minun olevan nälissäni, kuten opiskelijat aina. Leningradin Suomen-asemalla oli silloin pieni, vanhanaikainen kauppa. Kun oven aukaisi, niin kaupan mausteiset tuoksut ihan pökerryttivät! Mummu oli sillä aikaa keittänyt kahvin, jonka kanssa syötiin leipää, voita sekä makkaraa. Ja muisteltiin. Saima-mummo oli varmaan aika yksinäinen tyttärensä luona. Minä olin ainoa linkki Uljakseen ja menneisyyteen.

Leningradista palasin opintieltä takaisin kotiin Segezhaan vähän ennen Antin tuloa. Sitten aloimme tutustua, ja olimmekin yhdessä 46 vuotta. Minä tein töitä finanssipuolella. Pääni puhki sain pätkäillä pankkien kanssa. Suunnitelmien takia

piti olla tarkkana, mutta miksipä panna ihminen vankilatuomion uhan alle, jos tulos heittää hiukkasen. Erotuksen voi aina vähin äänin korvata. Suunnitelmien täsmällinen täyttäminen ja täyttämisprosenttien raportoiminen vaati joskus hyvántahtoisuutta.

► *Irman työnkuvauksissa usein esiintyvä nimitys suunnitteluosasto viittaa Neuvostoliitossa vuodesta 1928 sovellettuun suunnitelmatalouteen. Suunnitelmataloudessa tuotantoa, kulutusta ja investointeja ohjataan keskitetysti. Suunnitelmataloudessa esiintyi jatkuvasti ylitarjontaa jostain hyödykkeestä ja toisaalta alitarjontaa toisesta. Keskusviraston oli hankala hahmottaa sekä talouden kokonaisuutta että toisaalta paikallisia olosuhteita. Ongelmia oli myös tulosten mittaamisessa ja siten myös niiden raportoimisessa.*

Martti-veli oli vuokrannut ison lasiverantaisen huvilan lomaviikon ajaksi koko sukulais-seurueelle kesällä 1950. Vasemmalta keinussa istumassa Irma, äiti-Hilma, Martin anoppi Dora Abramovna, vieressään miehensä, tibiteika päässä. Takana seisomassa Martin toinen vaimo Rosie ja taloudenhoitajatar. Oikealla on istumassa Rosien poika Georgi hänen ensimmäisestä aviostaan, myöhemmin kuuluisa sydänkirurgi.

Huhtikuussa 1950 Leningradissa alkaneen ja lokakuussa päättyneen täydennyskurssin tyypillinen ryhmäkuva. Irma on kuvan keskellä kolmannessa rivissä ylhäältä. Hän oli edelleen Pohjansalo, vaikka jo oli Antti Kuprin kanssa rekisteröitynyt avioliittoon.

Taas kotiin Kontupohjaan

Segezhassa asuintalomme oli yhdeksänkerroksinen kolossi. Talon ensimmäisessä kerroksessa oli asuntomme kolmihuoneisessa huoneistossa. Siitä yksi huone oli aluksi äitiä ja minua varten. Sitten myös Antti tuli asumaan kansaamme. Keittiö oli yhteinen muiden asujien kanssa. Toisessa huoneessa asui inkeriläinen perhe, kolmannessa joku nuori sotilashenkilö vaimonsa kanssa. Asuntomme oli ihana, ja talo oli uusi. Ylempien kerrosten asukkaat huolimattomuuttaan tukkivat viemärin, laskiessaan sinne kaikkea sopimatonta. Kellarikerroksessa vielä oli putkessa hankala mutka, ja niin saimme ensimmäisessä kerroksessa kärsiä tilanteesta. Oi että sitä sotkua, kun ämpärillä tyhjensimme ylivaluvaa viemäriä ja WC:tä. Lopulta kellarin putki oikaistiin, ja siitäkin riesasta päästiin. Korjauksen ajaksi koko talosta piti katkaista vesi!

Kävimme Antin kanssa kumpikin töissä. Äitini oli kotona. Asuinhuoneemme oli aika iso. Pyykkinarulla roikkuvan ison peitteen avulla eristimme meille Antin kanssa oman nurkkauksen. Poikamme Sergei syntyi v. 1954 marraskuussa Segezhan sairaalassa. Se oli kaupungin toisessa laidassa, mukava paikka metsän siimeksessä. Äitiyslomaa oli kuukausi.

Kaupungin ulkopuolelle oli rakennettu ns. suomalaistaloja, joiden tarvikkeet oli tuotu Suomesta. Antin sisar asui yhdessä niistä. Perheen tytär lähti alkuvuodesta 1956 Inkerinmaalle, ja siitä vapautui asunto perheellemme. Isoin huone kolmihuoneisesta talosta tuli meidän käyttöömmek. Meillä oli nyt perunamaa, sika ja kanoja. Tapana oli entisaikaan, että keväisin lähdettiin maalle ostamaan jostain maatalosta sianporsas kasvatettavaksi. Siskon sikolättiin lisättiin karsina meidän siallemme.

Muuttovapaus saatiin vuoden 1956 alussa. Päätimme koko perhe (myös äitini) muuttaa syyskesällä 1956 Kontupohjaan. Tuttavankauppaa kyseltiin ensin asuinpaikkaa. Istuin pari tuntia junassa matkalla Kontupohjaan. Olin silloin viimeisilläni raskaana. Minulla oli päälläni Martin vaimon Rosien hankkima keltainen ruudukas takki. Ison mahani kanssa olin kuin huutomerkki! Tuttavan kanssa kävimme sitten kyselemässä asuntomahdollisuuksia.

Lopulta tuttavani lupasi etsiä omatoimisesti sopivan paikan, sillä minä en voinut jäädä odottamaan tuloksia. No, se tuttu jo pian ilmoittikin kirjeellä, että nyt olisi sopiva talo. Siitä oli muuttamassa eräs armenialainen perhe takaisin kotiseuduilleen. Hinnaksi sovittiin 10 000 ruplaa. Sillä sai sitten kaiken – ja lutikat

Irman ja Antin esikoinen Sergei kuvattuna perheen Segezhasista lähdön edellä. Lapsella on päällään Martti-veljen vaimon Rosien hankkima silkkipuku!

kaupanpäälle! Lähetin sähkeen Martti-veljelle ja ilmoitin talosta. Hän kohta tiedotti, että rahaa on tulossa. Antti lähti Kontupohjaan, jonne raha oli tullut tuttavien osoitteeseen.

Niin teimme kaupat. Martti antoi minulle talon hinnan, olinhan huolehtinut ja edelleen huolehdimme äidistä.

Antti tuli takaisin Kontupohjasta, ja heti

rupesimme pakkaamaan. Hän pyysi työpaikastaan eron. Irtsanomisaikaa ei tarvittu, koska oli kesäloma-aika. Kaikki tavarat pakattiin isoon konttiin – ja joka kippo ja kappo täyteen polttopuuta, klapeja! Lähdin sitten äidin ja poikamme kanssa junalla kohti Kontupohjan uutta kotiamme. Kontti joutui jatkamaan Petroskoihin, sillä sitä ei Kontupohjan asemalla voitu ottaa vastaan

Antti oli saanut heti uuden työpaikan puutavarakombinaatista, jossa tehtiin huonekaluja ja suksia. Antti pääsi sinne ilmastointia rakentamaan. Niin Antti saikin tilata työpaikastaan kuorma-auton, jolla tuotiin viikkoa myöhemmin kontti tavaroineen Kontupohjaan. Kontista sitten nostettiin tavarat suoraan kotipihalle. Eräällä naapurilla oli henkilöauto, vanha Mosse, jolla kuskattiin minut, äiti ja poika asemalta kotiin.

Sikaa varten oli tehty suuri laatikko, joka kulki tavaravaunussa, henkilöjunan perässä. Kanoja oli kymmenen sekä yksi kiukkuinen kukko. Tynnyrissä meillä oli suolattua sianrasvaa, valkosipulilla höystettyä – se kävi voista ja oli erinomaisen hyvää leivän kanssa. Siitä pitivät kaikki, lapset myös.

Siinä Kontupohjan talossamme oli pieni navettakin, ylisillä heinäparvi, katos polttopuita varten sekä ”puusee”. Perunaa viljelimme kahdellakin palstalla. Asuntomme oli hyvällä paikalla keskellä kaupunkia. Kaikki oli valmiina ja saimme hyvän alun yhteiselle elämällemme. Asuntomme oli lähellä nykyistä Proletarskaja-katua. Isäni oli aikanaan muurannut sinne koulun ja sairaalarakennuksia.

Armenialaisten meille myymä talo oli vanha, amerikansuomalaisten ennen sotia rakentama. Talo oli rakennettu niiden laatikoiden laudoista, joilla tuotiin Kombinaattiin isoja koneita esimerkiksi Wärtsilästä ym.. Taloa olivat käyttäneet jatkosodan miehityksen aikana suomalaiset, ja heidän jälkeensä siis armenialaisperhe.

Talo oli kurjassa kunnossa ja täynnä lutikoita. Siinä oli yksi iso huone kuin sali ja keittiö. Keittiössä oli syvennys hellalle. Osa talosta oli vielä rakenteilla, sillä

СВЕДЕНИЯ О ПОощРЕНИЯХ				И НАГРАЖДЕНИЯХ	
№ записи	Дата			Поощрения и награждения	На основании чего внесена запись (документ, его дата и номер)
	Год	Месяц	Число		
1	2			3	4
15	1953	15	11	Григорьевский е.и. общинный член	ф.д. 32 от 13/II-53г.
16	1955	VII	22	Удостоверение поощрения Ивановича поощр.	№ 186 от 21/VII-55г.
17	1956	III	1	Серебряная медаль 6 лет	ф.д. 3 от 20/III-1956г.
18	1956	VII	28	перевод в высший класс	ф.д. 3 от 28/VII-56г. 1956 - стр. 11

Sergei-pojan synnyttyä Irma ei mennyt heti työhön. Kombinaatin isännöisyys oli vaihtunut. Johtaja Peresetskij oli halunnut muonitukseen vaihtelua, käydä kaupaa valtion eteläosien kanssa, mutta se katsottiin rikolliseksi toiminnaksi suunnitelmataloudessa. Uusi päällikkö oli määräilevä ja omahyväinen, "silitti vastakarvaan" Irmaa, joka oli tottunut tasavertaiseen kohteluun. Irma pyysi lopputilin. Hänellä oli pieni lapsi, ja vanha äiti oli lähdössä leikkaukseen Moskovaan. Lain mukaan äiti oli vapautettava työstä, jos ei ole paikkaa mihin sijoittaa lapsi. Niin Irma jäi kotiin. – Yllä olevalle työkirjan sivulle on merkitty Irman työhistorian vakinaisen työsuhteen viimeinen vuosi 1956, juuri ennen kaksosten syntymää.

oli tulossa lisähuone. Siitä Antti teki myöhemmin kesähuoneen. Mustan peltisen muurin hän siihen muurasi. Seinäpaperit olivat talossa löystyneet. Ne revittiinkin pois ja poltettiin, samalla myrkytettiin lutikat. Suomalaiset pojat auttoivat Anttia asunnon remontoinnissa. Hella lämmitti myös seinäntakaisen huoneen. Nurkassa oli kiintonainen penkki, sen edessä pöytä. Siinä sitten rupesimme asumaan.

Käsistään kätevää Anttia pyydettiin usein tekemään avuksi pienempää ja suurempaa "haltuuraa", siis hän muurasi pimeästi muureja ja takoi kaikkea, jopa koristetaoksia. Saaduista rahoista ei ollut suurtakaan hyötyä perheellemme, sillä ne juotiin enimmäkseen pois työn valmistuttua teettäjän ja Antin kesken.

Irma ja Irman piha auringonkukkineen, Kontupohjassa 1960-luvulla.

Antti-isä laittamassa tyttöjen, Veran ja Ljuban kanssa riippukeinua Kontupohjassa "armenialaistalon" pihassa.

Kontupohja oli 1950 – 60-lukujen taitteessa kasvava kaupunki.

Kontupohjan asemarakennus.

Kontupohjan keskustaa n. vuonna 1960.

Vasemmalla takarivissä ensimmäisenä Enni Tarvainen. Taustalla Sortavalaa lokakuun alussa 1958.

Irma ja Antti ystävien seurassa. Pöydässä tyypillinen venäläis-karjalainen ylipursuava kattaus.

*Ystävien parissa vuonna 1974.
Edessä tyttäret muun nuorison
seurassa. Sergein kuolemasta
on pari vuotta.*

”Minä niin nautin!”

Armenialaisperheeltä ostettu talo tuli asuttavaan kuntoon noin viikossa. Antti sai tehtaalta rimoja ja pintoja, joista tehtiin kanoille aitaus. Poikamme Sergei oli oikein apumiehenä isälleen ja vasaroi alaosaa aidasta. Sergei oli myös aina ollut äidin kaveri. Sergei oppi puhumaan ennen kuin käveli. Hän ei alkuunkaan puhunut lapsenkieltä. Poika oli nyt vuoden ja 10 kuukauden ikäinen. Antti oli saanut luvan olla poissa työstä, kun tarve vaatisi.

Odotin toista lastamme. Kauhea maha minulla oli, kun olin aivan viimeisilläni. Lääkäri katseli minua huolestuneena vastaanotollaan. Hän vaati minua tulemaan sairaalaan. Lääkäri oli iso, nuori mies, ja jälleen yksi elämäni pelastusenkeli. Lääkäri otti minut erikoisen huomion kohteeksi. Menin sairaalaan kävellen, matkaa oli noin pari kilometriä. Oli ollut kauhea hoppu muuton kanssa. Ajattelin, että nyt saan levätä. Olin yksin huoneessa, oli lukemista, evästä ja juotavaa. Sairaalan huonekin oli vasta remontoitu. Minä niin nautin!

Olin tullut sairaalaan illansuussa, noin kuuden aikaan. Ja sitten parin tunnin kuluttua kuului yhtäkkiä pamaus! Kauhistus, mitä nyt tapahtui? Kaikki lämpeni, kastui! Ymmärsin, että lapsivesi oli tullut. Sängyn vieressä ei ollut soittovälinettä, mutta onneksi pöydällä oli lusikka ja sänky oli rautainen. Huutelini ”auttakaa, auttakaa” – ja viiden, kymmenen minuutin paukuttelun jälkeen viimein tuli kättilö. Kiukkuisena hän kysyi, että ”mikä tässä nyt on hätänä?”. Hän kauhistui kyllä, kun huomasi tilanteeni. En tuntenut vielä mitään tuskaa. Huusin, että ”se tulee, se tulee”, ja tahdoin nousta. No, minua lähdettiin siitä tyyräämään synnytyshuoneeseen. Jotenkin tulimme kävellen rakennuksen toiseen päähän, ja minut pantiin pöydälle.

Kahden tunnin päästä, noin kello 22, tuli sitten Vera – en kerinnyt edes tuskia tuntemaan. Lääkäri oli määrännyt ilmoittamaan hänelle, kun jotain alkaisi tapahtua. Tulossa oli siis kaksoset. Toinen ei ollut tullakseen millään. Lääkäri kiersi lakanasta köyden, painoi sydäneläni alle, sillä tavoin painoi lapsen ulospäin, niin että siitä saatiin ote. Identtiset kaksostytöt syntyivät 17.9.1956. Vajaata kuukautta aikaisemmin olimme muuttaneet Kontupohjaan.

Kun lapset oli saatu maailmaan, vuorossa ollut kättilö lähti kotiin. Oli tihkusateinen syyspäivä. Antti oli kaivamassa perunoita pellosta. Kun kättilö ohi mennessään huuteli, että saako onnitella isää kaksosten johdosta, Antti pudotti perunaämpärit käsistään ja romahti kauhusta maahan.

Irma kaksostyttöineen.

Irman identtiset kaksoset, Ljuba (vas.) ja Vera, "armenialaistalon" humaliston edessä.

Olin aivan nääntynyt, sillä verenvuoto ei tahtonut lakata. Pysyin kuitenkin tajuissani. Lääkäri oli huolissaan. Hän kävi itse huoneen oven taakse laverille vahtimaan, kun ei uskaltanut jättää minua toisten huomaan. Tämä oli taas onnekas kohtaaminen elämässäni – ehkä olin lääkärin kohdalla ensimmäinen tällainen tapaus. Olin löytänyt tien lääkärin sydämeen, ja hän halusi huolehtia loppuun asti tämän tapauksen.

Olin kurjassa kunnossa, ihan valkoinen, kulahtanut, loppuun uupunut. Selvisin seuraavaan aamuun.

Olin sairaalassa kaikkiaan 14 vuorokautta. Tein asiani sänkyyn alusastiaan. Aluksi hoipuun seinäni pitkin WC:hen. Siellä oli vaivainen pieni peili. En tuntenut siitä itseäni: kaksi mustaa silmää, muuten olin seinän värinen. Kuinka voi ihminen mennä tuon näköiseksi? Päätäni särki, ruoka ei maistunut, sillä ruoka haisi sairaalalle. Lopulta pyysin Antilta, että äitini laittaisi kaalia ja perunaa lihan kanssa, kotiruokaa teki mieli. Pääsin kotiin kun uusia synnyttäjiä oli tulossa.

Sairasauto vei kotiin päin, mutta lähelle ei voinut ajaa, kun maasto oli pehmeää, rapaista. Niin Antti kantoi toista kaksosista, minä toista. Oli aivan voimaton olo. Lautakäytävää pitkin kävelin, otin tukea talojen edessä olevista aidoista. Poikamme oli ollut kovin vaivalloinen äidilleni hoidettavaksi. Hän oli pitänyt hauskaa mummun kanssa, ja juossut ympäriinsä ruokakuppeineen ja rikkonutkin niitä monta. Äiti-Hilma ei ollut enää voimissaan.

Sitten oli pitkään raskasta aikaa. Tytöt tekivät kolttosia, eivät oppineet puhumaan oikealla lailla moneen vuoteen, vaan puhuivat toisilleen ”omaa kieltään” identtisten kaksosten tapaan.

Martti-veli Moskovassa

Noin 12-vuotiaista alkaen kaksostytöt viettivät kaikki loma-ajat Martti-veljen ja tämän vaimon Rosien luona Moskovassa. He tottuivat kulkemaan kaupungissa kaksin itsenäisesti. Tytöt ajelivat raitiovaunulla ja metrolla, kävivät museot, teatteri-esitykset, konsertit, uudenvuoden eli venäläisittäin joulujuhlan kuusella-kin Kremlissä. Rosie ja Martti hankkivat heille lippuja eri tilaisuuksiin. He pitivät kaksosia kuin ominaan.

Martti oli päässyt jo vuonna 1935 Moskovaan englanninkielisen, edelleen ilmestyvän The Moscow News -lehden palvelukseen. Sitä työtä hän sitten tekikin vielä sodan jälkeenkin.

Veli oli vaimoineen asunut ja työskennellyt 1960-luvulla monen vuoden ajan silloisessa Tshekkoslovakiassa, Prahassa, samoin englanninkielisessä toimituksessa. Kävin silloin heidän luonaan. Tuolta vierailulta on jäänyt mieleeni tavanomainen Lokakuun vallankumouksen kunniaksi marraskuun 7. päivänä vietetty juhla tanssiaisineen. Muistan kuinka hentoinen ranskalaistyttö ja isokokoinen afrikkalaismies tanssivat hurjaa rokkia. Se oli vallan uutta ja erikoista. Myös keski-eurooppalainen oluttupakulttuuri näytti ihastuttavalta. Martti ja Rosie kuljettivat minua eri paikoissa, joissa kussakin näytti vallitsevan oma tyyliensä. Juopuneita ei näkynyt missään! Martti kutsuttiin takaisin Moskovaan juuri ennen kuin Neuvostoliiton tankit vuonna 1968 vyöryivät Prahaan tukahduttamaan kansannousua.

Yhteisiä lapsia Martilla ja Rosiella ei ollut. Rosien poika Georgi hänen ensimmäisestä liitostaan asui Moskovassa osin juutalaisten isovanhempiensa, osin Martin ja äitinsä luona. Poika opiskeli lääkäriksi, erikoistueni lasten sydänkirurgiaan. Hän muutti perheineen vuonna 1989 Israeliin leskeytyneen äitinsä Rosien kanssa. Tel Avivissa ja Jerusalemissa Georgi sitten toimi alansa etevänä specialistina.

Martti-veljen kuoltua vuonna 1989 matkustimme hänen hautajaisiinsa Moskovaan. Uurna laskettiin hautaan, jossa oli jo Rosien vanhempien urnat. Rosie siis lähti poikansa Georgin ja miniänsä Ellan kanssa Israeliin, mutta pojan vaimon kanssa välit olivat kriittiset. Rosie sairastuikin pian ja joutui liikkumattomana makaamaan, mikä tuotti hänen tapaiselleen ihmiselle erityistä kärsimystä.

Moskovan vuosina Rosie oli usein turvautunut apuuni. Esimerkiksi jouduttuaan kerran suureen leikkaukseen, hän pyysi minua auttamaan viikoksi pariiksi. Leikkaus oli mennyt hyvin, mutta kotosalla potilas tarvitsi apua. Antti ei koskaan ennenkään ollut pidätellyt minua lähtemästä. Hän lupasi hoidella kotona karjan

ym., ja minä sain heti lähteä Moskovaan. Niin hoitelin jonkin aikaa Rosien kylvyt ja muut passaamiset. Taloudenhoitaja oli perheessä kyllä erikseen.

Rosie pyyteli minua myöhemmin Israelista käsin tulemaan käymään luonaan. Mutta Israeliin-menostani ei sitten tullut mitään. En ole Rosien kuolinpäivää enkä edes vuotta saanut tietää. Yhteydet ovat täysin katkenneet.

*Martti Pohjansalon/
Parkerin ensimmäinen
vaimo Paula. Martti oli
mennyt amerikansuoma-
laisen Paulan kanssa
naimisiin pian Petroskoi-
hin saavuttuaan 1930-
luvun alkupuolella.*

*Martti-veljen toinen
vaimo Rosie (Roza),
syntyään juutalainen
oli pianisti.
Rosien ensimmäinen
mies oli myös karkotettu
takaisin Amerikkaan
vuonna 1940. Myös
Rosiella oli amerikkalai-
nen passi.*

Siltana kulttuurien välillä

Olin ollut kotona Kontupohjassa lastemme ja äitini kanssa vuodesta 1956 vuoteen 1963. Ilman työtä en silti taatusti ollut, sitä riitti kotioloissa kyllä. Vastapäätäimme oli puoluekomitean toimisto, siellä sihteerinä toimi nuori, kaunis paikallinen karjalaisnainen, nimeltään Praskovja. Sukunimen Nylander hän oli saanut amerikansuomalaiselta mieheltään, joka kumminkin oli kuollut keuhkotautiin. Praskovja, kutsumanimeltään Panja, tuli keran meille kotiin käymään. Hän tiesi minun osaavan englantia. Hän alkoi patistaa minua töihin, ihmistä ei kuulemma ole kombinaatisa sille paikalle. Ajattelin itse, että olen ihan ruosteessa, enkä ollut halukas menemään.

Laina-mummu, äiti-Hilma ja Irma.

Mutta sitten meillä sattui käymään eräs Laina-mummu. Hänellä tilanteensa oli kurja. Laina oli myös Amerikasta tulleita, mutta hän oli poikansa kanssa päätynyt Viroon. Siellä poika oli mennyt naimisiin. Miniä ja anoppi eivät sietäneet ollenkaan toisiaan. Niin Laina-mummu tuli luokseni. Hän tunsu äitini, joka jo oli menettänyt muistiaan ja oli kunnoltaan huonontunut. Laina-mummu pyysi päästä minulle avuksi. Hän halusi vängällä tulla hoitamaan äitiäni ja lapsiamme. Ja oli hänellä totinen hätäkin, sillä nälkäänsä hän saisi meillä syömistä. Lainakin oli ollut Amerikoissa jollakulla miljonäärillä kokkina.

Laina-mummu siis kehoitti minua menemään töihin. Ja kun Panjakin yllytti, niin suostuin. Lapset olivat vuonna 1963 vielä aika pieniä, Sergei 9-vuotias, tytöt 7-vuotiaita kun lähdin kombinaattiin tulkiksi. Kombinaattiin asennettiin uusia ja nopeampia koneita. Nämä olivat valtavia, yli seitsenmetrisellä telalla varustettuja paperikoneita. Koneet olivat tehdashallin mittaisia. Asentajat tulivat Englannista, samoin sieltä enimmäkseen tulivat koneetkin. Firman nimi oli muistaakseni Black Clausson. Myös Suomesta tuli joitain osia, ainakin vesipumput. Sanasto oli perin juurin teknistä. Englantilaiset asennusmiehet olivat haltioissaan, kun löytyi joku, joka osasi heidän kieltään ja venättä yhtä hyvin. Työssäni tarvitsin lapsuuteni

koulukieltä, Kanadassa puhuttua englantia, jota käytin myös kirjeenvaihdossa Martti-veljen kanssa.

Kombinaattiin ei ollut suunniteltu paikkaa eikä palkkausta kääntäjälle. Niinpä olin työläisen vakanssilla ja palkalla, vaikka tein kääntäjän töitä. Heinäkuussa 1963 jäinkin vähäksi aikaa kotiin. Minua harmitti tavallisen työläisen palkka, vaikka tein vaativaa käännoistyötä. Syyskuun lopulla menin kumminkin takaisin kun rukoilivat tulemaan, ei ollut ketään englannintaitoista saatu tilalleni. Palkkani ei kuitenkaan nousut.

Homma oli melkoinen. Eihän tekninen paperintuotantoprosessin termistö ollut noin vain hallinnassani. Niinpä tein itselleni suorastaan prosessiteknikan sanakirjan. Kirjasen sivuilla oli joka vaiheen, koneenosan ja toiminnon ym. nimitys englanniksi ja vieressä vastine venäjäksi.

"Sanakirjani" on edelleen tallella. Se on pienen virsikirjan kokoinen täynnä termien selityksiä. Kirjanen oli aina mukana. Siihen kirjoitin käsittelyssä olevan osan nimen englanniksi englantilaisen asentajan sanelun mukaan.

► *"Sanakirjassa" on Irman kauniilla, pikkiriikkisellä käsialallaan täytettyjä lehtiä 19, eli sivuja on siis noin 36. Joka sivulla on keskimäärin 12 termiä selityksineen. Eli kirjassa on reilusti yli 300 tekniikan erikoistermiä kahdella, paikoin kolmellakin kielellä.*

Asentajien käytössä oli kokonainen hotellin osasto, ja myös keittäjille piti joskus tulkata asioita. Englantilaiset esimerkiksi vaativat paljon paistettua sipulia. Venäläiset käyttävät toki paljon sipulia, mutta he syövät sitä enimmäkseen raakana. Asentajat olivat kotoisin eri puolilta Englantia, ja heidän murteensa erosivat niin paljon toisistaan, että hekin tarvitsivat melkein tulkkia keskenään. Asentajat ihmettelivät kieltäni – mistä minä olin niin selvää englantia oppinut. Selitin, että syntymämaastani Kanadasta. Heidän mielestään kanadalaiset puhuvat selkeämmin englantia kuin amerikkalaiset.

Yksi punatukkainen, Rediksi nimitetty automaattiasentaja oli sosiaalinen tyyppi. Hän piti seurata laboratorion naispuolisen päällikön kanssa. Jouduin olemaan heidän välillään vähän kuin "amorina". Niihin aikoihin ei saanut olla ollenkaan vapaasti tekemisissä paikallisten kanssa. Asentajat kävivät kylläkin Kulttuuritalolla tansseissa. Rokin soittamiselle pantiin kieltö, sillä se ei kuulunut neuvostosivistykseen. Kielto oli englantilaisten mielestä kovin ikävä juttu, ja he harmistuivat siitä. Yritin sovittelua, koetin selittää kulttuurieroja ja menneen ajan puutteellisia oloja.

Irma (vas.) paperikombinaatin konttorissa Kontupohjassa v. 1963. Oikealla istuu johtajan sihteeri.

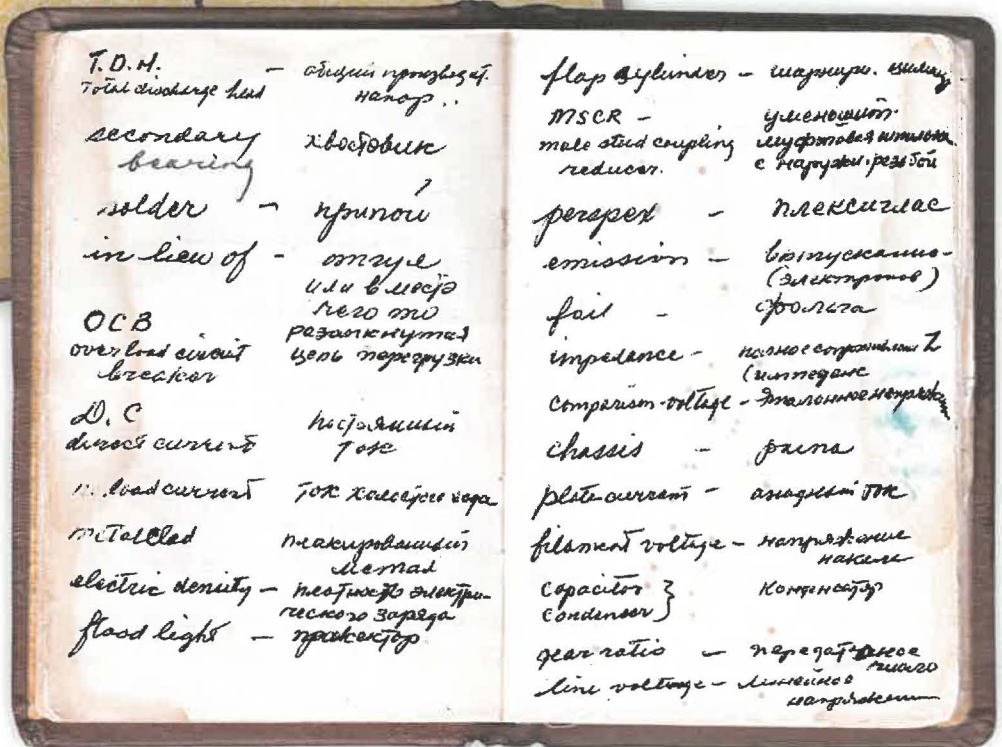
NKVD:n miehet kävivät puhuttamassa minua. He kyselivät, mitä vieraat puhuivat. Minä vastasin, ettei niillä ole aikaa ainakaan politiikkaa puhua. Eikä tosiasiaassa ollutkaan. Englantilaiset ihmettelivät vain paikallisten ihmisten tietojen vähäisyyttä ulkomaailmasta. Aikaa ei juuri ollut sen tuttavallisempiin keskusteluihin, mutta lomille lähtiessään asentajat kyllä juttelivat lapsistaan ja perheistään. He olivat enimmäkseen nuorta väkeä.

Olin kiitollinen asentajille, kun he neuvoivat sanastossa. Työporukka oli kuin yhtä perhettä. Työpäivän alussa pidettiin palaveri, jossa olivat kaikki mukana johtajasta alkaen. Minä olin ainoa nainen. Keskusteltiin, mitä on tehty ja mitä tehdään. Englantilainen sähköinsinööri vastasi koneen toiminnasta. Hän ei tupakoinut, vaan pureskeli Wrigley-merkkistä purukumia. Minäkin sain maistaa purukumia. Joulun ja pääsiäislomiltaan asentajat toivat lapsillemme lahjaksi englantilaisia lakritsikonvehteja. Niitä on kaupassa vieläkin. Kirjoja he myös toimittivat minulle. Sain myös uutuuksia, vaikka se oli kielletty hedelmä sikäläisittäin. Mutta kieleni pysyi ja kehittyi.

Tehdassalin keskellä oli konttorihuone, jonka hyllyillä oli piirustuksia. Asentaja ja minua varten oli pöytiä. Kun minua ei tarvittu, pöytälaatikossani oli jokin asentajilta saamani englanninkielinen romaani, jota luin sitten välillä. Kun jokin kone pantiin käymään, niin olin siinä mukana kääntämässä. Yölläkin joskus tultiin autolla hakemaan tehtaalle, kun oli tullut jokin "avari", ja tarvittiin tulkkaajaa.

Irman "sanakirjan" nimiölehti.

Irma kirjoitti laitteiden ja niiden toimintaan liittyvien vaiheiden selityksiä pikku kirjaansa kombinaatin tehdashalleissa, koneiden välissä, kaikessa kiireessä, tavallisimmin englannista venäjään. Myöhemmin käännöksiä oli myös suomesta englanniksi.

Vuonna 1966 siirryin ekonomistiksi. Asennustöissä ei enää minun apuani tarvittu. Kirjallisia käännöksiä silti tein papereista, kirjeistä ja muista dokumenteista. Vuonna 1970 olin edelleen ekonomisti, ja 9.5.1974 jäin eläkkeelle. Naisten eläkeikä oli Neuvostoliitossa 55 ja miesten 60 vuotta. Aloin siis nauttia koko työuralta keskimäärin ansaitsemastani palkasta laskettua eläkettä. Vuosittain sai tehdä kaksi kuukautta työtä täydellä palkalla, ja eläke tuli täysimääräisenä siltäkin ajalta.

Irman eläintarha

Kun kesällä 1963 muutaman vuoden kotona olon jälkeen menin käännöstöihin Paperikombinaattiin, meillä oli lehmä. Se piti ennen työpäivän alkua lypsää ja panna sitten karjaan. Kivenheiton päässä meistä korkealla mäellä oli karjan kokoamispaikka. Jopa sata lehmää kerääntyi sinne paimenen hoiviin yhteiselle metsälaitumelle vietäväksi. Saimme noin seitsemän kilometrin päästä kaupungin ulkopuolelta pienen Voiozeron Voijärven rannalta niityn lehmälle rehun hankkimista varten. Lampi oli keskellä metsää, ja sen ranta kasvoi vesiheinää sekä kaislaa. Heinä saatiin luvalla niittää talvivaraksi. Siitä koottiin järven äärelle suova, josta sitten talvella haettiin syötävää lehmälle. Hakeminen onnistui yleensä vasta kun pehmeäpohjainen polku talven tultua jäätyn ja kantoi hevosen rekineen.

Panja (Praskovja Nylander) neuvoi kuljetusavuksi mustalaisen, joka oli oikein mukava ja seurallinen mies. Melkein koko suova saatiinkin rekeen. Perillä purettiin pala talon edessä olevaa aitaa pois, jotta pääsimme tyhjentämään suovan reestä navetalle. Sisällä tietysti Laina-mummu oli kattanut pöydän, oli puoli litraa votkaakin apumiehelle. Mies kysyi jotain peittoa hevoselle, ettei se hiestyneenä vilustuisi. Niin tarjosin lattialta pitkän maton hevosen loimeksi. Mies lähti syötyään, juotuaan ja maksun saatuaan. Vasta hänen mentyään huomasin, että mattomme lähti mukana!

Syksy oli ollut sään puolesta hankala, sillä vetinen maa jäätyn vasta joskus uuden vuoden paikkeilla. Kävin tyhjän patjanpäällisen kanssa hakemassa heinää suovasta. Tamppasin patjankuoren niin täyteen kuin vain sain. Mukanani oli vedettävä, jalaksellinen kelkka. Aloin sillä kiskoa kuormaa kotiin päin. Oli se raskasta. Itkin, hikoilin ja vedin. Sain heinät kotiin ja lehmä pelastui. Sitten vasta antoi pakkasen.

Kaikki työt piti yksin tehdä, sillä Antti oli pitkään sairaalassa. Iskias vaivasi häntä pahoin vuosikautia. Vaivaa hoidettiin väärinkin. Avun hän sai vasta Sotshista, kun Antti uiskenteli siellä terveyslähteissä. Laina-mummusta oli tukeaa minulla. Fyysistä ja henkistä rasitusta oli kyllin.

Lehmä oli sitten hävitettävä, kun emme saaneet enää pitää heinämaatamme. Söimme lehmän pois. Laina-mummo opetti tekemään lihasäilykkeitä lasipurkkeihin. Purkkeja keitettiin neljä tuntia pyykkipadan pohjalla. Koko lehmä syötiin verrattoman hyvinä säilykkeinä.

► *Kyseessä oli ilmeisesti ennen pakasteiden aikaa paljon käytetty säilömismenetelmä, joka tunnetaan umpioimisena tai "reksaamisena".*

Lehmän jälkeen otettiin kaksi vuolta, kuttuja. Toinen niistä oli pikimusta, teräväsarvinen ja luonteeltaan pirullinen. Koululapset olivat sitä entisellä omistajalla hännänneet. Se oli oppinut kieroksi. Kutun nimi oli Martta.

Toinen vuohista oli harmaa, sarveton ja kiltti. Sen maito oli ihanaa, sen sijaan Martan maito oli samanlaista kuin se itse, kitkerää. Mutta harmaan kutun vuoniminen ei onnistunut, se vahingoittui, ja se oli pakko teurastaa. Sitten jäi vain Martta. Kerran erään mummun kanssa juttelimme – ja huomaamatta Martta pökkäsi mummua reiteen. Jalkaan tuli iso mustelma. Itse osasin sitä varoa. Martta oli aina paaluun sidottuna liekaketjussa.

Vuohien ruuaksi kuljettelin käärön oksia kerpuiksi. Lapset myös taittelivat lähimetsästä oksia ruoaksi elikolle. Jo Segezhassa meillä oli ollut vuohi, joka sai vuonan. Se tuotiin sisään. Meillä oli silloin myös täysin musta pikkukissa. Kerran huvittelimme eläinten kanssa. Panimme pikkukissan vuonan selkään ja nauroimme, kun se pysyi kuin jockey vuonan selässä.

Kerran olin leipomassa keittiössä, ja vuona juoksenteli käytävässä huoneistomme kolmen asunnon sivulla. Kun pistäydyin hetkeksi muualla, näin palatesani, kuinka vuona seisoi leipomalaudalla hämmästyneen näköisenä. Vuohet ovat etevä kiipeilemään.

Syksymmällä kanat laskettiin vapaaksi tarhaan, kun ei tarvinnut enää varoa juurikkaita ja muita. Kukko oli kauhean kiukkuinen, valkoinen, kuten kanatkin. Verrannan alle oli jäänyt loppuja armenialaismiehen maalarintarpeita. Säkinpohjassa oli sineä jauheena ja ämpärissä uunien maalaamiseen käytettyä mustaa maalia. Pahvi oli kaiken peittona. Kukko tietysti meni isännöimään, katsomaan, mitä siellä on. Kukko putosikin ämpäriin ja sen jalat olivat maalista kiiltävän mustat kuin sotilassaappaat! Kukko asteli kanojen luo, mutta kanat juoksivat karkuun! Kukko oli ihmeissään.

Joskus 1960-luvun alussa koiranarttu sai maitokuumeen. Antti joutui tappamaan sen. Koiralta jäi pentuja, joista yksi otettiin itselle. Pentu oli kuin märkä rotanpoikanen. Panin pumpulia ja joitain räsyjä kenkälaatikkoon. Niitä piti vaihtaa monta kertaa päivässä. Otin pieniä kumikorkkisia penisilliinipulloja, ja laitoin niihin vuohenmaitoa, tipan sokeria ja toisen puolen vettä. Lämmitin vadin pohjassa veden ja siinä sain pullot lämpimiksi. Näin syötin pentua. Koiranpentu alkoikin kukoistaa ja kasvaa. Kun se pantiin linoleumilattialla kävelyä harjoittelemaan, se liukasteli, ja taas autettiin ylös. Säilykepurkista keksin sille toiletin. Kyttäsin, milloin jotain tulee. Pentu oppi odottamaan, ja siihen liris! Keväällä koiralle tehtiin oma pieni mökki. Yöllä se sai olla sisällä. Koiran nimeksi tuli Rex.

Ystäväseurassa. Taustalla Nikojärvi.

Sitten talomme piti hävittää, ja jouduimme muuttamaan kaupungille. Koira otettiin mukaan. Se ei tottunut uuteen ympäristöön. Rex pantiin ketjuun pihalle, käytävän syrjässä oli sen mökki. Koira näyttikin tottuvan. Sitten poika Sergei kertoi, että tuttavalla oli omakotitalo – ja sinne koiramme annettiin. Unohdimme sitten koko koiran. Kerran kuulin, että ovea raavittiin. Tytöt ulkoa huusivat, että laskisin sisään, kun Rekku on tullut. Koira aivan itki ja vinkui, ja niin hellyin. Selitin sille tapoja, ja oppihan se taas talon tavat.

Koira piti lain mukaan tarkastaa, viedä eläinlääkärille sitä varten. Tytöt olivat sitä kuljettamassa, mutta matkan varrelle osui iso koiralauma, ja Rekku reuhtoi itsensä irti, ja meni mukaan toisten joukkoon. Juuri silloin tuli kuorma-auto ja ajoi sen yli. Tytöt tulivat itkien kotiin, raato kelkassa. Menin ja hautasin koiran kadun toisella puolella olleelle kentälle. Nykyisin siinä on suihkulähde kuin koiran muistomerkkinä.

Portailla pikkukoira, jonka Sergei kantoi pentuna repussa sisarilleen lahjaksi näiden 14-vuotispäivänä.

Kuprin perheen Kontupohjan-koti vuosina 1956 – 1966. Kuvassa näkyvässä kaivossa oli aluksi kirkas, hyvä vesi. Suoni tukkeutui myöhemmin, ja vesi jouduttiin hakemaan vesipostista. Oikealla portaalla laikakoira Rex, jonka Irma hoiteli emän kuoltua elämään kuin pikkuvauvan.

Taikuutta avuksi

Meillä asui Kontupohjan talomme naapurissa oikea noita. Hän oli pelottavan näköinen, kuin joku halloween-olento. Isokokoinen nainen oli melkein aina humalassa. Mutta auttavainen ihminen hän oli. Antti oli kerran varomattomasti nostanut jotain, ja sai siitä jonkinmoisen sisusvian. Menin naapurin luo puhumaan asiasta. Antti meni sitten parantajaämmän luo. Tämä lupasikin parantaa. Nainen hieroi ja neuvoi, ettei saa nostaa nyt mitään. Hän ilmoitti tulevansa seuraavana päivänä.

Noita tulikin purkin kanssa, imi purkista ilman ja pani purkin Antin navan päälle. Hän sanoi, että ”napa on poissa sijoiltaan”, ja varoitti vielä rasittamasta heti. Vaiva parani. Jos jollekin tuli paise, niin sama nainen osasi parantaa sen itse tehdyllä salvalla. Maksun noita otti viinana.

Kerran menin ostamaan meille lehmää. Se oli jo vanha lehmä, tiineenä, ja hinta oli 4000 ruplaa. Noitanaapuri tuli mukaan lehmänostomatkalle. Hän tarkasti lehmän ja navetankin. En tiedä, mitä noita lehmälle teki, mutta heti eläin tuli mukaani. Meihin lehmä tottui heti, eikä se koskaan yrittänyt takaisin entiseen navettaansa. Illalla, kun paimen oli tuonut lehmät yhteiseltä metsälaitumelta, menin hakemaan omaamme. Otin leivänpalan kouraani, kuljin lehmän edellä kädet selän takana, leipäpala sormissa. Lehmä tuli kuin koira kiltisti perässä kotiin.

Vasta synnyttäneelle naiselle joskus sattuvaan rintatulehdukseen opin pätevän keinon: pitää sivellä kananmunanvalkuaisella kauttaaltaan yli rinnan, niin että jää kalvo ihon pintaan. Se vie tulehduksen, keino on koettu. Segezhasssa tirehtööri Morozovin juutalaiselle vaimolle ei tiedetty tätä keinoa neuvoa, ja niin hän ei voinut imettää. Järjestin silloin Mannerin mummon lasta ruokkimaan ja hoitamaan, kuten olen jo kertonut.

Erään tyttökaverini (Enni Tarvaisen) ystävä, sortavalalainen lastenlääkäri neuvoi, miten saa lapsen lenkosäät suoriksi. Lämpimään suolakylpyyn vain erityisessä ämpärissä, jollaisen Antti teki Veraa varten. Keino autoikin pian.

Poikamme Sergei

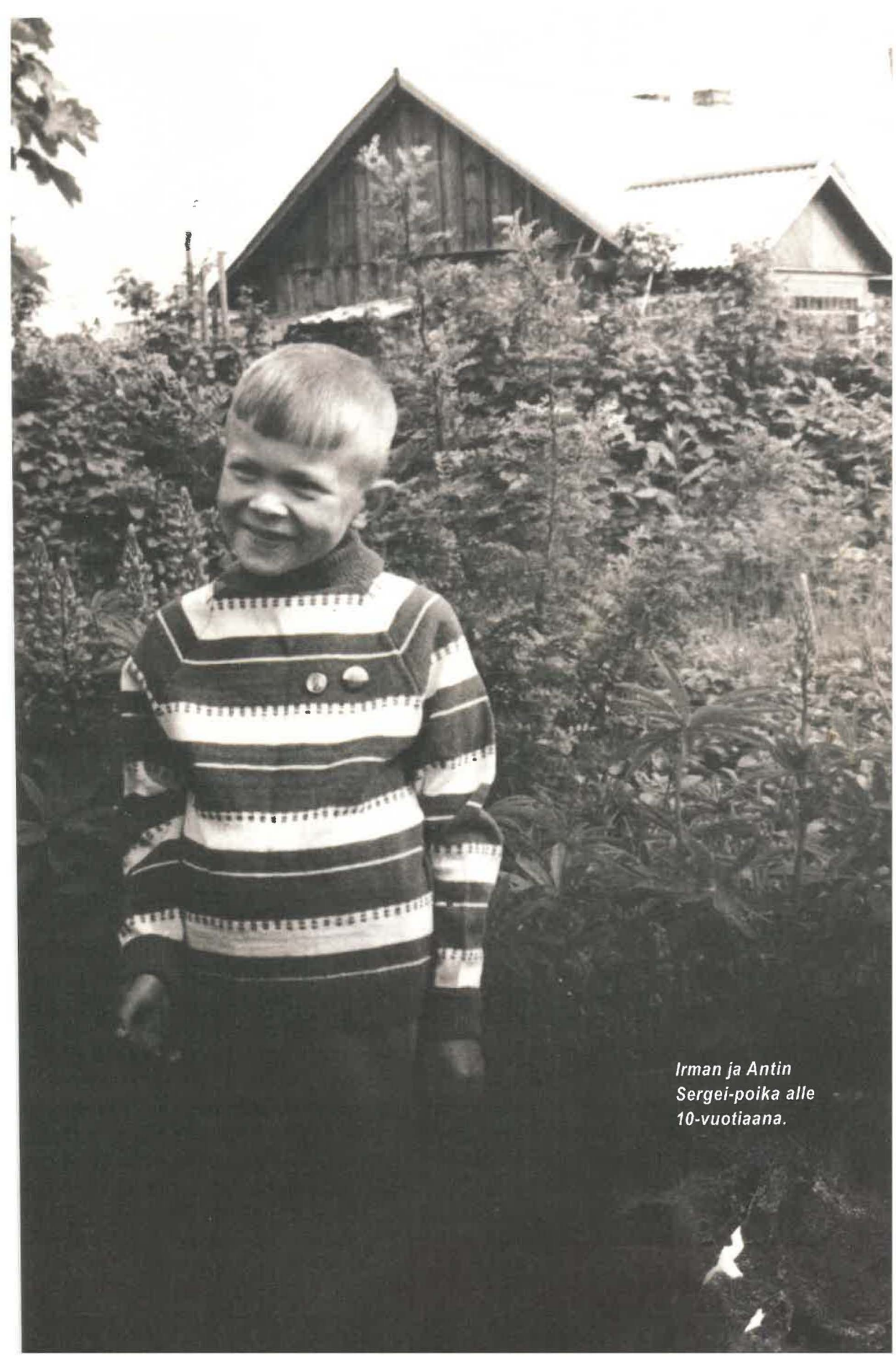
Heinäkuussa 1972 Sergei-poikamme oli 17-vuotias. Marraskuussa hän olisi täyttänyt 18 vuotta. Poika oli lähdössä tansseihin, treffit oli tehty tyttöystävän kanssa. Petroskoissa opiskelemissa ollut kaveri tuli kuitenkin illalla myöhään käymään. Hän ei halunnut lähteä tansseihin, vaan tahtoi, että he lähtisivät kokeilemaan Sergein uutta moottoripyörää. Sergei oli mennyt heti töihin koulun lopettamisen jälkeen. Hän oli ollut Antillakin opissa. Sergei oli maksanut palkoistaan puolet kotiin, puolet hän oli jättänyt itselleen moottoripyörän ostoa varten. Pyörä oli vähän käytetty, sen entinen omistaja ja myyjä oli miliisi, joten osto tuntui turvalliselta.

Petroskoihin päin tie oli mutkaista ja huonokuntoista. Vastaan ajoi tienkäännteessä iso traileri, kuljettaja osoittautui olleen humalassa, kuormana mursketta. Tapahtui törmäys. Molemmat pojat menehtyivät, toveri heti, Sergei myöhemmin sairaalassa.

Olin itse matkalla Moskovasta Latviaan lepokotiin veljeni ja hänen vaimonsa kanssa. Tytöt lähettivät sähkösanoman perheemme riikalaiselle ystävälle, amerikansuomalaisia hänkin. Olimme juuri silloin hänen luonaan. Martti pani minut Riiasta Leningradin junaan, sähkösanoma oli todisteena hätätilanteesta, niin että sain lipun. Olin turtana tuskasta. Lippu piti näyttää ja leimauttaa Leningradissa asemalla. Panin lipun laukkuuni, mutta kapsäkki jäi kassalle. Jäin odottamaan junaan eteenpäin, kunnes yhtäkkiä huomasin, että kapsäkki puuttui. Ryntäsin takaisin kassalle hakemaan sitä. Matkalaukkuni olikin, ihme kyllä, tallella kassaluukun alla. Puolenpäivän jälkeen olin Kontupohjassa. Vastassa olivat tytöt ja pari ystävämmöä. Olin ajatellut, että jos vain tytöt ovat vastassa, on jotain toivoa. Jos joku muu on mukana, ei ole mitään toivoa. Koko perheemme oli sokissa, niin Antti kuin tyttäretkin.

Tapana oli panna vainajalle arkkuun uudet vaatteet. Piti ostaa kaikki uutta, koska pojan puku oli mennyt onnettomuudessa pilalle. Asuimme silloin kaupungissa, Proletarskajalla numero 6:ssa, talon neljännessä kerroksessa. Oli kauhea helle, ovet ja ikkunat pidettiin auki. Ihmiset vaelsivat hyvästelemässä vainajaa koko yön kuin suurta herraa. Arkku oli tavan mukaan avoin.

Minulla ei ollut hetkeäkään aikaa istua ja surra yksin. Se oli julkista suremista, en huutanut, en itkenyt. Kuumuus oli hirveä, metsäpalojen ja turpeen kitkerä savu haisi kaupungilla, suot paloivat Moskovan suunnalla. Vastapäätä sijaitsevassa

*Irman ja Antin
Sergei-poika alle
10-vuotiaana.*

*Antin sisar
miehineen ja
pariskunta
Kupri esikoisineen.*

ravintolassa pidettiin muistopäivällinen. Kolme – neljä päivää oli valvojaisten ja hautaan saattamisen välillä.

Antti oli surusta aivan hulluna. Pelkäsin, että hän menee ja tappaa sen trailerin kuljettajan. Tämä olisi halunnut maksaa joitain kuluja, mutta Antti ei suvainnut – ”en myy poikaani rahasta”. Hän oli tilannut arkun työpaikaltaan puunjalostustehtaalta. Käsistään käteväenä ja taitavana seppänä hän sitten takoi hautakoristeen poikaansa varten, kukkakiehkuroita kuvan ympärille venäläiseen tapaan. Anttihan teki pellistä mitä vain.

Viisi vuotta kesti ennen kuin tulin normaaliksi. Toimin kuin automaatti. Työssä ymmärsivät, ei ollut enää kääntämistöitä, olin ekonomisti. Koko loppukesän se pikkukoira (jonka Sergei oli ostanut tytöille 14-vuotissyntymäpäiväksi ja tuonut selkärepussa 60 kilometrin päästä) piti minulle seuraa. Menin Nikojärven taakse. Siellä oli vanha sauna, jonka Antti oli saanut korjattavakseen, ja tehnyt siitä yksihuoneisen kesämökin. Makasin uimapuvussa kädet vedessä järveen vievillä lankuilla. Koira makasi vieressä. Se oli kuin henkinen tuki ja lohduttaja. Itkin koiran seurassa, se lipaisi kättä ja ymmärsi. Kukaan ei tullut häiritsemään.

Niin olin eristyneenä viisi vuotta. Kun se täyttyi, aloin yhtäkkiä elää taas, aloin reagoida ympäristöön. Haudalla ihmiset olivat ihmetelleet, että kyllä on sillä sisua, ei edes itke. Mutta olin kuin kelo, eloton. Ja uusi Nikojärvi olisi niistä kyynelistä tullut. Sergeillä olisi juuri ollut edessä armeijaan meno. Se olisi ollut kaksi vuotta jalkaväessä, aselajista riippuen enemmänkin.

*Sergei takarivissä neljän-
tenä oikealta 8. luokan
luokkakuvassa. Hän ehti
olla työssä isänsä
Antin oppipoikana koulun
jälkeen, kunnes menehtyi
moottoripyöräonnetto-
muudessa 17-vuotiaana
heinäkuussa 1972.*

*Oikealla ylhäällä:
Molemmat moottoripyöräonnettomuuden uhrin
haudattiin samalla kertaa.
Tavan mukaan ystävät kantavat olkapäillään
vainajaa avoimessa arkussa, sen kantaa
kannetaan samalla tavalla edellä.*

*Oikealla keskellä:
Paikallisen tavan mukaan haudalle sijoitetaan penkki,
tässä myös pöytä, vainajan muistelijoita varten.
Tapana on myös juoda malja edesmenneen muistoksi.*

*Oikealla alhaalla:
"Kupri Sergei Andrejevitsh 1954 – 1972."
Peltiseppä Antti Kupri takoi poikansa haudalle
kauniin kukkakoristeen kuvan ympärille.*

Kuinka sitten kävikään

Irma Kuprin ja hänen perheensä muutto Suomeen osui historialliseen murroskohtaan, kun Neuvostoliitto valtiona alkoi hajota 1980-luvun loppupuolella. Mihail Gorbatschovin glasnost ja perestroika vauhdittivat NL:n rapautumiskehitystä. Vuonna 1990 Suomen presidentti Mauno Koivisto antoi lausunnon, jonka perusteella inkerinsuomalaisilla oli paluumuuttajina oikeus tulla takaisin Suomeen.

Kaikkien Kuprin perheeseen kuuluvien muuttoon ei Koiviston lausunnolla ollut ratkaisevaa merkitystä. Irman lasten muuttopäätökset syntyivät täysin henkilökohtaiselta perustalta, jonka kaltaisia oli 1970-80-luvuilla paljonkin. Ennen internetin aikaa suhteiden solmiamisessa antoi apua sanomalehti. Vuodenvaihteen 1990-91 tienoilla karvialainen maanviljelijä Aarre Välimäki lähetti Kontupohjassa ilmestyvään Karjalan Sanomat -lehteen ilmoituksen, jossa hän kertoi etsivänsä suomen kieltä taitavaa kumppania tositarkoituksella. Lapsikin saisi olla, se ei olisi este. Irma Kuprin kaksostyttäristä toinen, Ljuba eli Lempi, kuten häntä Suomessa kutsutaan, huomasi ilmoituksen ja pyysi äitiään Irmaa kirjoittamaan hänen avukseen vastauksen Aarre Välimäelle. Ljuba ei ollut tottunut suomen kieltä kirjallisesti käyttämään, vaikka puhekieli häneltä sujuikin.

Suhde alkoi kehittyä tästä nopeasti. Helmikuun 23. päivänä 1991 Aarre tuli Kontupohjaan käymään ja tutustumaan tulevaan vaimoonsa ja tämän perheeseen. Lempillä oli edellisestä liitosta kouluikäinen Sergei-poika. Noihin aikoihin 1990-luvun alussa NL:n puolelta matkaan lähtijällä piti olla kutsu Suomeen. Aarre siis kutsui toukokuussa 1991 Ljuban poikineen luokseen, ja jo 14.9.1991 pidettiin kirkkohäät Karviassa. Samaan aikaan Aarre Välimäen sisar Pirkko Välimäki ja hänen silloinen miehensä Jarmo Laikkola toimittivat Irman toiselle kaksostyttärelle Veralle ja hänen miehelleen Vladimir Vakulinille työkutsun saapua työskentelemään heidän perunanjalostusfirmaansa. Niin Vakulinin perhe, johon kuuluivat 14-vuotias poika Denis ja tämän pikkusisar Viktoria, tuli Karviaan Lempin muuton yhteydessä. Tarkkaan ottaen Vera ja Vova lapsineen saapuivat Karviaan 16.12.1991. Kaksihuoneinen vuokra-asunto Karvian keskustan rivitalossa odotti heitä valmiina. Pirkko Välimäki oli ajanut asioita vauhdilla.

Irma ja Antti Kupri muuttivat sitten keväällä 1992. He saapuivat Kontupohjasta Suomeen ja Karviaan pääsiäispäivänä Veeran miehen Vovan autolla ja peräkäräryllä. Heille hankittiin paluumuuttajan paperit. Kun viisumia haettiin Petroskoista, Vova tuli mukaan. Hän kertoi suomalaisille virkailijalle Irman tyttären olevan

Suomessa naimisissa, ja tämän sekä väyn nyt kutsuvan vanhempia luokseen. Miksi siis annettaisiin lupa vain 1 – 2 kuukaudeksi? Virkailija antoiikin heti kahden vuoden oleskeluluvan. Sitä jatkettiin sitten Suomen puolella lähetystössä. Venäjän kansalaisuus ja passi jäivät kyllä voimaan. Ne pitää määräväleillä uudistaa.

Suomen kansalaisuuden saaminen oli luku sinänsä. Irmalla oli jo entisestään Kanadan ja Venäjän kansalaisuudet. Suomen kansalaisuutta ei tuohon aikaan saanut, jos oli entisestään toisen maan kansalainen. Sitten laki kaksoiskansalaisuudesta astui Suomessa voimaan. Irman olisi ollut juuri huomispäivänä uudistettava passinsa. Mutta kun laki uudistui sopivasti, Suomen passi ja kansalaisuus tulivat heti. Tyttärillä Veralla ja Ljuballa on vakituinen oleskelulupa ja edelleen Venäjän kansalaisuus. He eivät ole tulleet hakeneeksi Suomen kansalaisuutta.

Antti Kupri kuoli kesällä 1996. Lempin avioliitto hajosi. Virallinen ero astui voimaan helmikuussa 1997. Pariskunnalle oli syntynyt tytär Hilma vuonna 1993. Veran mies Vova kuoli vuonna 2006. Elämänehdot muuttuivat.

Lempin poika edellisestä liitosta eli Sergei Kupri kävi koulun Karviassa, ja hän työskentelee rekan-kuljettajana. Hänellä on pikku tytär, joka asuu äitinsä luona, mutta on parin viikon välein isänsä hoteissa. Sergeillä on asunto naapurikunnassa Jalasjärvellä, mutta hän oleskelee paljon myös Karviassa, nyttemmin yhdessä kolmestaan asuvien leskeytyneiden Irman ja Veran sekä äiti-Lempin luona.

Lempin/Ljuban ja Aarre Välimäen yhteinen tytär Hilma on nykyään Helsingissä asuva abiturientti. Hän on myös etevä viulisti. Tyttö sai nimensä isoisänsä eli Irman äidin mukaan. Hän on toteuttanut myös vanhemman Hilman haaveen tulla soittajaksi.

Veran lapset Denis ja Viktoria asuvat ja työskentelevät Helsingissä. Denis osoitti jo lähes ummikkona suomalaiselle yläasteelle Karviaan jouduttuaan erinomaista oppimiskykyä, sitkeyttä ja lahjakkuutta. Hän on menestynyt työelämässä hyvin. Samoin Viktoria-sisar on löytänyt paikkansa työelämässä. Täysin kaksikielisenä hän on veljensä lailla saanut hoitaakseen tehtäviä, joissa venäjän kielen taito on erityisansio. Serkkuset Viktoria ja Hilma asuvat yhdessä

Irma Kuprin terveys on viime aikoina pyrkinyt rakoilemaan. Liikkuminen on jo vaivalloista, ja infarkti pelästytti sekä hänet itsensä että tyttäret. Elämänpiiri on käymässä kovin suppeaksi henkilölle, joka on elämässään paljon matkustellut ja aivan viime aikoihin asti hyödyntänyt mm. kielitaitoaan tuttaviansa avuksi.

Rikaisempi vierailu Suomeen

Ensi kertaa Irma Kupri kävi vanhempiansa alkuperäisessä kotimaassa Suomessa vuonna 1977, kolmisen vuotta eläkkeelle jäämisensä jälkeen. Hän oli matkalla yhdessä veljensä kanssa. Heidän Heikki-enonsa kuudesta tyttärestä vanhin, Tuulikki Helismaa, lähetti tuolloin molemmille kutsun, ja niin Martti tuli Moskovasta ja Irma Leningradista. Sisarukset oleskelivat serkku-Tuulikin luona Helsingin Puistolassa kokonaisen kuukauden ja matkustelivat pitkin maatamme.

Kun Irma palasi Kontupohjaan, työtoverit ja tuttavat kyselivät tietenkin, minkälaista siellä Suomessa oli. "Ihanaa oli, kaunista ja puhdasta, mutta en minä vaihtaisi. Meillä on monet asiat hyvin!" vastasi Irma. Kun kyselijät ihmettelivät moista mielipidettä, Irma selitti rakastavansa Kontupohjaa. Hänhän oli kasvanut siellä, käynyt koulunsa, elänyt ja kärsinytkin, se oli hänelle rakas paikka.

Kun Irma ennen matkaa oli hakenut viisumia, passiosastolla oli varoiteltu, ettei sovi Suomessa sitten kotimaan oloja moittia eikä mitään salaisuuksia (!) sovi puhua... "En panetellut, kehuin, missä oli kehuttavaa", totesi Irma myöhemmin.

Presidentti Koiviston lupaus paluumuuton mahdollisuudesta inkeriläisille ei aiheuttanut mitään muuttoaaltoa ainakaan Kontupohjasta. Kuprin perhe muutti aluksi siis puhtaasti henkilösyistä. Ilman niitä Irma ei omien sanojensa mukaan olisi lähtenytkään.

"Kontupohjaan on usein ikävä", toteaa Irma nyt. Köyhä aika oli ohi 1990-luvun koittaessa. Elämä alkoi oli hyvällä mallilla: oli hyvä asunto ja mökki Äänisen rannan mökkikylässä. Kylässä oli venäläiseen tapaan neljä katua ja 70 taloa. Ranta on hieno kuin Mustallamerellä, suojaisa lahti, jonne ulappa vain pilkottaa.

"Ei tätä suomalaista elämää voi verrata entiseen. Silloin oli kyllä kaikkea, juhlittiin, pöytä oli koreana usein." Irman kautta naapuritkin oppivat keittämään ja juomaan kahvia. Kanssakäyminen oli tuttavallista ja sosiaalista karjalaiseen tapaan. Tutuista Kontupohjan ihmisistä Suomeen on muuttanut vain Lilja Matvejevna Susi, Kontupohjan koulun n:o 8 suomen kielen opettaja. Hän muutti Kontiolahdelle 2000-luvun alussa. Hänen aikuinen poikansa jäi Kontupohjaan. Liljan ukrainalaissyntyinen mies oli innokkaampi muuttamaan. Lilja itse jotenkin pelkäsi muuttoa. Nytemmin pariskunta on löytänyt sijansa yhteisössä – erityisesti seurakuntatoiminnan piirissä.

Stalinin kansojensiirtopolitiikka on aiheuttanut sen, että mm. Karjala on nykyään täynnä eri kansallisuuksia. Inkeriläissyntyisiä ei ole ollut paljonkaan, eikä heillä useinkaan olisi ollut Suomessa paikkaa minne palata. Monet muutokset ja kohtalon iskut pitkän elämänsä varrella kokenut Irma kommentoi vuosikymmeniään Neuvostoliiton Karjalassa näin: "Tarpeeksi kauan olen ollut neuvostovallan alaisena, niin etten ole ihanteiden sokaisema. Mutta ilman sitä "lahtikirvestä" (Stalinin terroria ja sen jälkiseurauksia) elämä olisi ollut semmoista, mihin tavallinen suomalainenkin olisi ollut tyytyväinen".

Tässä odotetaan kaupungintalolla maistraatissa, kun Ljuba (Lempi) ja hänen ensimmäinen miehensä kirjoittavat nimensä avioliittorekisteriin. Sen jälkeen parit tavan mukaan kävivät kaatuneiden muistomerkillä, ja sitten alkoi häätjuhla. Kuvassa jo 18-vuotiaana avioitunut Vera näkyy vanhempiensa välistä, vieressään miehensä Vladimir.

Tässä nostetaan malja Irman 55-vuotispäivän kunniaksi vuonna 1974. Lahjaksi Irma sai vaatekaapin. Antin vieressä istuu Martti-veli, oikeassa reunassa työtovereita. Hyllyllä kaksi vuotta aiemmin kuolleen Sergein kuva, tytöt ovat 17-vuotiaita.

Irma Kupri Karvian kodissaan vuonna 2011.

Lempin ja Aarre Välimäen hääkuva vuodelta 1992.

Vuosina 1990 – 2010 Irma Kupri toimi useilla Pietarin-matkoilla tulkkina karvialaiselle Liisa Riskulle ja hänen ystävättärelleen Lealle. Kuvassa jollain 2000-luvun alun matkalla Irman kanssa Veronika, pitkään Pariisissa työskennellyt ja asunut kosmopoliitti, joka veljentyttärensä sairauden vuoksi muutti tämän lähelle Pietariin. Karvialaiset matkalaiset saivat yöpyä hänen isossa asunnossaan Pietarissa käydessään.

Kirjallisuus

Blamey, Marjorie ja Grey-Wilson, Christopher (2005): Otavan kasvitieto:
Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki

http://fi.wikipedia.org/wiki/Sergei_Kirov	Luettu 27.2.2012
http://nl.wikipedia.org/wiki/Novaja_Ljalja	Luettu 27.2.2012
http://fi.wikipedia.org/wiki/Buin_siirtola	Luettu 27.2.2012
http://fi.wikipedia.org/wiki/Volgan_saksalaiset	Luettu 27.2.2012
http://en.wikipedia.org/wiki/Battle_of_the_Caucasus	Luettu 27.2.2012
http://finnish.ruvr.ru/2009/01/27/286190.html	Luettu 27.2.2012
http://fi.wikipedia.org/wiki/Vorkuta	Luettu 27.2.2012
http://fi.wikipedia.org/wiki/Hatsina	Luettu 27.2.2012

Julkaisija

Siirtolaisuusinstituutti
Eerikinkatu 34, 20100 Turku
<http://www.siirtolaisuusinstituutti.fi>
Copyright © Siirtolaisuusinstituutti & kirjoittajat

Taiton ja kannen graafinen suunnittelu

Sisko Tampio

Valokuvat

Irma Kuprin albumi / Rauni Virtanen (s. 57 alakuva, s. 130 kasvokuva) /
www.sxc.hu / Sisko Tampio (s. 66–67)

Kirjapaino

Vammalan Kirjapaino Oy, Sastamala 2012
2. painos

ISBN 978-952-5889-29-1

Julkaisuja

**Voit tutustua Siirtolaisuusinstituutin
julkaisuihin seuraavilla sivuilla.**

Tervetuloa tutustumaan myös verkkokauppaamme!
<http://www.migrationinstitute.fi/netshop/>

Verkkokaupassamme voit ostaa postikortteja, postimerkkejä (mm. Titanic) ja kirjoja. Voit maksaa myös Siirtolaisrekisterin ja valokuvien käyttöoikeusmaksut.

Eila Lahti-Argutina

Olimme joukko vieras vaan

Venäjänsuomalaiset vainouhrit Neuvostoliitossa
1930-luvun alusta 1950-luvun alkuun

Olimme joukko vieras vaan

Venäjänsuomalaiset vainouhrit
Neuvostoliitossa 1930-luvun alusta
1950-luvun alkuun

Eila Lahti-Argutina

Siirtolaisuusinstituutti, Turku 2001.
652 sivua. Kuvitettu.

Kirja on omistettu venäjänsuomalaisille, jotka joutuivat Stalinin ihmisvainon uhreiksi Neuvostoliitossa 1930-1950-luvulla. Luettelo ei ole täydellinen. Tekijän oli pakko panna välillä piste, jotta vielä elossa olevat omaiset ja läheiset sukulaiset saisivat tiedon kaipaamistaan henkilöistä. Kirja auttaa myös sukututkijoita löytämään tietoja sukuunsa kuuluneista.

Eila Lahti-Argutina kertoo Venäjälle ja myöhemmin Neuvostoliittoon joutuneista tai siirryneistä suomalaisista ehdottaen heistä käytettäväksi nimitystä venäjänsuomalaiset samoin kuin Amerikkaan lähteneitä ja siellä asuvia suomalaisia kutsutaan amerikansuomalaisiksi.

Matrikkelin lisäksi kirja sisältää lyhyen katsauksen aikaan ja tapahtumiin ja analysoi arkistoasiakirjoja. Dokumentit ja kuvat havainnollistavat kertomaa. Suomalaisia tuomittiin enimmäkseen poliittisina rikollisina, vastavallankumouksellisina nationalisteina, vakoilijoina ja tihutyöntekijöinä. Heille langetettiin tuomiot Venäjän Federaation rikoslakikokoelman pykälän 58 eri artiklojen mukaan. Tekijä on sisällyttänyt kirjaan suomennoksensa tästä pykälästä. Kirjaan on koottu tietoja Venäjän länsirajoilta Kaukoitään, pohjoisesta etelään, lähes 40 kaupungista.

TILAUKSET:

Siirtolaisuusinstituutti, Satu Löppönen, Puh. 02 284 0440, satu.lopponen@utu.fi

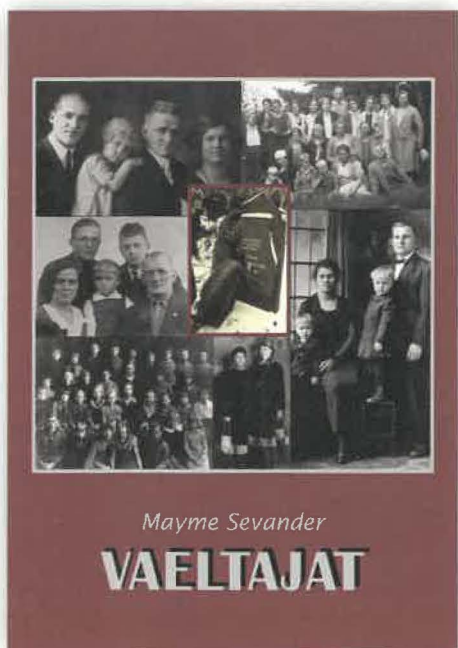
Myös nettikaupasta: <http://www.migrationinstitute.fi/netshop/>

Hinta: 25 EUR + toimituskulut

Vaeltajat

Meyme Sevander

Siirtolaisuusinstituutti, Turku 2000.
250 sivua. Runsaasti kuvitettu.
Sisältää myös laajan uhriluettelon.

Yhdysvalloissa on julkaistu kolme Mayme Sevanderin kirjoittamaa kirjaa Neuvostoliittoon muuttaneista amerikansuomalaisista. Vaeltajat tarjoaa nyt suomalaisellekin lukijalle mahdollisuuden tutustua tuhansien epäitsekäiden amerikansuomalaisten kohtaloon.

Meyme Sevander syntyi vuonna 1923 USA:ssa Wisconsinin osavaltiossa. Siellä hän vietti onnellisen lapsuutensa ja 11-vuotiaana hän lähti vanhempiensa Oscar ja Katri Corganin ja nuorempien sisaruksien mukana Karjalaan. Koulunkäynti keskeytyi, kun isä vangittiin vuonna 1937. Opiskelu jatkui iltakoulussa työn ohella ensin ylioppilaaksi ja sitten ammattiotointoina. Hyvin alkaneen sanomalehtiuran lopetti vainopoliitikka, ja Sevander aloitti 40 vuotta kestäneen hedelmällisen uran opettajana, koulun rehtorina, kasvatustieteellisen korkeakoulun dekaanina ja lehtorina.

Yliopiston dosentin viran hän jätti vuonna 1989 ja ryhtyi tutkimaan niiden amerikansuomalaisten historiaa, jotka olivat valinneet kivisen polun: sosialismin rakentamisen vieraassa kulttuurissa. Mayme Sevanderin valinta ryhtyä tutkijaksi ei ollut sattuma, sillä hänen aktiivinen toimintansa kolmessa ystävyysseurassa (Neuvostoliitto-Suomi, Neuvostoliitto-Ruotsi ja vihdoin Neuvostoliitto-USA) osoitti liekin yhä palavan. Neljän kielen hallitsemisesta on ollut suuri apu. Vuoden kestäneen venäjänkielen lehtorin viran jälkeen Duluthin College of St. Scholasticassa Sevanderille myönnettiin kunniatohtorina.

TILAUKSET:

Siirtolaisuusinstituutti, Satu Löppönen, Puh. 02 284 0440, satu.lopponen@utu.fi

Myös nettikaupasta: <http://www.migrationinstitute.fi/netshop/>

Hinta: 15 EUR + toimituskulut

Pohjois-Amerikkaan on muuttanut yli 400 000 suomalaista. Lähtijöiden joukossa oli vuonna 1912 Pohjansalon nuori perhe, joka muutti Kanadaan. Heille syntyi vuonna 1919 tytär Irma. Perhe menestyi kovalla työllä. Suuren talouslaman myötä Amerikoista lähti tuhansia suomalaisia Karjalaan rakentamaan sosialistista Neuvostoliittoa. Suomalaiset joutuivat kokemaan Stalinin ajan terroria. Tuhansia maanmiehiämme katosi – Irman lähiomaisia siinä mukana. Irma ehti olla naimisissa muutaman kuukauden, ennen kuin hänen ensimmäinen puolisonsa teloitettiin. Irman perhe joutui evakkoon muiden mukana Siperiaan.

Irma Kupri muutti Suomeen vuonna 1992, ja hän on siitä lähtien elänyt perheensä kanssa Karviassa. Meillä on erittäin vähän tietoa näistä Pohjois-Amerikasta Neuvostoliittoon muuttaneista suomalaisista. Irman tarina on erinomainen kuvaus siirtolaisuudesta, onnen etsimisestä, surun kohtaamisesta ja uuden elämän aloittamisesta. Kirja sisältää lukuisia harvinaisia valokuvia Kanadassa ja Karjalassa toimineista suomalaisista ja heidän elämästään. Irma ja Neuvostoliittoon muuttaneet amerikkalais-suomalaiset ovat kirjansa ansainneet.

Siirtolaisuusinstituutti
Migrationsinstitutet
Institute of Migration
www.siirtolaisuusinstituutti.fi

ISBN 978-952-5889-29-1

Kansi: Sisko Tampio